

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav sv tových d jin

Bakalá ská práce

Markéta Damková

**Stavební innost Jana Rudolfa Chotka na
panství Nové Dvory**

Praha 2015

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan fiupani , Ph.D.

Na tomto místě bych ráda podkovala prof. PhDr. Janu Filipovi, Ph.D. za téměř dvouleté vedení této bakalářské práce, jeho rady a cenné připomínky, které daly vzniknout její finální podobě. Můj dík patří rovněž editelce pobočky Národního zemědělského muzea na Káině Aleně Techerové za to, že mi umožnila výzkum na zámku, a Tomáši Snopkovi, který mi pomohl s vyhledáním materiálů Národního památkového ústavu a umožnil mi jejich prostudování. Rovněž bych ráda podkovala Mgr. Dagmar Damkové za jazykové korektury texty.

Prohlá-uji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem žádnou citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia ani k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. května 2015

í í í í í í í í í í í í ...

Abstrakt

Tématem této práce je stavební činnost Jana Rudolfa Chotka na novodvorském panství. Hlavní pozornost je věnována klasicistnímu zámku Kačina, je podrobně zpracován průběh jeho výstavby, jeho podoba, vnitřní členění a rovněž oba zámecké pavilony, v nichž se nacházejí knihovna, divadlo a nedokončená kaple. Popsán je rovněž rozsáhlý zámecký park v anglickém stylu a některé zajímavé krajinné prvky v něm. V práci je věnována pozornost i některým dalším stavebním projektům hraběte Chotka, které svým významem nedosahují zámku Kačina, ale pomáhají dotvořit celkový obraz hraběte jako nadaného stavitele. Nesmí chybět kapitola o vývoji rodu Chotků, která ilustruje prostředí, z něhož Jan Rudolf vzešel, stejně jako kapitola o historii novodvorského panství, jež na hraběte působila a inspirovala ho k jeho stavební činnosti. Cílem této studie je především představit Jana Rudolfa Chotka jako stavitele s ucelenou koncepcí, kterou po celý svůj život realizoval.

Klíčová slova

Kačina, Chotek, Nové Dvory, zámek, park, empír, klasicismus

Abstract

The theme of this thesis is the building activity of Jan Rudolf Chotek in the region of Nové Dvory. The main attention is paid to the classicist château of Kačina, to the process of its construction, its appearance, inner structure and both of its pavilions which contain the library, the theatre and the incomplete chapel. A large park in English style is covered as well as some of interesting landscape components inside. The attention is paid to some other building projects of count Chotek which are not as important as Kačina chateau but they help to create a picture of the count in his role of enthusiastic constructor. The chapter about the development of the family of Chotek cannot be eliminated, because it shows an environment which Jan Rudolf came from. The chapter about the history of the region of Nové Dvory is important too because it influenced Jan Rudolf and inspired him to his building activities. The task of this thesis is to introduce Jan Rudolf Chotek as a constructor with a compact conception which he realized for all his life.

Keywords

Kačina, Chotek, Nové Dvory, chateau, park, Empire style, classicisme

Obsah

Úvod	7
Poufíté prameny a literatura	9
1. Chotkové z Chotkova a Vojnína	12
Nejstarší historie rodu	12
Vzestup rodu v 18. století	14
Jan Rudolf Chotek	21
2. Panství Nové Dvory v předchotkovské éře	25
3. Chotkové na panství Nové Dvory	32
Zisk a rozšíření panství	32
Stavební činnost	34
4. Klasicismus v letech	39
5. Zámek Kačina	42
Průběh výstavby	42
Vzhled a výzdoba zámku	51
Vnitřní uspořádání a vybavení zámku	54
Knihovna	57
Divadlo a kaple	60
Zámecký park	62
Závěr	66
Poufíté prameny a literatura	70
Seznam obrazových příloh	73
Přílohy	75

Úvod

Po átek 19. století byl dobou velkých změn a společenské nejistoty. Napoleonskými válkami zmítaná Evropa nemohla nabídnout záruky patřící k mírovému stavu a lidé proto pešlivě zvažovali každý svůj krok. Nikdo nevěděl, jak válka ně kdy skončí, kdo z nich vzejde jako vítěz a kdo naopak skončí jako poražený, a všichni se pro jistotu chystali na horší z obou možností. Není proto překvapivé, že rapidně omezovali své výdaje a vztáhly investice a odkládali je na budoucí klidnější časy. Výjimkou nebyla ani Lechta, která vlastnila nejvztáhlostí pozemkový majetek a mohla tím pádem také nejvíce ztratit.

Našli bychom jenom mizivé množství staveb, které by byly vybudovány v prvních dvaceti letech 19. století. Pokud byla nějaká stavební činnost vyvíjena, jednalo se spíše o drobnější úpravy nebo dostavby dříve započatých prací. Z této nabylony se však zcela vymyká zámek Kačina, jehož budování započalo rok po bitvě u Slavkova a trvalo po celou dobu války něho konfliktu s Napoleonem, a fakticky je to po něm, protože k ukončení stavebních prací dochází až roku 1823.

Přestože zámek byl postaven v empírovém slohu, jeho idea je starší a sahá až do poslední čtvrtiny 18. století. Stavba totiž byla zamýšlena jako manifestace osvícenského smýšlení svého majitele Jana Rudolfa Chotka, což byl zřejmě jeden z předvodů, pro něž vznikla nepříznivá politická situace navzdory. Tento lechtic patřil ke generaci, již zasáhlo osvícenství naplno a silně ho oslovilo, především díky kontaktům na přední evropské intelektuály té doby. Seznámil se s nimi v mládí a tato zkušenost ovlivnila celý jeho život a smýšlení.

Osvícenství bylo odpovědí na zkorumpované a náboženstvím proležené baroko. Společnost znechucená absolutistickou vládou svých panovníků a monopolem církve toužila po změně a nacházela ji v přiklonu k rozumu. V průběhu 18. století byl kladen čím dál větší důraz na lidskou racionalitu, vědu a vzdělání. O tom vypovídá i fakt, že k úspěšné kariéře už nestačil pouze rodinný předvod, ale rovněž dostatečné schopnosti. To přineslo –anci do té doby opomíjeným lechtickým rodům a jejich členové mohli –anci získat vysoké postavení bez ohledu na svůj majetek nebo dlouhý zástup urozených předků. Právě tato změna společenského smýšlení vynesla na přední úřednické pozice Chotky a zajisté je ovlivnila i výchovu dalších generací rodu.

Jan Rudolf Chotek získal vzdělání, v němž se snoubila již ustupující tradice s novými společenskými tendencemi. Studium si osvojil základní znalosti a získal nutnou odbornost, zároveň však absolvoval v té době už poněkud staromódní kavalírskou cestu.

Jeho otec i strýc však na této vzdělávací nábavě trvali, protože z vlastních zkušeností viděli, jak se díky tomu rozšířily životní obzory mladéholechtice. Jan Rudolf tak dostal příležitost navázat kontakty s významnými lechtici, kteří mohli být prospěšní pro jeho další kariéru, stejně jako s předními intelektuály své doby, s adou z nichž se stal v písemném kontaktu po celý svůj život. Je možné, že právě známost s mnoha muflizvaných jmen vedla Jana Rudolfa k touze nejen jak se jim vyrovnat, která naplněná ve výstavbě monumentálního zámku Kačina, jemu se tato práce především vnuje.

Prostředí zámek je v mnoha ohledech výjimečný, doposud mu nebylo věnováno tolik pozornosti, kolik by si zasloužil. V této práci se mu věnuje pouze okrajově nebo vybírá jen určitou úzce specifikovanou část stavby, například knihovnu nebo divadlo. Komplexnější studie bohužel prozatím chybí. Cílem této práce je tedy v první řadě podat ucelený pohled na jedno z našich nejkrásnějších lechtických sídel a zároveň na něm také demonstrovat osobnost stavitele.

Práce je rozdělena do několika tematických celků, které zhruba odpovídají jednotlivým kapitolám. Na začátku je věnována pozornost samotnému rodu Chotků, jeho povodu a následnému postupu na společenském poli. Úkolem této kapitoly je přiblížit poměry, z nichž Jan Rudolf vzešel a představit prostředí, které jej formovalo. Samozřejmě součástí je stručné vykreslení jeho životních osudů.

Následují kapitoly v nované vývoji novodvorského panství, tedy prostoru, který hrabě Chotek po celý svůj život kultivoval. Nejprve je stručně zmapován vývoj Novodvorská v době před jeho koupí rodem Chotky a následně změní, k nimž došlo již za chotkovské éry. Tato kapitola je dále členěna na dvě části, z nichž první se věnuje rozšíření území panství a druhá r zným stavebním projektům, které zde od roku 1764, kdy Chotkové panství získali, až do smrti Jana Rudolfa probíhaly.

čtvrtá kapitola má za úkol charakterizovat klasicismus a jeho vývoj v letech, přičemž jejím primárním cílem je odhalit konkrétní principy, jimiž se hrabě Chotek při stavbě svého zámku řídil, a podkryt umlecké zázemí, z něhož projekt vzešel. Vzhledem k tomu, že klasicismus není stěžejním tématem této práce, jedná se o shrnutí nanejvýš stručné.

Ústředním bodem celé práce je poslední kapitola, která je rozsahově nejdelší. Je věnována představení zámku Kačina, a to z několika hledisek. V první řadě je zmapován průběh jeho výstavby s přesahem do období po smrti původního majitele. Následuje charakteristika objektu, jeho vnější vzhled a výzdoba, stejně jako interiérová řešení a jejich vnitřní vybavení. Na tomto místě je nutno podotknout, že o původní podobě

zámeckých interiér máme pouze strohé informace, proto je v textu uváděných faktů spíše obecného charakteru. Samostatné podkapitoly jsou v nově objevených zámeckých pavilonech, v nichž jsou umístěny chotkovská rodová knihovna, divadlo a kaple. Přestože jejich vnitřní prostory byly dokončeny až po smrti Jana Rudolfa Chotka, jejich prvotní idea vznikla právě od něj a proto je není možné vynechat. V části o knihovně je navíc stručně charakterizován chotkovský rodový fond, který patří k nejrozsáhlejším a nejvýznamnějším u nás. Poslední podkapitola je věnována krajinářskému parku obklopujícímu zámek, který byl v době svého vzniku plně funkční součástí stavby a vhodně ji doplňoval. Jeho historie sahá dokonce ještě před zahájení stavby samotného zámku, protože hraběti Chotkovi nesmírně záleželo na tom, aby jeho nové sídlo pouze doplnilo již vzniklou ucelenou kompozici. Na první pohled nelogický postup založení parku předtím, než do něj bude umístěna centrální stavba, dostává svůj smysl ve chvíli, kdy si uvědomíme, že přírodní procesy probíhají mnohem pomalejším tempem než lidská činnost.

Použitá prameny a literatura

Úvodem nkolik poznámek k formální úpravě textu a poznámkovému aparátu. Celá studie je členěna do kapitol, z nichž každá za jiná na samostatné straně, podkapitoly však tomuto pravidlu nepodléhají. Citace jsou použity ve shodě s citací normou SN ISO 690, přičemž v plné podobě je každé dílo uvedeno pouze jednou. V následujících citacích je již použito pouze jméno autora, zkrácený název práce a strana, případně slovo štamtář. Plné citace jsou pochopitelně dohledání v závěrečném seznamu literatury.

Tato práce vychází z celé řady zdrojů, z nichž si dovoluji poukázat na ty z mého pohledu nejdůležitější. Prameny, na něž se studie odkazuje, jsou součástí fondu Rodinný archiv Chotků uloženém ve Státním oblastním archivu Praha. Pro sledované téma jsou nejpodstatnější takzvané šokrolovací spisy mapující především stavby drobné parkové architektury, ovšem i park jako takový včetně vysázených rostlin a způsobu péče o ně.¹ Pro výzkum výstavby zámku jsou nejvýznamnější dvojice útišňů jedny zachycující ceny použitých stavebnin, druhé především platy dělníků včetně jejich jmenných soupisů a po tu odpracovaných dní.²

Dalšími archivními prameny dokumentujícími stavební činnost Jana Rudolfa Chotka je rodinná korespondence. Především pak dopisy vyměňované mezi ním a jeho

¹ Státní oblastní archiv Praha, Rodinný archiv Chotků, kt. 115, inv. č. 1793.

² SOA Praha, RA Chotek, kt. 116, inv. č. 1794 a 1795.

syny Josefem³ a Ferdinandem⁴, kteří v Nových Dvorech nebo jejich okolí pobývali nejastji. Spíše okrajově se pak ke stavbě zámku vztahuje korespondence vedená s Ludwigem von Nicolayem.⁵ Zajímavé informace o zisku panství Chotky poskytují kupní smlouvy a dokumentace jednotlivých splátek za něj.⁶

Tato práce by nemohla vzniknout bez sekundární literatury a vydaných pramenných edic, které se věnují danému tématu. Pro pohled stavebního vývoje zámku byl nejpřínosnější *Stavebně-historický průzkum* vypracovaný Památkovým ústavem na počátku osmdesátých let 20. století.⁷ Jedná se o přehled staršího námečky psaného pramene rozšířený o moderní průzkum prováděný na místě. Průzkum je rovněž doplněn sérií plánů zachycujících půdorysnou dispozici jednotlivých místností.

Velmi stručnou historii výstavby stejně jako popis stavebních prvků představuje práce *Zámek Kačina* Libuše Mackové.⁸ Jde o poměrně krátkou studii doplněnou rozsáhlým obrazovým materiálem, který je cenný především díky zachycení stavu zámku před více než 100 lety. Vzhledem k tomu, že práce je staršího data, však obsahuje některé nejasnosti a omyly.

Kromě dvou výše zmíněných prací chybí samostatná monografie zabývající se zámkem Kačina. Základní informace je možné dohledat v obsáhlejších syntézách či encyklopediích, z nichž zmíním alespoň Kuthanovu práci *Aristokratická sídla v českých zemích 1780–1914*,⁹ která je rozšířenou verzí původní Kuthanovy práce *Aristokratická sídla období klasicismu*¹⁰ a kromě soupisu jednotlivých klasicistních památek obsahuje také rozsáhlou studii o všeobecných klasicistních tendencích ve stavitelství na našem území.

Velké množství prací je věnováno i inšcenování parku a proměně krajiny Novodvorská jako takové. Nejobsáhlejší pohled historického vývoje novodvorské přirody podává Zdeněk Lipský ve své knize *Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušicka*.¹¹ Práce mapuje vývoj sledovaného území od pravěku po současnost se zvláštním důrazem na

³ SOA Praha, RA Chotek, kt. 114, inv. č. 1468.

⁴ SOA Praha, RA Chotek, kt. 114, inv. č. 1470.

⁵ SOA Praha, RA Chotek, kt. 105, inv. č. 1519.

⁶ SOA Praha, RA Chotek, kt. 2, inv. č. 32.

⁷ LACINGER, Luboš – VILÍMKOVÁ, Milada – HEROUTOVÁ, M. *Zámek Kačina. Stavebně historický průzkum*. Strojopis SÚPRMO, Praha 1982.

⁸ MACKOVÁ, Libuše. *Zámek Kačina*. Praha 1956.

⁹ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla v českých zemích 1780–1914*. Praha 2014.

¹⁰ KUTHAN, Jiří – MUCHKA, Ivan. *Aristokratická sídla období klasicismu*. Praha 1999. Vzhledem k tomu, že tato práce vznikala ještě před vydáním rozšířené verze práce, budou citace odkazovat na původní vydání.

¹¹ LIPSKÝ, Zdeněk – ŠANTRŮČKOVÁ, Marie – WEBER, Martin. *Vývoj krajiny Novodvorská a Žehušicka ve středních Čechách*. Praha 2011.

chotkovskou éru panství. Jí se zabývá rovněž Markéta Flekalová ve své diplomové práci, *Stopy chotkovských úprav krajiny Kutnohorska*,¹² v níž rovněž předkládá plán možné revitalizace zámeckého parku.

Pavilon muka inského zámku je v literatuře v nověna spíše okrajová pozornost, obsáhlejší studie se týkají především knihovny. Cenná je v tomto ohledu především diplomová práce Jany Lorencové,¹³ která podrobně mapuje knihovní fond a srovnává ho s dalšími rečtickými knihovnami u nás. Divadlu je v nověna jen několik nepříliš obsáhlých studií vzniklých v osedesátých a sedmdesátých letech 20. století, z nichž lze zmínit práci Antonína Bartoška¹⁴ i Ivany Vadlejšové.¹⁵

Vzhledem k faktu, že zábr předkládané práce je především nejen samotný zámek, ukázaly se nesmírně přínosné knihy Josefa Ledra z konce 19. století.¹⁶ Jejich hlavní přínost tkívá v tom, že pracují s prameny, které se do dneška nedochovaly, nebo prozatím nebyly objeveny. Zároveň je však při práci s oběma publikacemi brát ohled na to, že Ledr byl archivářem a knihovníkem rodu, proto může být jeho pohled místy lehce tendenční.

Tento výčet by nebyl úplný, kdybych nezmínila rozsáhlou monografii Ivo Cermana zabývající se rodem Chotků od jeho počátků až do vyměření rodu.¹⁷ Její teoretická část v 18. století, velká pozornost je v ní věnována především osobnostem Jana Karla Chotka, Rudolfa Chotka a Jana Rudolfa Chotka. Poslední zmíněného Cerman zachycuje jako nadaného úředníka a správce panství, jeho stavitelské zásluhy jsou zde nicméně mírně upozaděny.

¹² FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy chotkovských úprav krajiny Kutnohorska*. Diplomová práce. ZF MZLU Brno, Lednice na Moravě 2004.

¹³ LORENCOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna na Kačíně v kontextu vybraných zámeckých a palácových knihoven přelomu 18. a 19. století*. Diplomová práce. Praha 2003.

¹⁴ BARTŮŠEK, Antonín. *Zámecká a školní divadla v českých zemích*. České Budějovice 2010.

¹⁵ VADLEJCHOVÁ, Ivana. The Theatre at the Kačina Château (1821 – 1823). In. *Interscaena '73 – Acta Scaenographica 2/III*, 1973, s. 20 – 26.

¹⁶ LEDR, Josef. *Děje panství a města Nových Dvůrů*, Kutná Hora 1884 a LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína. Studie rodopisná*, Kutná Hora 1886.

¹⁷ CERMAN, Ivo. *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*. Praha 2008.

1. Chotkové z Chotkova a Vojnína

Nejstarší historie rodu

Určit, kdy přesně se začala psát historie rodu Chotků, je poměrně problematické, a to především z důvodu nedostatku písemných pramenů pro předlohorské období. Většina listin týkajících se rodu z doby před rokem 1620 totiž byla zničena během třicetileté války.¹⁸ První zmínka o nějakém Chotkovi je z roku 1181, kdy se jeho jméno objevuje mezi podpisy na darovací smlouvě vládky jménem Štěpán z Fielesnice.¹⁹ Přesnost tohoto Chotka určit však není možné a i v následujících několika staletích jsou zmínky o příslušnících tohoto rodu jen sporadické.

Jméno Chotek se v dokumentech znovu objevuje ve 14. století v souvislosti s patricijskou rodinou sídlící na Starém Městě pražském. Její příbuznost s naším rodem je však prakticky vyloučena. Erb těchto patricijů se výrazně odlišoval od toho chotkovského,²⁰ a členové rodiny, kteří zastávali úřady novoměstských konšelů, se psali Chotkové z Brodu.²¹ Zhruba ve stejné době se nicméně objevují i zmínky o Chotcích na Plzeňsku. K roku 1379 můžeme doložit i nositele tohoto jména sídlící na tvrzi Chockov, od konce 14. století pak můžeme doložit genealogickou posloupnost začínající Otou Chotkem usazeným na Liblíně na Plzeňsku.²²

Nezávisle na Chotcích z Plzeňska píšících se z Chotkova i Chotkova se objevují na Jiřicku Chotkové z Vojnína. Jejich prvním doloženým předkem je zřejmě Jetich říjící ve 14. století,²³ spolehlivá genealogická posloupnost však existuje až od Petra Chotka z Vojnína narozeného před polovinou 16. století.²⁴ Příbuznost mezi Chotky z Vojnína a Chotky z Chotkova však není prokazatelná a faktem zůstává, že tato větev rodu vymírá už na konci 16. století po měi.²⁵

Západoevidí Chotkové patřili v 16. století k politicky bezvýznamným rodům. Jedinou výjimku v tomto tvoří Václav Chotek, který se roku 1547 zapojil do prvního stavovského odboje proti králi.²⁶ Jinak však Chotkové zastávali spíše úřady lokální úrovně

¹⁸ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 20.

¹⁹ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 5.

²⁰ Chotkové z Chotkova a Vojnína mají ve svém znaku kolo, kdežto tito pražští Chotkové měli kohouta.

²¹ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 6.

²² CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 22.

²³ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 11.

²⁴ PAPROCKÝ Z HLAHOL A PAPROCKÉ VŮLE, Bartoloměj. *Diadochos: posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a měšťského*. Brno 2005, svazek 3, s. 312.

²⁵ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 10.

²⁶ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 32.

a nízké deflitosti. Za zmínku v tomto období stojí je-t Zikmund Chotek, který p sobil jako voják a aktivn se zú astnil vále ného tažení proti Turk m. Na základ svých zku-eností potom na fládost zemského sn mu sepsal roku 1593 Zprávu a nau ení krati ké strany v ci vojanské.²⁷

Zatímco 16. století se pro Chotky neslo v duchu drobných úsp ch , po átek století 17. znamenal zlom. Brat i Ji í a Karel Chotkové se v letech 1618 ó 1620 zapojili do druhého stavovského odboje, cofl pro n m lo katastrofální následky. Star-í Ji í zem el je-t b hem povstání a jeho majetek byl okamflit zabaven královskou komorou. Jednalo se o statek a tvrz fihle, n kolik vsí a poplužních dvor , jejichfl hodnota byla odhadnuta na 46 457 kop mí-e ských.²⁸ Novým majitelem se stal He man ernín z Chudenic.²⁹

Mlad-í Karel svého bratra p effil o adu let a konfiskace majetku ho postihla hned ve dvou vlnách. Ta první p í-la v roce 1622, kdy mu byly zabaveny dv t etiny majetku a navíc musel vrátit církevní statky zakoupené b hem stavovského povstání jejich p vodním majitel m bez nároku na náhradu.³⁰ Druhá vlna konfiskací postihla Karla Chotka ve t ícátých letech 17. století jako d sledek jeho podpory saského vpádu roku 1631.³¹ Rodin tak nakonec zbyl pouze statek B lu-ice pat ící Karlov manfelce Alflb t , která ho zd íla po otci v roce 1625.³²

Konfiskací majetku v-ak problémy Karla Chotka nekon íly. V pr b hu dvacátých let 17. století musel elít hned t em flalobám pro nesplácení dluh ,³³ které se protahovaly p edev-ím kv li insolvenci flalovaného, a dokonce si vyfládaly zásah císa e.³⁴ Zda byly flalované pohledávky nakonec splaceny, není známo. Vzhledem k vý-e nastín né situaci v-ak není p ekvapivé, fle v polovin 17. století byla finan ní situace Chotk zoufalá.

Karel Chotek zem el n kdy kolem roku 1635 a jeho vdova Alflb ta se znovu provdala. Jejím druhým manflelem se roku 1644 stal Franti-ek z Arina.³⁵ Pro Ji ího Rudolfa Chotka v-ak mat ino druhé manfelství znamenalo komplikace. Po její smrti

²⁷ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 44.

²⁸ BÍLEK, Tomáš. *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*. Praha 1882, s. 208.

²⁹ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 22.

³⁰ BÍLEK, Tomáš. *Dějiny konfiskací*, s. 209.

³¹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 58.

³² Tamtéž, s. 57.

³³ První vzešla od Ester Teuflové z Zeilberka pro 1000 kop míšeňských grošů, druhá od města most pro peníze za ves Tašmberk a třetí od Johany Varlichové z Bubna pro 1500 kop grošů míšeňských. LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 24.

³⁴ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 27 a s. 29.

³⁵ Tamtéž, s. 30.

v roce 1660 se sice stal jejím d dícem, ovšem musel svého ot ěma vyplatit, ěmfl se finan ní situace rodiny rozhodn nezlep ěla.³⁶

Záchranu rodu p ed bankrotem mohl znamenat pouze výhodný s atek. Bohužel ani v tomto p ípad ě nebyl Ji í Rudolf p ěli- ěsp ěný. Ofenil se sice hned dvakrát, ale ani jedna z jeho manělek nebyla p ěli- movitá. Navíc ěkání na vysn ěného d dice se protahovalo. Z prvního s atku s Polyxenou Dorotou z rodu Feldhoven uzav ěného v zá í 1665 vze-la pouze dcera a Polyxena Dorota navíc zem ěla krátce po porodu. Podruhé se Ji í Rudolf ofenil v ěrvenci 1672 s Johanou Sabinou z rodu Proy z Fildelsteinu.³⁷ Ta mu sice syna dala, ale jeho narození se Ji í Rudolf nedo kal. Václav Antonín totifl p ě-el na sv t v únoru 1674, ale jeho otec zem ěl ufl p edchozího roku.³⁸ Byl to práv tento pohrobek narozený do velmi neut ěných pom ěr , kterému se povedlo postavit rod op t na nohy.

Vzestup rodu v 18. století

Václav Antonín nevstoupil do flivota za práv ě astných okolností. Jeho otec byl po smrti a finan ní situace vdovy nebyla r flová. Johana Sabina se znovu vdala, a to hned dvakrát, nejsp ě- ve snaze zajistit své dva nezletilé syny.³⁹ Ani jeden s atek v-ak nep ěnesl výraznou finan ní pomoc. Nad ji na drobné zlep ění pom ěr p ěneslo Václavu Antonínovi d dictví po matce, která zem ěla roku 1692. Snad i díky n mu mohl mladý rytí ě odjet na studia do Prahy a následn v roce 1694 na kavalírskou cestu, která ho zavedla do Nizozemí, Francie a Itálie.⁴⁰

Po návratu do ěch musel Václav Antonín pomý-let na své budoucí zaji-t ní a jediným východiskem se jevil s atek s bohatou nev stou. Takovou mladý Chotek na-el v Marii Terezii von Scheidlern, která disponovala zna ěným pozemkovým majetkem ve st edních ěchách. Zchudlý ělechtic jí mohl na oplátku nabídnout své jméno a starobylost svého rodu. Jednalo se tedy o oboustrann výhodný obchod.

Scheidlernové na rozdíl od Chotk ě nepat ěli ke starým ěeským rod ěm, pový-ení do rytí ského stavu se do kali afl roku 1654 jako odm ěny za state nost p ě obran ě Prahy p ě i

³⁶ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 30.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Z porovnání několika rodokmenů vyplývá, že Jiří Rudolf Chotek zemřel 30. dubna 1673 a jeho syn Václav Antonín přišel na svět 26. února 1674. Z biologického hlediska je sice možné, ale nepříliš pravděpodobné, aby žena nosila dítě deset měsíců. Z toho vyplývá, že datum úmrtí Jiřího Rudolfa Chotka je v rodokmenech uvedeno chybně, nebo že Václav Antonín nebyl jeho biologickým synem.

³⁹ Do manželství s Jiřím Rudolfem si Johana Sabina přivedla syna Kašpara Kryštofa narozeného roku 1668 ze sňatku s Janem Rajským z Dubnice. Po smrti druhého maněla uzavřela nejprve sňatek s Ladislavem Přibíkem Sekerkou ze Sedčic a po jeho smrti se jejím novým mužem stal Matyáš Hartmann z Klarsteina.

⁴⁰ CERMÁN, Ivo. *Chotkové*, s. 60.

–védkém vpádu v roce 1648.⁴¹ S atková aliance se starým a válečným rodem pro n tudífl byla nesmírn lákavá, proto fl je mohla společensky povznést. Vým nou mohli Scheidlernové poskytnout zna né bohatství. Poslední muflský len rodu, Ferdinand Kry-tof ze Scheidlern, zem el roku 1696 a zanechal po sob rozsáhlý majetek, který se rozd lil mezi jeho p t dcer, ímfl se stal základem majetkového vzestupu v-ech rod , do nichfl se p ívdaly.⁴²

Manfelství bylo uzav eno v roce 1698. Marie Terezie v dob s atku trnáctiletá slibovala díky svému nízkému v ku nad ji na po etné potomstvo a navíc svým v nem zachránila Chotky p ed finan ním krachem. Rodové drflavy se díky ní rozrostly o st edo eské panství Veltrusy, vesnice D dibaby, Jevín ves, K ívousy a Ouholice a ást Bukolu, Chrfína, Podho an a Spomy-le.⁴³

Václav Antonín se rozhodl finan ní injekce v podob vyflen ného majetku vyuffít k tomu, aby za al své nemovité vlastnictví dál roz-i ovat. Jeho první koup se uskute nila v roce 1705 v Praze. Jednalo se o d m U Zlatého melounu na Starém M st praflském, který nového majitele p í-el na 6500 zlatých. Dva roky nato byly za 30 500 p íkoupeny statky Skr-ín na fiatecku a Lukavice na Litom ícku. Po átkem roku 1719 koupil Václav Antonín za 250 000 statek Choltice, který t i roky nato s mírným ziskem prodal. Poslední velkou investicí byl nákup statk Verné ovíce a Schönbach na fiatecku za 62 500 zlatých roku 1740. V první tvrtin 18. století Václav Antonín Chotek rovn fl financoval nákladnou opravu zámku na svém domovském panství v B lu-ících.⁴⁴

Finan ní polep-ení nepochybn rodu napomohlo ke společenskému vzestupu v první polovin 18. století. Ufl roku 1702 byl Václav Antonín Chotek pový-en do stavu svobodných pán , kterýflto titul obdrfl el d di n . Zárove mu bylo umofln no p ídat ke svému jménu predikát z Vojnína nepouffíváný od konce 16. století.⁴⁵ Dal-í významnou poctou byl zisk eského hrab cího titulu 13. kv tna 1723 z rukou Karla VI. Spolu s Václavem Antonínem byli pový-eni i v-ichni jeho potomci.⁴⁶ Vrcholu ve svém postupu na fl eb í ku -lechtické hierarchie pak Václav Antonín dosáhl 4. íjna 1745, kdy byl

⁴¹ ŽUPANIČ, Jan. – FIALA, Michal. *Praha 1648: nobilitační listiny pro obránce pražských měst roku 1648*. Praha 2001, s. 168 – 169.

⁴² ŽUPANIČ, Jan. Scheidlern. *Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online]. 2009 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.novanobilitas.eu/rod/scheidlern>.

⁴³ CERMÁN, Ivo. *Chotkové*, s. 61 – 62.

⁴⁴ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 36.

⁴⁵ Tamtéž, s. 34.

⁴⁶ ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal – KOBLASA, Pavel. *Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra: erbovní listiny Národního archivu, Státního oblastního archivu v Praze, Archivu hlavního města Prahy (dodatky), Archivu Národního muzea (dodatky)*. Praha 2014, s. 568 – 570.

pový-en do stavu í-ských hrabat.⁴⁷ Za tuto poslední poctu vd il svému mlad-ímu synu Rudolfovi, který ji získal jako odm nu za své diplomatické p sobení v bavorském Mnichov .⁴⁸

Václavu Antonínu Chotkovi se da ilo r st i kariérn , p estofe ú ady, které zastával, nepat ily k p íli- významným. Ufl roku 1700 byl jmenován královským komo ím, v následujících letech se stal postupn hejtmanem Slánského (1707 a 1708), Chrudimského (1722) a Litom ického (1723) kraje. Zastával rovn í funkci p ísedícího zemského soudu a po átkem roku 1731 se stal císa ským radou a královským místodrfitelem v echách. Tuto pozici na vlastní fládost opustil v roce 1740.⁴⁹

Vra me si nyní krátce k Chotkovu rodinnému flivotu. Z manfelství s Marií Terezií von Scheidlern vze-lo v pr b hu jedenácti let sedm d tí, z nichfl p t se dofilo dosp lého v ku. Marie Terezie zam ela v pouhých p tadvaceti letech následkem t ílkého potratu a absence matky se do osud potomk Václava Antonína pozd ji dost výrazn promítla.⁵⁰ První syn Franti-ek p í-el na sv t roku 1700, ov-em zem el je-t jako dít v pouhých osmi letech. Následovaly dcery Marie Anna a Terezie a synové Václav, Jan Karel a Rudolf. Nejmlad-í dcera Alflb ta narozená roku 1708 zem ela jako ty letá.⁵¹

Václav Antonín Chotek se po smrti manfelky ufl znovu neoflenil, ale velmi dbal na výchovu svých d tí, která byla na svou dobu afl nadstandardní. Vzhledem k tomu, fle finan ní situace rodiny nebyla ideální a z ejm scházely prost edky na v no, bylo mnohem více investováno do chlapc . Ob dcery Václava Antonína tak nakonec vstoupily do klá-tera. Star-í Marie Anna byla od roku 1711 vychovávána u vor-ílek ve francouzských Metách. Po dovr-ení 14 let se rozhodla vstoupit do ádu a p íjala jména Augusta a Sainte Vittoire. Podle dopis , které adresovala otci, jí zdejší flivot vyhovoval a byla nesmírn – astná.⁵² Mlad-í Terezie si flivot jepti-ky nevybrala dobrovoln a p vodn k n mu nejspí- ani nebyla ur ena. Dvakrát nav-tívila Víde a zdá se, fle p í své druhé náv-t v byla p edstavena u dvora. Václav Antonín Chotek nepochybn doufal, fle jako dvorní dáma vzbudí zájem n kterého z dvorských kavalír . fládná fládost o ruku v-ak, nejspí-e z dvodu nízkého v na, nep í-la, a proto byla Terezie po svém návratu roku 1728 p inucena vstoupit do klá-tera sv. Ji í na Prafském hrad .⁵³

⁴⁷ ŽUPANIČ, Jan. *Šlechtický archiv*, s. 578 – 580.

⁴⁸ CERMÁN, Ivo. *Chotkové*, s. 141.

⁴⁹ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 34 – 35.

⁵⁰ CERMÁN, Ivo. *Chotkové*, s. 63.

⁵¹ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 33.

⁵² CERMÁN, Ivo. *Chotkové*, s. 65.

⁵³ Tamtéž, s. 66 – 67.

Věstem hraběcím synem se dostalo výtečného vzdělání v zahraničí. Nejstarší Václav byl ve věku 14 let poslán na Královskou akademii v Paříži. Na cestě ho doprovázel nejmladší bratr Rudolf, aby poznal cizí země. Ve Francii však Václav nakonec zůstal sám a strávil zde šest let.⁵⁴ Po návratu do země roku 1721 získal místo supernumerárního rady v říšské dvorské kanceláři, což nebyla příliš významná pozice a Václav začal plánovat svůj kariérní vzestup, jehož cílem bylo docílit výhodným sňatkem. Ze svatby však sešlo a mladý slechtič se rozhodl pro vojenskou dráhu.⁵⁵ Na podzim 1724 se vydal ke své posádce do pevnosti Syrakusy na Sicílii, kam dorazil až v červnu roku následujícího. Strávil zde však jen krátkou dobu, protože byl vyslán na inspekční cestu do pevnosti Messina. Zde také 15. prosince 1725 zemřel.⁵⁶

Po smrti staršího bratra se stal novým dědicem Václava Antonína druhorozený Jan Karel. Ten byl nejprve spolu s mladším Rudolfem vychováván na rodovém sídle v Bělučicích, v roce 1718 byl poslán do Vídně, kde zejména vykonával páflecí službu, a to až do roku 1721.⁵⁷ Poté oba bratři nastoupili na Filosofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity a po absolvování tříletého studijního cyklu se zapsali na fakultu právnickou. Jejich zdejší studium bylo zakončeno disputací v únoru 1726, v červenci následujícího roku se oba bratři vydali na kavalírskou cestu po Evropě.⁵⁸ Ta trvala tři roky a oba mladí slechtičové během ní navštívili například Nizozemí, Anglii, Francii a Itálii. Důležitý byl pobyt na univerzitě v Leidenu a rovněž rok strávený v Paříži, díky čemuž oba bratři získali řadu užitečných kontaktů.

Po návratu do země bylo na úseku, aby oba mladí kavalíři uvažovali o odchodu z otcovského domu a začali si samostatný život. Oba po italské úřednickou kariérou, ovšem jejich podmínky byly dost obtížné a kvůli významným postům se dopracovali až po roce 1740, tedy po nástupu Marie Terezie na trůn.

Mladší Rudolf se už roku 1731, tedy ihned po návratu z ciziny, ucházel o post rady apelačního soudu v Praze, ale jeho žádost byla zamítnuta.⁵⁹ Kýženého jmenování se dočkával až o dva roky později 11. listopadu 1733.⁶⁰ Druhým významným krokem na kariérním

⁵⁴ CERMAN, Ivo, Chotkové, s. 68.

⁵⁵ Tamtéž, s. 70.

⁵⁶ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 37.

⁵⁷ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 71 – 72.

⁵⁸ Tamtéž, s. 74.

⁵⁹ Tamtéž, s. 98.

⁶⁰ Tamtéž, s. 101.

řeb í ku bylo Rudolfovo jmenování komo ím u vévody Franti-ka Tř pána Lotrinského v b eznu 1736.⁶¹ Tím v-ak jeho postup na as zamrzl.

V dob ne ekaného úmrtí Karla VI. v íjnu 1740 prodléval Rudolf ve Vídni a zdrfl se zde afl do jara následujícího roku, kdy byl pov en krátkou diplomatickou misí do Versailles.⁶² Po svém návratu se stal lenem Komise na obranu zem a p esunul se do Prahy, kde z stal i po vpádu bavorských vojsk do zem . Práv skute nost, fle se zdrfluje v blízkosti Karla Albrechta, kterému dokonce holdoval, budila obavy v jeho star-ím bratrovi. Jan Karel poslal roku 1742 Rudolfovi dopis, v n mfl ho varoval p ed mořnou nemilostí u víde ského dvora, cofl mlad-řho z Chotk p im lo k urychlené cest do Vídni .⁶³ Zjevn ě uskute nil v pravý as, protofle ufl v íjnu následujícího roku op t p sobil ve svém ú adu komo řho Franti-ka Tř pána.⁶⁴

V pr b hu ty icátých let byl Rudolf Chotek odeslán na n kolik diplomatických misí. První se uskute nila v roce 1744 do Tyrol, cofl bylo pouze do asné pov ení, z n jfl byl Rudolf odvolán ufl v kv tnu následujícího roku.⁶⁵ M l se totiž p esunout do bavorského Mnichova, kde p sobil jako diplomat tém p t let. Svě zdej-í místo opustil v dubnu 1749 z d vodu zisku významných ú ad ve Vídni, které si vyřadovaly jeho stálou p ítomnost v hlavním m st . Konkrétn ě se jednalo o post prezidenta víde ské bankovní deputace, ímfl Rudolf Chotek fakticky získal správu nad ve-kerými dvorskými financemi.⁶⁶

Rudolf v fantastický kariérní r st pokračoval i v následujících letech. Roku 1760 dosáhl vrcholu své kariéry, kdyfl byl jmenován nejvy-ím kanclé em, kterýřto post zastával afl do ervna 1771, kdy ho byl nucen z d vodu -patného zdravotního stavu opustit.⁶⁷ Jeden z nejvýznamn ějších dn v řivot Rudolfa Chotka v-ak p i-el zhruba rok a p l p ed ukon ením jeho ú ednické kariéry. Posledního prosincového dne roku 1769 totiž z rukou Marie Terezie obdrřel řád Zlatého rouna.⁶⁸

Rudolf Chotek nebyl pouze schopným státních ú edníkem, ale také majitelem rozsáhlého pozemkového majetku. Ufl roku 1735 získal z d dictví po matce panství Jevin ves, na jeho drřbu se nicmén ě vázala podmínka vyplácení ro ní renty otci a bratrovi.⁶⁹ Po celá ty icátá léta se Rudolf spokojoval s výnosy z tohoto panství a teprve na

⁶¹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 104.

⁶² Tamtéř, s. 115.

⁶³ Tamtéř, s. 122.

⁶⁴ Tamtéř, s. 123.

⁶⁵ Tamtéř, s. 140.

⁶⁶ Tamtéř, s. 158.

⁶⁷ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 41.

⁶⁸ Tamtéř, s. 40.

⁶⁹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 102.

po átku padesátých let ho začal rozšiřovat. Nejprve roku 1752 přikoupil ves Vojkovic, tři roky nato to byly vsi Vepřek a Dušníky, roku 1763 ves Chlumín, následujícího roku statek ervená Lhota a na závěr roku 1765 ves Mysliboice.⁷⁰ Všechny tyto statky, s výjimkou Mysliboic, se staly 1. března 1770 součástí fideikomisu, který Rudolf nechal se souhlasem Marie Terezie zřídit. Dedicem byl ustanoven Rudolfův synovec Jan Rudolf.⁷¹

Předtím, než budou podrobněji vylíčeny osudy Rudolfova staršího bratra, zbývá ještě zmínka o soukromém životě nejvyššího kancléře. Rudolf Chotek se oženil na Nový rok 1737 a jeho vyvolenou se stala Aloisie Stefanie rozená Kinská ovdovělá hraběnka z Vrbové. Právě její povod hrál zřejmě při Rudolfově volbě zásadní roli. Příbuzní nevěsty totiž zastávali významné posty u dvora a Chotek doufal v jejich přímluvu. Aloisie Stefanie do manželství přivedla devítiletého syna z prvního manželství, svému druhému muži pak dala několik dětí, z nichž však pouze dcera Marie Brigita se dožila dospělosti.

Zdraví Rudolfa Chotka zřejmě nikdy nebylo příliš pevné, o čemž svědčí několik jeho návštěv v Karlových Varech.⁷³ První skutečné zdravotní problémy se však u něj projeví po átku roku 1769.⁷⁴ Díky péči vídeňských lékařů se jeho stav zlepšil, zdá se však, že pouze dočasně. V průběhu roku 1770 ho postihly dva záchvaty mrtvice a po zotavení z nich mu znatelně ubývalo síl. V únoru 1771 ho proto Marie Terezie donutila k rezignaci na jeho kancléřský post. Po odchodu z úřadu se Rudolf Chotek uchýlil na své panství ve Veltrusech, kde po átku následujícího měsíce, 7. července 1771, zemřel.⁷⁵

Kariéra Jana Karla nebyla tak hvězdná jako ta jeho mladšího bratra. I jeho zpočátku provázely potíže, které částečně zapříčinil i jeho otec. Václav Antonín si totiž přál, aby se jeho syn uchýlil v některém z říšských úřadů, a proto ho odmítl podpořit v pláncích o úřady v cizích zemích. Bez otcovy přímluvy nebo alespoň mírné podpory tak byly plány Jana Karla na získání dobrého místa nepatrné.⁷⁶

První drobný úspěch zaznamenal Jan Karel roku 1733, kdy získal neplacené místo supernumerárního rady ve Vratislavi. Následujícího roku pak od císaře obdržel post vrchního rady pro Slezsko a přesídlil do Vratislavi.⁷⁷ O slibně nalápanou kariéru v této části dálných zemí ho však přerušily války o rakouské dědictví, v nichž Marie Terezie ztratila Kladsko a Slezsko.

⁷⁰ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 221 – 222.

⁷¹ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 43.

⁷² CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 102.

⁷³ Tamtéž, s. 188.

⁷⁴ Tamtéž, s. 211.

⁷⁵ Tamtéž, s. 213.

⁷⁶ Tamtéž, s. 104.

⁷⁷ Tamtéž, s. 108.

Na podzim roku 1740 se Jan Karel vypravil do Vídně, kde se pokusil navázat nové ušlechtilé kontakty a pokud možno získat nový výnosný úřad. Pozici vrchního rady definitivně ztratil po bitvě u Chotusic v roce 1742, čímž se vyostřily jeho vztahy s otcem, který ho začal považovat za neušlechtilého povaleče rozmanilých flijících u dvora.⁷⁸ Jan Karel proto postupně rezignoval na státní úřady a rozhodl se pro vojenskou dráhu. První úspěšnost dostal v srpnu 1743, kdy se stal představeným okupační správou v Horní Falci.⁷⁹ Jeho zdejší působení však skončilo spolu s essenským mírem a Jan Karel se opět ocitl bez místa.

Po celý rok 1745 setrval jako nejvyšší válečný komisař u armády prince Karla Lotrinského a v úvodu následujícího roku byl jmenován nejvyšším válečným komisařem v Itálii, kde se osvědčil především při dobývání Janova.⁸⁰ Po návratu z Itálie byl pověřen krátkou diplomatickou misí do Berlína, odkud byl po útkem roku 1749 odvolán, aby mohl zaujmout místo při eském místodržitelství. Jeho návrat do státní správy však netrval dlouho, protože úřad byl ufl v květnu téhož roku zrušen. Ještě na konci roku 1749 se však na Jana Karla opět usmálo štěstí, protože získal místo viceprezidenta nově vzniklého úřadu vnitřní správy dleších zemí s názvem Direktorium in publicis et camelaribus.⁸¹ V téže roce získal i post tajného rady.⁸²

Padesátá léta pro Jana Karla neznamenała fládný zásadní kariérní postup. Koncem roku 1751 byl ustanoven předsedou komise pro zlepšení postavení vojenských vysloužilců a dohlížel na stavbu karlínské Invalidovny.⁸³ Roku 1753 došlo k vnitřní reorganizaci Direktoria, což pro Jana Karla znamenalo změnu postu, protože z viceprezidenta se stal vicekancléřem a později kancléřem. Roku 1761 však tento úřad opustil. Nově se stal generálním válečným komisařem ve Dvorské válečné radě, kde vedl celé jedno oddělení. Posledním místem, které zastával, byl roku 1781 předseda Invalidní komise. Následně zafládal o penzi, která mu byla přiznána, a odešel na odpočinek.⁸⁴

I Jan Karel disponoval jistým nemovitým majetkem, který úspěšně získal a úspěšně sám nakoupil. Od otce dostal roku 1739 Bělouče a Skrflín, roku 1750 přikoupil

⁷⁸ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 129.

⁷⁹ Tamtéž, s. 131.

⁸⁰ Tamtéž, s. 160.

⁸¹ Tamtéž, s. 163.

⁸² LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 46.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 193.

ves Kozly a roku 1764 panství Nové Dvory.⁸⁵ Práv poslední zmínovaná koup se stala největší částí jeho pozemkového vlastnictví.

Na závěr zbývá zmínit rodinný život Jana Karla Chotka. Oženil se poměrně pozdě, ať roku 1740 a jeho žena byla stejně jako v případě jeho bratra vdovou. Marie Terezie Kottulínská, ovdovělá hraběnka Hautois neměla z předchozího svazku žádné potomky a Janu Karlovi porodila pět dětí. Dosplosti se však dožil pouze jediný syn, Jan Rudolf.⁸⁶ Jan Karel zemřel v listopadu 1787 ve Vídni. Po jeho smrti se pokračovatelem rodu a tím pádem i dědicem celého rozsáhlého chotkovského majetku stal jeho syn.

Jan Rudolf Chotek

Jan Rudolf Chotek se narodil 17. května 1748 ve Vídni a několik dní nato byl pokřtěn ve farním kostele Panny Marie u Skot.⁸⁷ Následně začala jeho výchova, která probíhala prvních šest let v domácí reálii. Prvního vychovatele získal Jan Rudolf zřejmě roku 1754 a byl jím kněz Vídeňský. Protože však chlapce tloukl, byl své funkce zbaven a nahrazen lucemburským knězem Le Cavorem.⁸⁸

Mladík byl, stejně jako jeho otec a strýc, připravován pro úřednickou kariéru. Byl vychováván především ve Vídni a na hodiny docházel i k dvorským úředníkům, například dvorský rada Martiniho vzdělával v oblasti práva.⁸⁹ O tom, jaké podmínky v rámci svého domácího studia absolvoval, můžeme získat jistou představu z jeho disputace sepsané roku 1760 ve francouzštině. Nese název *Základní myšlenky o těch kterých vědách* a Jan Rudolf v ní ukazuje základy svého vzdělání v rozličných oborech.⁹⁰ Není pochyb o tom, že mladík své vzdělání rozšířoval i hojnou četbou, jež se stala jeho oblíbeným koníčkem. V pozdějších letech se významně zasadil o rozšíření a zdokumentování chotkovské knihovny.

Profesní kariéra Jana Rudolfa začala roku 1767, kdy byl jmenován císařským komořím a tím se symbolicky začlenil do kruhu nejvyšší šlechty.⁹¹ V této době už sice ještě stále dlel preceptor, ale rodiče u něj ho považovali prakticky za dospělého, protože mu povolovali obklopotvat se společnostmi a pořádat pro ni zábavy. Během sezóny 1765

⁸⁵ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 47.

⁸⁶ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 109

⁸⁷ LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové*, s. 48.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 303 – 304.

⁹¹ Tamtéž, s. 307.

například uspořádal v Nových Dvorech sérii plesů pro své přátelé a známé, ve které výdaje za něj uhradili rodiče.⁹²

Za dobrý způsob, jak uzavírat vzdělávání, byla v 18. století stále ještě kavalírská cesta. Jan Karel ji sám v mládí absolvoval, a proto ji chtěl dopřát i svému synovi. Vzhledem k tomu, že Jan Rudolf neměl sourozence, hledal se pro něj vhodný společník, jenž by ho mohl doprovázet. Ten byl nakonec nalezen v jeho bratranci Josefu Augustinovi Wilczekovi a v říjnu roku 1768 se oba mladíci vydali na cestu.⁹³

Kroky obou mladíků směřovaly nejprve do Rakouska, následně dále do Itálie, Francie, Nizozemí, Belgie a Německa. Celá trasa je podrobně zmapována díky cestovnímu deníku, který si Jan Rudolf vedl. Na rozdíl od generace jejich rodičů však pro něj zahraniční putování neznamenovalo honbu za vzděláním, nýbrž způsob, jak poznat cizí kultury a navázat užitečné kontakty. Jan Rudolf si cenil především setkání s předními francouzskými osvícenci Diderotem a Rousseauem, k nimž došlo během jeho pobytu v Paříži na jaře 1770.⁹⁴

Během kavalírské cesty zastihly Jana Rudolfa zprávy o horšícím se zdraví jeho strýce.⁹⁵ Není však jisté, zda měl vliv na průběh cesty nebo její trasu. Mladík se do Vídně vrátil podle plánu v roce 1770 a krátce nato získal své první místo v esko-rakouské dvorské kanceláři vedené právě jeho strýcem Rudolfem. Po jeho smrti roku 1771 byl Jan Rudolf jmenován Marií Terezií radou na panské lavici Dolnorakouské zemské vlády, o pět let později roku 1776 obdržel úřad dvorního rady v esko-rakouské dvorské kanceláři. Zde setrval až do roku 1781, kdy byl ustanoven prezidentem cenzury knih. V říjnu následujícího roku získal místo kancléře esko-rakouské dvorské kanceláře, ale podržel si ho jen necelé dva měsíce, protože v prosinci došlo k reorganizaci státní správy a vytvoření Sjednocené dvorské kanceláře, jejímž kancléřem se Jan Rudolf stal. To znamenalo vrchol jeho kariéry, protože fládný významný post ufi nezískal.

V pozici kancléře Sjednocené dvorské kanceláře setrval hrabě Chotek do roku 1789, kdy pro neshody s císařem Josefem II. na své místo rezignoval a z politického života na čas odešel. Vrátil se až roku 1791, kdy byl novým panovníkem Leopoldem II. ustanoven prezidentem obnovené Dvorské komory. O místo ho nicméně hned v následujícím roce připravily reformy státní správy, k nimž se uchýlil po smrti svého otce

⁹² Tamtéž.

⁹³ CERMÁN, Ivo. *Chotkové*, s. 312

⁹⁴ Tamtéž, s. 321 a s. 323.

⁹⁵ Tamtéž, s. 211.

nový císař František II. Jan Rudolf se proto roku 1793 rozhodl z veřejného života stáhnout a odejít do penze.

V roce 1802 bylo hraběti Chotkovi nabídnuto místo pražského purkrabího, které se rozhodl přijmout. Osud mu však nepál ani tentokrát, protože ufl roku 1805 byl nucen k rezignaci. Veřejnost mu vyčítala, že měl za špatné zásobování města a rostoucí ceny, což bylo obvinění nespravedlivé, protože inflace souvisela se zeměpisnou válkou, nikoli s Chotkovou politikou.⁹⁶ Jan Rudolf se naopak snažil zoufalou hospodářskou situaci zachránit, jak jen mohl, například otevřením sýpek pro chudé. Z jeho popudu rovněž došlo k zprůstředování královské obory ve veřejnosti a opravě místodržitelského letohrádku v pražské Bubenici.

Po nuceném odchodu z postu pražského purkrabího mu císař nabídl místo státního konferenčního ministra, které si Jan Rudolf podržel až do své smrti v roce 1824. I toto jeho nové postavení však bylo ohroženo kvůli pokračující válce, která přinášela Chotkovi a jeho rodině těžkosti. Roku 1809 se Jan Rudolf dokonce krátce ocitl v nemilosti kvůli nedovolenému opuštění Vídně.⁹⁷ Nedorozumění se však brzy vysvětlilo a následujícího roku byl hrabě Chotek ustaven předsedou komise pro přípravu politického zákoníku.⁹⁸ To byla jeho poslední politická funkce.

Jan Rudolf nebyl pouze politikem, ale také nadaným mecenášem a podporovatelem vedy a umění. Roku 1804 stanul v čele české společnosti nauk, kterou finančně podporoval až v předchozích letech. Jeho hlavní přínos však spočíval ve zprostředkování styků s významnými osobnostmi u císařského dvora, které by byli ochotni na snahy českých učeneců finančně přispívat.⁹⁹ Jan Rudolf se ovšem angažoval i jinde. V letech 1803 až 1817 byl členem Společnosti vlasteneckých přátel umění, které za tuto dobu přispívaly více než dva tisíce zlatých.¹⁰⁰ Další finanční přispěvek, tentokrát ve výši pětiset zlatých, směřoval Vlasteneckému muzeu.¹⁰¹

V průběhu svého života se Jan Rudolf stal majitelem rozsáhlého rodového majetku, který aktivně spravoval. Jeho první část zdědil ufl roku 1771, kdy mu připadl fideikomis Veltrusy zahrnující rovněž dva pražské domy. Až do roku 1786, kdy zemřela vdova po jeho strýci Rudolfovi, se však musel spokojit pouze s roční rentou namísto fideikomisních

⁹⁶ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 412 – 413.

⁹⁷ Tamtéž, s. 416.

⁹⁸ WEBER, Martin – ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta – STROBLOVÁ, Lenka. Dobový odkaz osobnosti Jana Rudolfa Chotka v krajinářských úpravách Kačiny na Kutnohorsku. In: *Acta Pruhonica*, 95, 2010, s. 18.

⁹⁹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 434.

¹⁰⁰ BOUZKOVÁ, Barbora. Česká šlechta a její pokus o oživení českého uměleckého života na konci 18. a na začátku 19. století. In: *Documenta Pragensia IX/1*, 1991, s. 285.

¹⁰¹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 434.

výnos . V roce 1787 zdědil po otci novodvorské panství, které ty i roky nato rozšířil o ves Hlízov. Ani zde však zpočátku nehošpodařil samostatně, ale až do roku 1798 spravoval toto panství spolu se svou matkou. Teprve po její smrti došlo k propojení obou chotkovských panství a vytvoření rodového dominia.¹⁰²

Nesmíme se zapomenout zmínit o rodině Jana Rudolfa, která hrála v jeho životě důležitou roli. Oženil se v roce 1772 s Marií Sidonií rozenou Clary-Aldringen, druhorozenou dcerou Františka Václava Clary-Aldringen a jeho ženy Marie Josefy princezny Hohenzollern-Hechingen.¹⁰³ Z korespondence vyplývá, že šlo o domluvené manželství, ale o svazek založený na vzájemné sympatii obou mladých lidí. Jan Karel dal jasně najevo, že dává synovi ve výběru nevěsty volnost ruku.¹⁰⁴ Jan Rudolf se se svou budoucí ženou seznámil na vídeňském dvoře, kde její matka zastávala místo nejvyšší hofmistrové. Nebylo tedy pochyb o tom, že jde o výhodný svatek a to pro obě strany, protože Jan Rudolf měl díky svému nedávno zesnulému strýci naději na kariéerní postup.

Manželství bylo nesmírně harmonické a poštěňvané deseti dětmi. To nejstarší, syn Jan Nepomuk, přišel na svět už rok po svatbě, v rychlém sledu ho pak následovali další sourozenci. Nejmladší Hermann se narodil 1786, kdy bylo jeho matce téměř osm let.¹⁰⁵ Kromě dvou chlapců, kteří zemřeli v dětství v kuřavě, se všichni potomci manželů Chotkových dožili dospělosti.

Osudovým se pro Jana Rudolfa stal rok 1824, který byl pro něj poznamenán ztrátami. Nejprve přišel v únoru o manželku a v dubnu zemřel i jeho nejstarší syn a dědic Jan Nepomuk. Hrabě sám zemřel 26. srpna téhož roku ve Vídni ve věku 76 let. Veškerý rodový majetek zdědil v té době nezletilý vnuk Jindřich.

¹⁰² WEBER, Martin. *Dobový odkaz*, s. 18.

¹⁰³ MAREK, Miroslav. Genealogy.eu. [online]. [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/austria/clary2.html>.

¹⁰⁴ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 360.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 365.

2. Panství Nové Dvory v předchozích érech

Oblast pozdějšího novodvorského panství byla osídlena už ve středověku, kdy tudy procházely dvě významné zemské kupecké stezky – haberská a libická.¹⁰⁶ V jejich blízkosti postupně vznikly menší osady, které máme doložit zakládací listinou sedleckého kláštera z roku 1143 – se jedná o vsi Libenice, Hlízov a Kačín.¹⁰⁷ V této době nebo o něco později pravděpodobně vznikla i ves Svätý Jakub, první písemná zmínka o ní však pochází až z roku 1167 v souvislosti se svatcením tamějšího kostela.¹⁰⁸

Na konci třináctého století došlo k intenzifikaci zemědělství v oblasti, což bylo dáno zahájením těžby stříbra v nedaleké Kutné Hoře. Ekonomický rozmach města způsobil příliv obyvatelstva, které nutně muselo být zásobováno. V souvislosti s tím se zvýšil počet vsí a lidí v nich usedlých. Roku 1278 koupil opat sedleckého kláštera Mikuláš – od krále les Bor a na místě, kde se rozkládal, zahájil kolonizaci. Postupně tak vznikly vsi Rohozec, Svätý Mikuláš – a Svätá Kateřina.¹⁰⁹ Pravděpodobně první nově založenou osadou, i s příslušným statkem, byl Nový Dvůr, tedy pozdější obec Nové Dvory.¹¹⁰ Jméno se však objevuje až o téměř století později kolem roku 1370.¹¹¹

V průběhu 14. století docházelo k rozprodávání klášterních pozemků – lechticím. V souvislosti s tím se na některé vsi zmanily v sídelní a vznikly v nich tvrze. Tento trend pokračoval i ve století následujícím. Během husitských válek byl vypálen sedlecký klášter a jeho majetek následně přerozdělen lechtickým rodem usedlým v okolí.¹¹²

Louka Kačín na místě již zaniklé stejnojmenné obce založil v 15. století sloužit jako shromáždění zemské hotovosti. Podle odhadu byla schopna pojmout až dvanáct tisíc mužů. Poprvé se zde vojsko, konkrétně panská jednota, sešlo v roce 1434,¹¹³ podruhé to bylo roku 1448, kdy se zde sešli vojáci na pomoc Jiřímu z Podbrad,¹¹⁴ a poté byla louka coby shromáždění vyúfita ještě dvakrát, když se zde sešly síly stojící proti Matyášovi Korvínovi a to v letech 1469 a 1474.¹¹⁵

¹⁰⁶ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 28.

¹⁰⁷ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 4.

¹⁰⁸ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 29.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 30.

¹¹⁰ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 6.

¹¹¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 2000, s. 380. Pro srovnání je možné použít práci Jiřího Tywoniaka, který ves reflektuje až k roku 1410, TYWONIAK, Jiří. Ústřední správa choťkovských velkostatků a její archiv. *Sborník historických prací*, 23, 1973, s. 5.

¹¹² LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 34 – 35.

¹¹³ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 7.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 8.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 9 – 10.

Po skončení husitských válek, především ve druhé polovině 15. století, bylo zapotřebí obnovit zemědělskou činnost v oblasti. K pěstování obilí přibyl intenzivní chov ovcí, jehož dopadem bylo celkové zhoršení půdy. Ovce jsou totiž nesmírně vybíravé a z toho důvodu spásaly pouze kvalitní trávu a různé bodláky nechávaly na místě. Ovčiny byly budovány především v povodí řeky Klejnarka, čímž byl ovcím zajištěn stálý přísun vody a zároveň blízkost koupadel v době stíhání. Rozmáhalo se rovněž rybníkářství, přestože jeho hlavní vlna přišla až v polovině století třináctého. Novodvorský, později Svatoanenský rybník vznikl v letech 1553 až 1568.¹¹⁶

V průběhu 15. století bylo území pozdějšího novodvorského panství stále v rukou krále a některého z jeho vazalů. Roku 1436 získal Nový Dvůr Bedřich ze Stráfnice, který jej držel zřejmě až do roku 1459, kdy připadl opět králi. Novým držitelem statku se stal v roce 1472 Jaroslav z Újezda, nicméně podržel si ho pouze sedm let. Nejpozději v roce 1479 připadl Nový Dvůr české komoře, v jejím držení zůstal až do roku 1501, kdy byl navrácen obnovenému sedleckému klášteři.¹¹⁷

Sedlecký klášter byl kvůli narůstajícím dluhům nucen často zastavovat jednotlivé části svého majetku. Díky tomu získal roku 1542 Nový Dvůr do zástavy Hynek Martinický z Chřenovic za 1167 kop grošů míšských a 5 denárů. Po deseti letech dvůr odkoupil a to za 1242 kop a 4 groše míšské a 5 denárů. V kupní smlouvě byly uvedeny podmínky pro společné užívání některých částí budoucího panství. Jednalo se především o pastviny a potok.¹¹⁸

Nový majitel si panství příliš neužíval, protože zemřel roku 1558 a Nový Dvůr potom zdědili jeho tři nezletilí synové. Vzhledem k nízkému věku chlapců byla úprava poručníkové správy sestávající z matky nezletilých Kateřiny ze Tvarožova a Václava, Ctibora a Kateřky Martinických z Chřenovic. Roku 1569 od nich statek za 6000 kop grošů míšských odkoupili poručníci nezletilých dětí Karla ze Fierotína (1509 až 1560). Fierotínové se v oblasti usadili těsně po polovině 16. století. Roku 1551 koupil Karel ze Fierotína sousední fletušícké panství a dva roky nato mu bylo králem zápisem propůjčeno panství kolínské.¹¹⁹ Když Karel roku 1560 zemřel, jeho majetek připadl vdově Veronice a její nezletilým dětem odcem a čtyřem synům.

Po dosažení zletilosti si synové rozdělili majetek mezi sebou. Novodvorské panství připadlo druhorozenému Janu Lukávi, který jej však nesmírně zadlužil a proto muselo

¹¹⁶ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 36 – 37.

¹¹⁷ LEDR, Josef. *Dějiny panství*, s. 18 – 19.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 19 – 20.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 22.

být roku 1588 prodáno Píramovi Kapounovi ze Svojkova a na Ploskov za 400 kop eských grošů a p es 200 grošů úrok . Je-t téhož roku nový majitel své vlastnické právo postoupil mlad-ímu bratrovi Jana Luká-e Ka-paru Melicharovi ze fierotína. Pod jeho správou bylo panství roz-í eno, k novodvorskému statku bylo p ipojeno n kolik okolních vesnic a od roku 1593 se začalo užívat jména Nové Dvory.¹²⁰

Za fierotín do-šlo k dal-ímu hospodá skému rozvoji panství. P ed koncem 16. století byl vybudován plavební kanál Třívovka vedoucí od Labe u Starého Kolína ařl pod vrch Ka k u Kutné Hory, jenřl slouřil k doprav ě d ev ného uhlí kutnohorským dol m.¹²¹ Zhruba ve stejné dob ě vznikl v Nových Dvorech pivovar a v jejich okolí sí hospodá ských dvor ů zaji- uřících p íjmy panství. fierotínové se zaslouřili také o vznik renesan ního zámku s okrasnou zahradou.¹²²

V kv ětnu 1607 postihlo obec ne-t stí v podob ě pořárů, který začal v pivovaru a následn ě se roz-í il na v t-ínu obydlí. Ves prakticky lehla popelem a u-et en nebyl ani zámek.¹²³ V-e v-ak bylo v krátké dob ě uvedeno zp ět do p vodního stavu. V ěrvenci 1629 prodal Ka-par Melichar ze fierotína panství své manřelce Eli-ce z Vald-tejna za 70 tisíc kop grošů mí-e ských. Ta jej následn ě odkázala své dce i Eli-ce Polixen ě provdané Třívovské z Riesenberka.¹²⁴ To vedlo k rozpadu panství na men-í ásti v polovin ě 17. století.

V roce 1639 postihla Nové Dvory dal-í katastrofa v souvislosti s tařením ěvédských vojsk. Celé panství bylo vyplen ěno, novodvorský zámek i pivovar byly pobo eny a řada vsí z stala pustých.¹²⁵ Na obnovu sí musely po kat ařl t ěm ě do konce 17. století, kdy panství získali V řnřkové.

Eli-ka Polixena zem ěla roku 1640, na eřl bylo panství rozd ěleno na dv ě ásti. První p ipadla vdovci Petru Vokovi Třívovskému z Rieseberka, druhá jejich t ěm ětem. Petr Vok svoji ást v roce 1642 odkázal nejstar-ímu synovi Bed ichu Ka-paru Eusebiovi, který tím pádem získal na panství nejv t-í podíl. Deset let nato, roku 1652, do-šlo k novému p erozd ění mezi sourozenci, ov-em hned následujícího roku Bed ich Ka-par Eusebius od svého bratra a sestry jejich ásti odkoupil a panství tak op ět sjednotil.¹²⁶

¹²⁰ LEDR, Josef. *D ěje panství*, s. 25 – 26.

¹²¹ LIPSKÝ, Zden ěk. *V ývoj krajiny*, 38.

¹²² Podle Nováka byl zámek zalořen už roku 1588, nicmén ě první písemné zmínky o něm je možné datovat až o řtyřicet let později roku 1628. NOVÁK, Pavel. *P am ěř krajiny. Novodvorsko-Žehuřicko*. Kutná Hora 2001, s. 6 a KUČA, Karel. *M ěsta a m ěstečka*, s. 380.

¹²³ LEDR, Josef. *D ěje panství*, s. 27.

¹²⁴ Tamt ěž, s. 31.

¹²⁵ LIPSKÝ, Zden ěk. *V ývoj krajiny*, s. 39.

¹²⁶ LEDR, Josef. *D ěje panství*, s. 32.

Bedřich zemřel 19. listopadu 1654 a zanechal po sobě tři dcery, jejichž poručníci a tím pádem správkyní panství byla ustavena Marie Monika Valdtejnová. Ta panství odkázala nejmladší z dcer Anně Marii, která však byla v době smrti poručnice stále nezletilá, a proto se správy dočasně ujala její starší sestra Marie Alfberta. V červenci 1674 bylo panství prodáno.¹²⁷

Následovalo několik let, během nichž Nové Dvory v rychlém sledu stídal majitele. Nejprve to byl Ferdinand Maxmilián Kounic, který panství ve zmíněném roce 1674 koupil za 95 tisíc zlatých rýnských. Po těchto letech (28. května 1677) panství prodal Janu Kašparovi z Montani za 115 tisíc zlatých rýnských, který si však Nové Dvory ponechal pouhé dva roky, než je od něj roku 1679 koupil hrabě Bernard Vřfník za 125 tisíc zlatých rýnských.¹²⁸

Vřfníkovi začal s celkovou obnovou panství i Nových Dvorů samých. Na troskách původního renesančního zámku vyrostl v letech 1679 až 1686 zámek nový, raně barokní se dvěma nádvořími.¹²⁹ V jeho okolí byl vybudován rozlehlý okrasný park, jehož součástí byla řada drobných staveb jako kašny a fontány, letohrádek i divadlo a rovněž užitková zahrada sloužící jako zásobárna ovoce a zeleniny pro zámek. Kromě domácích ovocných stromů zde také ve sklenících rostly cizokrajné a exotické rostliny. Dokonce bylo vyhrazeno samostatné místo pro pomerančovníkové stromky v květináčích, které byly na zimu přemisťovány do vnitřních prostor zámku.¹³⁰

V Nových Dvorech financoval baron Vřfník výstavbu nových domů, protože si přál přilákat na panství nové lidi. Tato stavení byla nejprve pronajímána, po roce 1704 si je jejich obyvatelé mohli odkoupit.¹³¹ Byla rovněž zahájena obnova zpustlých gruntů a hospodářských dvorů, kterých bylo podle výpisu z gruntovní knihy téměř padesát.¹³² Bernard Vřfník se zasadil o jejich opravu a opětovné obydlení. Roku 1680 navíc založil zcela novou ves pojmenovanou po něm Bernardov. V průběhu let panství rozšířil o ně které další vsi a pozemky. Roku 1705 například zakoupil od barona z Vířan ves Radvanice s přilehlými lesy a roku 1709 mu bratři Obitečtí z Obitec prodali ves Hetlín. Z dalších koupí měly jmenovat pozemky v Chotusicích a blízkém okolí i vinice u Pernštejnec, které Bernard Vřfník později vnoval svému synovi.¹³³

¹²⁷ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 32.

¹²⁸ Tamtéž, s. 33 a s. 67.

¹²⁹ NOVÁK, Pavel. *Paměť krajiny*, s. 68.

¹³⁰ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 72 – 73.

¹³¹ Tamtéž, s. 73.

¹³² Tamtéž, s. 66 – 67.

¹³³ Tamtéž, s. 68.

Zvelebování panství se netýkalo jen domů pro tamní obyvatele, ale především celkové kultivace krajiny. Úroda lesů byla vykáčena a přeměněna v pole a podmáčené oblasti byly ponechány jako pastviny pro ovce, jejichž chov Bernard Vřfník rozšířil. Založil se s výstavbou nových ovčínů a rekonstrukcí starých, v Ovčárech nedaleko Nových Dvůrů byl vybudován nový mlýn a rovněž sem byl přesunut novodvorský pivovar. Nově vznikly vinice a ovocné sady a baron Vřfník také financoval zalesňování svahů říčních hor. Vzhledem ke své vášni pro lov nechal Bernard Vřfník založit jelení oboru u Svatoanenského rybníka a novou baňatnici mezi Novými Dvory a Ovčáry.¹³⁴

Bernard Vřfník i jeho druhá žena Barbara rozená Třihovská z Riesenburka byli velmi zbožní, což je vedlo k založení dominikánské rezidence na konci zámecké zahrady. Konkrétní místo pro klášterní kapli bylo vyhlédnuto císařskými staviteli uř roku 1695 a krátce nato zde pod vedením Giovanniho Battisty Spinetty založen kostel sv. Anny dokončený následujícího roku.¹³⁵ Spolu s kostelem vznikla i část dominikánské rezidence těsně k němu přiléhající. Přední část budovy byla dokončena uř roku 1727.¹³⁶

P vodním plánem manfšelského páru bylo vybudovat v Nových Dvůrech plnohodnotný klášter, císař to však nepovolil. Namísto toho proto vznikla pouze rezidence, v níž mniši nezůstávali trvale usazeni, ale přicházeli na dobu určitou, po jejímž uplynutí se vrátili do mateřského kláštera sv. Máří Magdalény na Menším Městě pražském a byli nahrazeni novými. Prvním příchozím byl roku 1698 Ambrož František Volráb.¹³⁷

Po celkovém zvelebení obce a vybudování dominikánské rezidence se Bernard Vřfník rozhodl požádat císaře o udělení statutu města. Toho se Novým Dvůrům dostalo listinou z 11. dubna 1701, jíž byla vesnice povýšena na město s vlastním znakem a pečetí a právem trhu.¹³⁸ V následujících letech byla vystavěna radnice a těm stské brány, rovněž byla zřízena škola. Prvním purkmistrem první povýšeného města se stal Jiřík Mazánek, který byl do své funkce ustanoven 1. června 1701.¹³⁹

V září 1714 hrabě Vřfník zemřel a panství zdědili jeho dva synové š Romedius a Josef. To znamenalo rozdělení rodového majetku na dvě části. Mladší Romedius získal v této části zahrnující město Nové Dvory včetně oborů a baňatnice, několik vesnic, dvůrů a

¹³⁴ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 41 – 42.

¹³⁵ Tamtéž, s. 46.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 113.

¹³⁸ ŽUPANIČ, Jan. *Šlechtický archiv*, s. 559 – 560.

¹³⁹ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 78.

rybník.¹⁴⁰ Jednalo se o poměrně rozsáhlý majetek a to jak územně, tak početně obyvatel. Jenom město Nové Dvory se v té době skládalo z 69 domů obývaných dohromady 716 lidmi.¹⁴¹ Druhý z bratrů Josef získal zbytek v etnicky bývalého rodového sídla v Třebelčicích.¹⁴² První jmenovaná část náležející Romediovi připadla po jeho smrti v roce 1720 jeho matce Barbáře. Ta se dva roky nato rozhodla majetek prodat za 414 tisíc zlatých Františku Antonínu Pachtovi z Rájova.¹⁴³ Kupní smlouva z 15. září 1722 obsahovala celkem třináct výminek týkajících se chodu panství.¹⁴⁴ Druhou část nový majitel odkoupil 22. března 1725 za 175 tisíc zlatých.¹⁴⁵

František Antonín Pacht z Rájova nedisponoval velkým movitým majetkem, proto koupil panství uspokojením na dluh. V následujících letech vedl v Nových Dvorech poměrně rozmanilý život plný veškerých, lovců a různých oslav, v roce 1723 se dokonce stal hostitelem císařské rodiny.¹⁴⁶ Navíc se majitel rozhodl financovat některé nové stavby na panství a pozval si zeměměřiče, který by navrhl nové rozložení pozemků. Večerá tato aktivita Pachtu přivedla do finančních obtíží, a protože nebyl schopen své dluhy splácet, byly roku 1727 Nové Dvory dány pod sekvestraci. Správcem majetku se nejprve stal pan Henet, později ho vystřídal Jan M. Amcha.¹⁴⁷

Vzhledem k stále zadluženosti majitele i panství byla na 20. prosinec 1728 vyhlášena dražba. Jednotlivé právo odkupu na ní měla původní majitelka Barbara hraběnka Vlníková. Ta se jevím vzdala a novým vlastníkem novodvorského panství se stal uherský hrabě Karel Bathányi. Smlouva o koupi byla uzavřena 14. února 1729 a zavazovala prvního majitele k zaplacení částky 535 tisíc zlatých.¹⁴⁸

Hrabě Bathányi sice v letech mnoho času netrávil, ale přesto se chtěl o své panství postarat. Roku 1734 si pozval Jana Kluksperga, aby provedl nové zeměměřičské

¹⁴⁰ Konkrétně se jednalo o město Nové Dvory, vsi Hetlín, Svatá Kateřina, Svatý Mikuláš, Záboří, Kobylnice, Lišice, Sulovice, Morašice a Bernardov, 4 mlýny, pivovar a lihovar v Ovčárech, 5 dvorů, 9 kaprovních a 12 potěrných rybníků, 5 bažantnic, jelení oboru a patronát nad všemi farními a filiálními kostely. LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 106.

¹⁴¹ KUČA, K. *Města a městečka*, s. 380.

¹⁴² Jednalo se o ves a zámek Třebesice, statek Lochy, mlýn Klejnar, vsi Církvice, Svatý Jakub, Outěšeňovice a Radvančice, 3 dvory a ovčiny, právo přívarku v ovčárenském pivovaru a kus kačínské louky. LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 106.

¹⁴³ Tamtéž, s. 131.

¹⁴⁴ Jedná se například o chod dominikánské rezidence a její zásobování, převedení radnice do majetku města Nové Dvory a dočasné ubytování ovdovělé hraběnky Věžníkové na zámku (zůstala zde do roku 1727). Tamtéž, s. 107.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 131.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 132.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 133.

¹⁴⁸ Tamtéž.

práce a rovněž nechal vyhotovit soupis všech usedlostí na panství, aby získal o svém majetku lepší přehled a mohl efektivně financovat obnovu.¹⁴⁹

Období vlastnictví Karla Bathyányho bylo pro Nové Dvory bohaté na neekané události. Hned dvakrát muselo město vstoupit do područí pruských vojsk, která ho vyrabovala a obsadila.¹⁵⁰ Mezi tím se však došlo i pocty v podobě návštěvy císařského páru. František Třetí a jeho manželka Marie Terezie se rozhodli na novodvorském panství uspořádat vojenské cvičení. Hrabě Bathyány při této příležitosti nabídl vládě město k pohostinství svého zámku a zorganizoval velkolepou slavnost.¹⁵¹

Vzhledem ke svým častým pobytům na území českého království se hrabě Bathyány rozhodl novodvorské panství nadále neudržovat a prodat ho. Díky tomu se Nové Dvory dostaly roku 1764 do vlastnictví rodu Chotků.

¹⁴⁹ Dle tohoto soupisu žilo na novodvorském panství 63 sedláků, 8 půlsedláků a 91 chalupníků. Tato čísla se vztahují ke konkrétním usedlostem. Kromě toho se na panství nacházelo 5 mlýnů, 15 hospod, 9 kováren, z toho jedna prázdná, 8 masných krámů, 2 pekárny, 1 kolárna, 2 koželužny, 2 kořalny, 1 draslárna, 1 hrnčírna a 6 ovčínů. Soupis obsahuje rovněž stav hovězího dobytka a seznam majitelů vlastních usedlostí v Nových Dvorech. LEDR, Josef. *Dějiny panství*, s. 134 - 140

¹⁵⁰ Bylo to v letech 1742 a 1757. Tamtéž, s. 148, 149

¹⁵¹ První přehlídka proběhla 17. – 25. srpna 1750, druhá 17. – 23. srpna 1754. LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 51 - 52

3. Chotkové na panství Nové Dvory

Zisk a rozvojení panství

Jan Karel Chotek hraběte Bathyányho znal z dob svého působení v severní Itálii. Snad i to mu při koupi panství pomohlo, protože nebyl prvním ani nejbohatším zájemcem. Už roku 1762, tedy dva roky před skutečným prodejem, nabídli značné finanční obnosy hrabě Bolza (100 tisíc dukátů, tedy asi 415 tisíc zlatých) a hrabě Paar (115 tisíc dukátů, tedy zhruba 475 tisíc zlatých). Kupní smlouva však nakonec byla podepsána až 18. června 1764 a cena byla stanovena na 440 tisíc zlatých. Prvních 150 tisíc zaplatil hrabě Chotek na konci června, zbylých 290 tisíc bylo rozloženo do dalších splátek po 20 tisících tak, aby panství bylo splaceno v prosinci 1771. Jan Karel se však tímto rozpisem příliš neřídil. Platil sice v pravidelných intervalech, ale výše splátek závisela na tom, jaká byla jeho aktuální finanční situace. Díky tomu se mu podařilo panství uhradit více než tři roky před předem plánovaným termínem. Poslední splátka ve výši 30 tisíc zlatých proběhla v březnu 1768.¹⁵²

V době chotkovské koupě byly Nové Dvory panstvím dosti rozsáhlým. Patřilo k němu městečko a 15 vsí s 58 láníky, 8 polí, 4 tvrtláníky a 102 chalupníky a celkem devět poplužních dvorů, ve kterých se chovalo přes tři tisíce ovcí a více než tři sta krav. Celkový rozsah pozemků představoval tři tisíce hektarů, k tomu patřilo ještě necelých tisíc hektarů lesa a více než tři sta hektarů vodní plochy v podobě rybníků. Výnos panství byl v době koupě vyčíslen na 21 243 zlatých ročně, později se však ukázalo, že faktický roční výnos je ještě o něco vyšší a dosahuje 27 973 zlatých.¹⁵³ Objektivně vypočtená hodnota však nemusela odpovídat skutečnému výnosu. Jan Karel Chotek přiznal v roce 1771 synovi, že příjmy z Nových Dvorů jsou jen něco okolo 7 000 zlatých ročně.¹⁵⁴ Vezmeme-li v potaz nutnost investovat do osiva, dobytka a nutných oprav, není poměrně nízký reálný výnos až tak překvapivý.

Novodvorské panství patřilo k územím s vysokými robotními nároky. Potají sedláci byli povinni odpracovat tři dny poplužní a pět dní ruční roboty, přičemž sedláci v sezóně, která trvala celých osm měsíců, robotovali pět dní týdně, mimo sezónu pak tři dny v týdnu. Celkový objem zdaněných příjmů z roboty činil 1 246 zlatých.¹⁵⁵ To vedlo čas od času ke vzpourám, kdy sedláci obvykle odmítli na panských pozemcích pracovat.

¹⁵² SOA Praha, RA Chotek, kt. 2, inv. č. 32

¹⁵³ TYWONIAK, Jiří. *Ústřední správa*, s. 6.

¹⁵⁴ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 229.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 228.

Tyto případy jsou zaznamenány pro roky 1767, 1771 a 1775, nepochybně však docházelo i k dalším, drobným projevům nespokojenosti.¹⁵⁶

Chotkové svůj nový majetek systematicky rozívali. Pravděpodobně jediná územní koupě, kterou uskutečnil první chotkovský majitel Jan Karel, zahrnovala několik polí u mlýnu Klejnar patřící městu Áslavi, jež proběhla v srpnu 1767. K dalšímu rozšíření panství došlo až o téměř dvě století později, kdy roku 1791 Jan Rudolf Chotek odkoupil od kutnohorského měšťana Václava Janovského statek (a zřejmě i ves) Hlízov. Kupní cena byla stanovena na 81 tisíc zlatých v etn. klíneho.¹⁵⁷ Na která další území si Jan Rudolf pronajal. Konkrétně se jednalo o vrchy Kamajka a Kač. První zmiňovaná oblast spadala do majetku feldšického panství. Smlouvou ze 14. října 1796 se Jan Rudolf zavázal platit za danou lokalitu Thun-Hohenstein 37 zlatých a 51 krejcarů ročně. Co se vrchu Kač týče, ten spadl pod správu sedleckého klátera. Dohoda s opatem uzavřená 29. května 1798 zněla na 142 zlatých a 45 ačtřicet krejcarů s tím, že polovina výnosu ze zde nově vysazených stromů připadne po jejich pokácení kláteru.¹⁵⁸

Reformace novodvorského velkostatku je spojená také s proměnou charakteru krajiny, která probíhala nejspíše z popudu Jana Rudolfa, a to je třeba říci za života jeho otce. Budoucí dědic panství se aktivně věnoval agronomické teorii a zásoboval rodinnou knihovnu velmi novými pracemi z toho oboru.¹⁵⁹ Jeho hlavní snahou bylo zefektivnit práci na panství a zvýšit výnosy, v čemž mu velmi pomohli hospodářský správce.¹⁶⁰

K zásadním změnám patřilo vysušení dvou nejvýznamnějších rybníků Svatoanenského roku 1775 a Jakubského deset let nato.¹⁶¹ Nově vzniklé plochy byly využití jako pole a louky, více než kilometr dlouhá hráze bývalého Svatoanenského rybníka tvořící v krajině umělou vyvýšeninu sloužila jako přirozená hranice na konci 18. století zřízené kačinské obory.

Velká péče byla věnována rovněž lesním porostům a remízky slouflicím jednak k dřevu a jednak k mezi panstvím tolik oblíbeným honům. Lovecká obora poblíž Ověř patřila k bohatým na zvěř. Po polovině 18. století zde bylo během sezóny uloveno téměř dvanáct set zajíců, přes tisíc baflantů a necelé tři tisíce koroptví.¹⁶² Z toho důvodu

¹⁵⁶ CERMAN, Ivo. Chotkové, s. 233.

¹⁵⁷ LEDR, Josef. *Dějiny panství*, s. 157.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 159 – 160.

¹⁵⁹ CERMAN, Ivo. Chotkové, s. 351.

¹⁶⁰ Jan Rudolf dokonce pomýšlel na zřízení zemědělské školy, kde by byli budoucí správci vychováni. Z nápadu však nakonec sešlo.

¹⁶¹ LEDR, Josef. *Dějiny panství*, s. 155.

¹⁶² CERMAN, Ivo. Chotkové, s. 228.

Jan Karel d sledn dbal na dodrfování ur itých pravidel v remízcích a baflantnicích, nap íklad roku 1781 vydal na ízení, jímfl zakazoval t flbu d eva v daných lokalitách.¹⁶³

Docházelo také k výsadb nových d evin. Ve velké v t-in se jednalo o men-í skupinky strom nebo aleje, ov-em kolem roku 1800 bylo z ízeno i arboretum v ka inské obo e.¹⁶⁴ Z ejm z popudu Jana Rudolfa, který se vá-niv zajímal o botaniku, se na panství dostaly n které nové druhy d evin v etn exotických.¹⁶⁵

S alejemi souvisela i soustavná oprava starých a budování nových cest, podél nichfl byly stromy, nej ast ji topoly, vysazovány. Jen roku 1806 se silni ní sí na panství rozrostla o 55 905 sáh (asi 100 km).¹⁶⁶

Pé e, kterou Chotkové svému panství v novali, se promítla i do jeho výnos . Jak je patrné ze soupisu provedeného roku 1824 po smrti Jana Rudolfa, hodnota Nových Dvor vzrostla zhruba o t etinu na n co p es 600 tisíc zlatých. Celková vým ra byla zhruba ty i míle tvere ní (n co p es 200 km²), z toho necelé t i tisíce hektar polí, p es tisíc hektar luk a pastvin a tém t ináct set hektar les . Po et obyvatel se zvý-il ze zhruba t í tisíc v dob koup na necelé ty i tisíce sedm set.¹⁶⁷

Stavební innost

Chotkové, krom toho fle panství roz-í ili, rovn fl usilovali o jeho celkové zvelebení. Jedním z prost edk byla rozsáhlá stavební innost, kterou m flme rozd lit do dvou kategorií. Tou první je oprava i p estavba jifl existujících objekt , druhou pak budování staveb zcela nových. Ty asto plnily ryze estetickou funkci a jejich hlavním ú elem bylo dotvo ení celkové koncepce komponované krajiny. Docházelo v-ak i k výstavb budov hospodá ských a uflitkových.

P estofle nejzásadn j-í architektonické po iny na panství má na sv domí Jan Rudolf Chotek, díl í stavební úpravy probíhaly ufl za flivota jeho otce Jana Karla. Jako první byly ke konci 18. století zahájeny práce na novodvorském zámku. Roku 1784 do-lo ke zru-ení západního zámeckého vchodu, na jehofl míst vznikl byt, a tak se celé západní arkádové k ídlo po átkem 19. století do kalo p estavby. Naopak sousedící k ídlo jiflní bylo srovnáno

¹⁶³ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 63.

¹⁶⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 382.

¹⁶⁵ Šlo například o modřín, moruše, topoly nebo jedlé kaštiny. LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 63.

¹⁶⁶ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 165.

¹⁶⁷ TYWONIAK, Jiří. *Ústřední správa*, s. 9.

se zemí, čímž se estný dv r zámku otev el do m ste ka. P i západním k ídle zámku vznikly dv nové hospodá ské budovy.¹⁶⁸

Prom n neu-el ani zámecký park. Chotkové se rozhodli vyuffít r zné drobné stavby slouffící odpo inku a obveselení panstva, které zde existovaly ufl od dob V fník .

ást jifl existujících budov byla opravena a pozm nila se jejich funkce. Myslivecký pavilón zvaný Saleta i Saletka¹⁶⁹ se prom nil v zimní divadlo, pro letní p edstavení v plenéru bylo vybudováno zcela nové zahradní divadlo ohrani ené stromy.¹⁷⁰

Na panství Nové Dvory také pravideln docházelo k opravám ve ejných budov, na n fl Chotkové finan n p ípívali. Jedním z jejich zám r bylo vystav t v m ste ku novou m –anskou –kolu, k emufl v–ak nakonec nedo–lo. Místo toho byl pro –kolní pot eby vyuffít objekt bývalé dominikánské rezidence, který z stal po vyst hování mnich prázdny. Výuka zde probíhala od roku 1784.¹⁷¹ P estofe z plán na novodvorskou –kolu se–lo, Jan Rudolf se my–lenky na výstavbu zcela nové vzd lávací instituce nevzdal, a tak vyrostla v Církvici v letech 1818 ó 1819 jednopatrová –kolní budova.¹⁷²

Budovatelská hore ka majitel zasáhla i církevní stavby na panství, jejichfl provoz byl rodem Chotk financován. Pravd podobn po átkem 19. století byly empírov upraveny interiéry novodvorského kostela sv. Martina spojeného arkádovou chodbou se zámkem.¹⁷³ Chotkovská pé e zahrnovala rovn fl fary. V roce 1821 poskytl Jan Rudolf více nefl dev t tisíc zlatých k výstavb nové fary v Zábó í nad Labem.¹⁷⁴

Stavební úpravy nicmén neprobíhaly pouze na území obcí, ale také ve volné p írod v jejich okolí. První samostatnou stavbou, kterou Chotkové na panství vybuovali, byla roku 1782 klasicistní hájovna Haltý ek na hrázi Mikulá–ského rybníka.¹⁷⁵ T i roky nato, tedy roku 1785, byla v lese vysázeném na ka ínském h bet nad m ste kem Nové Dvory vybudována stavba mnohem specifí t j–í. Jednalo se o um lou z íceninu v gotickém slohu nazvanou Libu–e.¹⁷⁶ V lovecké sezón se vyuffívála jako st ílna, v lét slouffila coby zastávka p i projífl kách panstva a oblíbené místo piknik . Na první pohled stavba na p dorysu ve tvaru písmene L p ípomíná torzo kostela i spí–e kaple, které jen z posledních

¹⁶⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 382.

¹⁶⁹ Jméno je původně obecným označením pro drobnou zděnou uzavřenou parkovou stavbu.

¹⁷⁰ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 156.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 166.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 382.

¹⁷⁴ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 166.

¹⁷⁵ Název je odvozen od slova haltýř označujícího chovný rybník či sádku. FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy úprav*, s. 68.

¹⁷⁶ LEDR, Josef. *Děje panství*, s. 156. Podobné stavby vznikaly v tomto období především na moravských panstvích Liechtensteinů.

sil odolává zubu času, jde však o stavitel v zámku. Je velmi pravděpodobné, že tento projekt byl realizován z popudu Jana Rudolfa a jednalo se tak o jeho první samostatný stavební projekt na panství. Tuto domněnku však není možné spolehlivě doložit.

O autorství návrhu další stavby, takzvaného červeného domku, však nemůže být pochyb. Podle prvního vojenského mapování z roku 1768 je zřejmé, že v těchto místech nějaký objekt stál už po polovině 18. století, od současné stavby se však lišil.¹⁷⁷ Až až Jan Rudolf nechal povodní dílem srovnat se zemí, nebo pouze inicioval jeho přestavbu, červený dílem ve své dnešní podobě vznikl pravděpodobně v roce 1791 nebo krátce poté v souvislosti s koupí Hlízova a zalesněním části nových pozemků. Původní budova s jednopatrovým, vnitřně upraveným nárožním krytá mansardovou střechou sloužila jako místo odpočinku pro hraběcí rodinu.¹⁷⁸ Její situování poblíž jednoho z umělých kanálů Klejnarky z ní dělalo ideální zastávku pro projížďkách na loďce, ovšem rovněž vhodnou zastávku na projížďce po lesoparku a obědě. Název je odvozen od charakteristické barvy fasády, která domu zůstala dodnes.

Úpravy krajiny se nevztahovaly pouze na bezprostřední okolí Nových Dvůrů, přestože zde leželo jejich těžiště. Jan Rudolf Chotek nesmírně dbal na celkové estetické vzhledy panství pro něj představovalo homogenní prvek, který je zapotřebí pečlivě kultivovat. Už od osmdesátých let 18. století tak byl například zalesňován pustý lom Skalka u Třebčic. Nejprve zde byly vysázeny duby a vrby, pár let nato přibyly morušy a na samém sklonku 18. století i některé exotické dřeviny. Úprava této části panství byla završena vybudováním pavilonu s výhledem a výsadbou topolové aleje směr k záslavi.¹⁷⁹

Zásahy se nevyhnuly ani dvěma pouze do současné spravované části panství, tedy Kamajka a Kačků. Kamajka bývala povodním pustým rulovým lomem, což nevyhovovalo Chotkovu estetickému cítění, zvláště z toho důvodu, že se jedná o jednu z mála vyvýšenin na jinak plochem reliéfu, která je dobře viditelná ze všech stran. Místo proto nechal zalesnit a na vrcholu nevysokého kopce vystavil letohrádek v maurském stylu pojmenovaný na počest flehuického hraběte Vilemína Thun-Hohensteinové Wilhelminenhügel (tedy Vilemínin kopec či Vilemínin pahorek, což bylo označení používané pro celou lokalitu).¹⁸⁰ V blízkosti tohoto pavilonu stával ještě další objekt na půdorysu ve tvaru písmene L, s nejvyšší pravděpodobností hájovna, a okolí obou staveb bylo proměněno v park protkaný sítí okružních cest a plný příjemných zákoutí lákajících

¹⁷⁷ LAUDÁT, Jan. *Kačina. Zámecký park*, Kačina 1999, s. 4.

¹⁷⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 382.

¹⁷⁹ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 87.

¹⁸⁰ LEDR, Josef. *Dějiny panství*, s. 160.

k odpoinku a pohledu do krajiny.¹⁸¹ Výstavba zde byla zahájena těsně před koncem 19. století, trvala čtyři roky a Jan Rudolfa Chotka vyčlášna n co málo p es 200 zlatých.¹⁸² Celý komplex byl pravd podobn dokon en v zá í roku 1802, kdy byla provedena malí ská výzdoba a letohrádek vybaven nábytkem.¹⁸³

Ani Ka k v této době neskýtal práv p íjemný pohled, protof ho pokrývaly haldy zbylé po dolování. Jan Rudolf nechal svah p íléhající k Malínu a Hlízovu, na n jíl bylo od Nových Dvor vid t, osázet smrky a borovicemi, a na vrcholu kopce, nad vstupem do –achty, kam m li být v letech 1419 ó 1421 svrhávání kali–níci, navr–it mohylu. Vstup byl ozdoben dórským portálem a pam tním nápisem,¹⁸⁴ na vrcholu mohyly byl vzty en sedm metr vysoký sloup se flezným k íflem.¹⁸⁵ Jan Rudolf zde mauzoleum vystav l jako památku na svého domn lého p edka, kou ímského fará e M. J. Chodka, který se stal ob tí násilí páchaného po átkem 15. století na kali–nících. P íbuznost obou mufl byla pozd j–ím výzkumem vylou ena, Jan Rudolf v ni v–ak v íl. Stavba byla dokon ena roku 1814.¹⁸⁶ Z ejm krátce poté hrab Chotek Ka k odkoupil a provedl zde kompletní parkovou úpravu. Ta spo ívala p edev–ím ve vytvo ení pr hled na panství Nové Dvory, umíst ní lavi ek a pítek pro ptáky a vysázení mod ínových alejí.¹⁸⁷

Ale ne v–echny zamý–lené stavební projekty na panství byly realizovány. Stavební innost byla finan n náro ná a hrab se asto musel rozhodovat, které projekty up ednostní a které prozatím odloflí. áda tak z stala pouze v návrhu, protof po smrti Jana Rudolfa roku 1824 se d dící rozhodli je nadále nefinancovat. Jednalo se nap íklad o obelisk na kopci u vsi Bernardov nebo soustavu vodních staveb na ece Klejnarce.¹⁸⁸ Jedinou stavbou, k jejímufl vzniku dal podn t Jan Rudolf a jejífl realizace se nedoffil, byla nová rodinná hrobka Chotk na novodvorském h íbitov . Plány k ní vytvo íl krátce po roce

¹⁸¹ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s 85 a FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy úprav*, s. 71.

¹⁸² SOA Praha, RA Chotek, kt. 115, inv. č. 1793.

¹⁸³ SOA Praha, RA Chotek, kt. 114, inv. č. 1470, dopis Ferdinanda Chotka otci Janu Rudolfu Chotkovi datovaný 18. září 1802.

¹⁸⁴ Jedná se o nápis na památníku v němčině: DEM ANDENKEN DES KAURZIMER STADTDECHANTS JOHANN CHOTEK UND BEI 700 HIER RUHENDEN SCHLACHTOPFERN DER RELIGIONSWUTH UND DES BÜRGERKRIEGES 1419 – 1421 GEWEIT. DURCH AUFRUHR UND PARTHEYHASS BLUTETEN HIER KATHOLÜKEN UND KELCHNER. AECHTER CHRISTEN UND BÜRGERSENSINN SICHERT STAATEN UND MENSCHENGLÜCK. Po obnově mauzolea, která proběhla v letech 2010 – 2011, byl doplněn český překlad.

¹⁸⁵ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 88.

¹⁸⁶ Datace odvozena od hraběcího věnování přímo na pomníku.

¹⁸⁷ FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy úprav*, s. 70.

¹⁸⁸ SOA Praha, RA Chotek, kt. 115, inv. č. 1793.

1820 stavitel ka inského zámku Johann Philippe Jöndl, realizace pod vedením Antona Archeho v-ak prob hla afl na samém sklonku dvacátých let 19. století.¹⁸⁹

Ve-kerým svým p sobením na panství se Jan Rudolf Chotek snažil vytvořit ucelený krajiná ský projekt, který by korespondoval s jeho osvícenským smý-lením. Jednotlivé drobn j-í krajinné kompozice m ly vytvá et celek komponované krajiny, v jeho fl centru by stála novostavba zámku Ka ina, památník osvíceného -lechtice v novaný dal-ím generacím.

¹⁸⁹ PETRASOVÁ, Taťána. Architektura „státního“ klasicismu, palladiánského neoklasicismu a počátků romantického historismu. In: *Dějiny českého výtvarného umění III/1*, Praha 2001, s. 41.

4. Klasicismus v letech

Klasicismus se v Evropě začal objevovat už v polovině 18. století, ale skutečnou oblibu si získal až po roce 1780.¹⁹⁰ Jednalo se o sloh, který výborně korespondoval s osvícenským smýšlením, které v té době ovládalo společnost. Nejprve se klasicismus projevil v zemích disponujících starými antickými památkami, které mohl napodobovat, jednalo se především o Itálii a Francii. Známe oblibu nového slohu napomohly i vykopávky v Herculaneu a Pompejích, které byly těsně před polovinou 18. století nalezeny. Vzrostl zájem o antickou kulturu a literaturu a rovněž architektura se inspirovala čistými liniemi a úrodnou jednoduchostí dávných antických staveb.

V letech, a na území Rakouska včetně, se vládní povodní antické vzory nevyskytovaly a proto zdejší stavitelé přijímali inspiraci ze zahraničí, především ze Španělska a Berlína.¹⁹¹ Nutno podotknout, že ani zdejší architekti neměli s antickými památkami přímou zkušenost (pokud nevycestovali do zahraničí) a přijímali především francouzské vzory. Nově se mezi země inspirující zbytek Evropy začala také Anglie, a to především svým pojetím krajinářských parků.

Klasicismus vycházel především z antických vzorů řeckých a římských, přičemž první jmenovaný se vyznačoval přesnou pravidelností a minimem ozdob, druhý je o něco jemnější, ovšem zároveň pompéznější a zdobenější. Tato forma je typická především pro pozdní klasicismus neboli empír.¹⁹² Klasicismus nicméně přijímal rovněž orientální inspirační zdroje. Zejména v drobných stavbách parkových letohrádků se často prosazoval styl egyptský, maurský či římský, někdy i ve vzájemné kombinaci.¹⁹³

Změny se dočkaly i celkové pojetí a vnitřní dispozice nově budovaných nebo přestavovaných sídel. Hlavní reprezentační místnosti již nebyly umístěny v prvním patře, ale byly situovány do přízemí, přičemž horní patra zabíraly soukromé pokoje majitelů. Vstupní sál byl nejčastěji umístěn do středu budovy a na jeho pravé straně ústilo hlavní schodiště do vyšších pater. Taneční a hlavní reprezentační sály mohly zabírat i dvě patra.¹⁹⁴

¹⁹⁰ CHYTIL, Karel. Doba klasicismu a empíru v Praze. In: *Dílo VI*, 11 – 12, 1908 – 1909, s. 36.

¹⁹¹ PETRASOVÁ, Taťána. *Architektura „státního“ klasicismu*, s. 29.

¹⁹² CHYTIL, Karel. *Doba klasicismu*, s. 36.

¹⁹³ WIRTH, Zdeněk. *Architektura klasicismu a romantismu*. In: WIRTH, Zdeněk – MÜLLEROVÁ, Augusta (eds.). *Architektura v českém národním dědictví*. Praha 1961, s. 154.

¹⁹⁴ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 13.

Jak již bylo naznačeno výše, pro vodním jevem klasicismu byla rozsáhlá výstavba krajinářských parků.¹⁹⁵ Předchozí pravidelně kultivovaná zahradní úprava francouzských vzorů ustoupila idylické sentimentalitě. Park měl budit dojem neobhospodařované přírody a divokosti, přestože veškerá výsadba byla plánovaná s ohledem na krajinářskou kompozici, které vytvářel. Na oblibu získaly uměle budované přírodní krásy jako například grotty, vodopády a kanály. Voda celkově hrála v kompozici parků zásadní roli. Rozsáhlé vodní plochy byly vyúřčivány k zrcadlení architektonických prvků a jednotlivé rybníky bývaly propojovány sítě uměle vyúřčených kanálů vhodných k plavení se na lodích.

Aby jednotlivé prvky krajiny co nejlépe vynikly, vytvářeli zahradní architekti rozmanité pohledy ukazující dominantní prvky.¹⁹⁶ Tyto mohly být různé pohledy na lechtické sídlo, ale také drobné stavby zahradní architektury. Nejčastěji se jednalo o letohrádky nebo altánky a temply i kapličky, ovšem populární byla rovněž sochařská výzdoba a pomníky. V blízkosti lechtických sídel velmi často vznikaly skleníky.¹⁹⁷

Aby si návštěvník mohl krajinou kompozici naplno vychutnat, byla parkem vedena okružní cesta propojující všechny významné prvky, které by neměly být minuty bez povšimnutí. Úprava staveb byla do terénu umisťována takovým způsobem, aby je chodec mohl spatřit teprve z bezprostřední blízkosti a jeho dojem z nich se tím umocnil.¹⁹⁸ Nežádoucí to bývalo v obtížném terénu.

Vzhledem k oblibě, kterou si klasicismus v Evropě získal, vycházely už od druhé poloviny 18. století odborné publikace pro inspiraci tehdejších architektů. Nových vydání se dohlašovali antičtí klasici jako například Vitruvius se svými Deseti knihami o architektuře, jež toliko populární již pak byl teoretický spis renesančního architekta Andree Palladia tyto knihy o architektuře, který nezapomene inspiraci svým římským předchůdcem. Zrodil se však i zcela nový typ teoretické literatury týkající se tvorby krajinářské zahrady. Jedním z prvních děl je spis *Umění tvorby moderních zahrad* z roku 1771.¹⁹⁹ Podle něho se jednalo o doplněný francouzský předklad starší anglické práce.

Zahraniční vzory a inspirace v českém prostředí rezonovaly a daly vzniknout řadě unikátních děl a už na poli klasické architektury nebo zahrad, v ideálním případě se jednalo o propojení obojího. Asi nejvýznamnějšími stavebníky z lechtických rodů jsou v této době moravští Liechtensteinové, jimž vytvořily komplex Lednicko-valtického areálu je

¹⁹⁵ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 24.

¹⁹⁶ CHYTL, Karel. *Doba klasicismu*, s. 57.

¹⁹⁷ WIRTH, Zdeněk. *Architektura klasicismu*, s. 146.

¹⁹⁸ STEJSKALOVÁ, Eva. *Knihy o anglických zahradách na zámku Kačíně*. In. MŽYKOVÁ, M. *Kamenná kniha*.

Sborník k romantickému historismu – novogotice, Sychrov 1997, s. 224.

¹⁹⁹ *L'Art de former les jardins modernes ou l'Art des jardins Anglois*, Paris, 1771.

jedním z nejunikátních projevů klasicismu u nás.²⁰⁰ Innost Jana Rudolfa Chotka na jeho panstvích ve Veltrusech a v Nových Dvorech však rovněž patří k neopominutelným.

²⁰⁰ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 33.

5. Zámek Kačina

Na mírném návrší nad městem Nové Dvory se vypíná majestátní zámek Kačina, jeden z nejistších projevů palladiánského klasicismu na našem území. Zámek si zde nechal na počátku 19. století vybudovat tehdejší majitel panství Jan Rudolf Chotek. Původně byla stavba projektovaná jako letní sídlo, nicméně již krátce po dokončení se stala trvalým rodovým sídlem a starý barokní zámek v sousedních Nových Dvorech sloužil jen správě panství.

Hlavní etapa výstavby zámku Kačina trvala bezmála dvacet let, nicméně různé dokončovací práce probíhaly až do konce 19. století. Některé prostory nejsou hotové dodnes. Jednalo se totiž o nesmírně ambiciózní stavební projekt, který své majitele finančně téměř vyčerpal. Navíc se ukázalo, že roční náklady vydávané na údržbu jsou nepřiměřeně vysoké a s postupujícím 19. stoletím také přestával zámek odpovídat dobovým standardům. Z odkazu Jana Rudolfa se tak postupem času stala příliš polykající nemalé částky.

Průběh výstavby

Plán vystavět si nové sídlo projevil Jan Rudolf Chotek už v roce 1773 po své návštěvě v zámku Bon Repos u Nymburka.²⁰¹ Stavba ho natolik okouzila, že zatoužil vybudovat v budoucnu podobnou na svém vlastním panství. A přestože na uskutečnění svého záměru si musel více než dvacet let počkat, neváhal shromáždit inspiraci. Během své kavalířské cesty navštívil řadu významných míst a o mnohých dalších byl informován a už díky rozsáhlé korespondenci nebo četbě knih o architektuře. Zájem projevoval především o ruský klasicismus, což dokazují dopisy adresované Ludwigu Heinrichu von Nicolayovi.²⁰² Jan Rudolf si podle svého vyfládal plány na kolika ruských zámcích, konkrétně se jednalo o Pavlovsk, Gatčinu a Kamennoj Ostrov. Z odpovědi Nicolaye vyplývá, že velkoknížna²⁰³ je ochotna plány Pavlovska poskytnout k vyhotovení kopií, které následně budou odeslány do Rakouska. Nicolay přislíbil rovněž kopie plánů zbylých dvou zámků.²⁰⁴

²⁰¹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 448.

²⁰² Ludwig Heinrich von Nicolay (1737 – 1820) – osvícenský básník narozený ve Štrasburku, který byl na konci šedesátých let 18. století pozván do Ruska, aby se stal vychovatel budoucího cara Pavla I. Roku 1798 se stal prezidentem petrohradské Akademie věd (ve funkci setrval do roku 1803).

²⁰³ Zřejmě myšlena Marie Fjodorovna, manželka Pavla I.

²⁰⁴ SOA Praha, RA Chotek, kt. 105, inv. č. 1519, dopis L. H. von Nicolaye hraběti Chotkovi datovaný 14. / 25. září 1785.

Rozhodnutí vystavět nové reprezentativní letní sídlo rodiny Chotků padlo zřejmě krátce po smrti otce Jana Rudolfa v roce 1786. Hned následujícího roku byla totiž zahájena korespondence s bývalým francouzským vyslancem ve Vídni baronem de Breteuil.²⁰⁵ Ten se měl obrátit na Bernarda Poyeta²⁰⁶ a požádat ho o vyhotovení plánů podle přání hraběte Chotka. Není zcela jasné, proč padla volba právě na tohoto architekta. Je možné, že se s ním hrabě Chotek setkal během své kavalírské cesty a snad mohl znát některé jeho rané práce, dokázat to však nelze. Poyet nicméně zakázku přijal a vyhotovené plány dorazily ke svému zadavateli v roce 1788, načež byly pro přílišnou nákladnost odmítnuty. Poyet se totiž požadavků hraběte příliš nedržel a podstatně ho rozšířil. Například délka hlavní budovy byla oproti zadání dvojnásobná a stejně tak narostl počet hostinských pokojů. Jan Rudolf se rozhodl nevyhovující návrh vrátit architektovi a navíc mu zaplatil jen polovinu požadovaného honoráře (namísto 6 000 pouze 1200 livrů).²⁰⁷

Přestože neměl k dispozici plány ani architekta a podoba nového zámku prozatím zůstávala pouze v mysli stavitele, rozhodl se Jan Rudolf zahájit pozemní práce na parcele, kterou pro stavbu zvolil. Převodně byly ve hře ty i známá místa. Nabízel se prostor za dominikánskou rezidencí, díky čemuž by kostel sv. Anny mohl sloužit jako zámecký. Druhou možností byla plocha u sochy sv. Magdaleny nedaleko Ověr, tedy v místech obory. Tímto návrhem bylo pole v novodvorské bažantnici a čtvrtým písmětem vyvýšenina u hospody ŠUHUSYŮ. Právě posledně jmenované místo nakonec zvíťazilo, protože se jednalo o jedinou přirozenou terénní vyvýšeninu v širokém okolí a požadavkem klasicistní estetiky bylo budovat významné stavby tak, aby se staly krajinnou dominantou. Stačilo však málo, aby byl stavební plán ohrožen. Přeskaňské návrhy totiž měla vést nová císařská silnice. Janu Rudolfovi se však díky jeho kontaktům podařilo přesunout cestu o pár desítek metrů dál na hráz Svatomikuláského rybníka.²⁰⁸

Důvodem pro poměrně brzké zahájení přípravných prací na zvoleném návrhu byla Chotkova představa komponované krajiny, která vyžadovala výrazné terénní úpravy. Mezi ně patřilo navržení několika umělých kopců a rozsáhlá výsadba dřevin. Po budoucím parku byla rovněž rozvedena síť vodních kanálů, aby se panstvo mohlo bavit projížděkami na lodích. Tímto způsobem trávili Chotkové za přechodu po asijské ulici v Nových Dvorech, proto nové vodní cesty měly navazovat na tyto vodní.

²⁰⁵ WEBER, Martin. *Dobový odkaz*, s. 21.

²⁰⁶ Bernard Poyet (1742 – 1824), významný francouzský architekt studující u De Waillyho. Později se stal dvorním architektem vévody Orleánského a v roce 1790 architektem revolučního města Paříže.

²⁰⁷ WEBER, Martin. *Dobový odkaz*, s. 21.

²⁰⁸ MACKOVÁ, Libuše. *Zámek Kačina*, s. 6 – 7.

V roce 1789 bylo na vrcholu kopce vyrovnáno prostranství, kde měl zámek v budoucnu stát, a vytvořen vodní rezervoár a vodní vlnění. Přestože stále chyběl architekt a plány, začal se od roku 1791 na kašpárské návrhářské potřeby stavební materiál, především kameny a cihly.²⁰⁹ Později se ukázalo, že to nebylo nejlepší rozhodnutí, protože shromážděné stavebniny byly rozkrádány, v lepším případě pouflity ke zcela jiným účelům, než bylo původně zamýšleno.

Nový projekt na výstavbu zámku byl zadán roku 1793 saskému architektu Schurichtovi.²¹⁰ Ten předložil hraběti svůj návrh zřejmě v průběhu následujícího roku a Jan Rudolf se k němu vyjádřil. Pravděpodobně z finančních důvodů se rozhodl zredukovat velikost hlavní budovy a její délku zkrátit o jedenáct sáhů (tedy asi o dvacet metrů), čímž se stala na hodnotu deseti sáhů (asi 18 metrů). Úpravy se dotkly také kolonádových křídel a spojujících bočních pavilonů, jejichž poloměr si přál Jan Rudolf zvlášť. Plán s připomínkami byl vrácen do Drážďan a Schuricht provedl požadované úpravy. Novou verzi odeslal do Vídně 20. července 1796.²¹¹

Nyní už nic nebránilo zahájení stavby, Jan Rudolf si však přál, aby se architekt do Nových Dvůrů osobně dostavil a vyměřil stavení. Schuricht měl z důvodu pracovních povinností problém najít dostatek času, ale slíbil však dorazit na jaře 1798. Hrabě Chotek s tím byl svolný a stavbu prozatím odložil. Na kašpárském návrhu a v jeho těsném okolí tak nadále probíhaly pouze krajinářské úpravy. Počátkem roku 1798 však přinesl zklamání, když Schuricht oznámil, že se nemůže dostavit, a svůj příjezd o rok a půl odložil. Ani v novém termínu stanoveném na podzim 1799 však architekt nebyl schopen do Nových Dvůrů přijet a hrabě proto začal hledat jiné řešení. Nejprve zkusil napsat baronu von Raknitz do Drážďan a svobodnému pánu von Erdmannsdorfu do Dassau, zda by mu neposlali své architekty. Ani jeden z nich však nebyl schopen prosbu vyhovět a hraběti Chotkovi začal docházet trpělivost. Pomalu se smiřoval s tím, že jeho nový zámek zůstane pouze na papíře a kašpárské návrhářské bude ozdobeno jen letohrádkem, který vhodně doplní krajinářský park. Roku 1801 kvůli tomu napsal do Vídně architektu Hohenburgovi a ptal ho o plány na kašpárský pavilon.²¹² Jako letní sídlo měl nadále sloužit novodvorský zámek, který by však musel být podroben celkové rekonstrukci.

²⁰⁹ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 5.

²¹⁰ Christian Friedrich Schuricht (1753 – 1832) byl významný saský architekt působící ve službách dvora. V mládí hodně cestoval, díky čemuž se osobně seznámil s palladiánskými vzory, z nichž později ve svých návrzích vycházel.

²¹¹ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 5.

²¹² Tamtéž, s. 5 – 6.

Ufl následujícího roku v–ak Jan Rudolf op t zm nil názor a vrátil se k p vodnímu plánu výstavby zámku. Co p esn ho k tomu vedlo, není mofné zjistit. Na ja e 1803 v–ak najal t icet vojenských kopá z Fröhlichova pluku sídlícího v Kutné Ho e a nechal je provád t p ípravné zemní práce.²¹³ TMo p edev–ím o úpravu stavení–t , aby bylo mofné za ít s kopáním základ . Je–t p edtím v–ak hrab Chotek pot eboval vedoucího stavby. ekání na Schurichta se neustále protahovalo, proto se Jan Rudolf rozhodl obrátit na profesora pražské polytechniky Georga Fischera.²¹⁴ V letech 1804 ó 1805 s ním spolupracoval p í p estavb místodřídelského letohrádku v Praze a snad práv proto ho hrab pofádal o vedení svého projektu a poskytl mu Schurichtovi plány. Ty Fischer s drobnými úpravami vrátil v lednu 1806, v následujících n kolika m sících je v–ak opakovan konzultoval s hrab tem a zapracovával jeho p ipomínky.²¹⁵

Na podzim 1806 byl hrab ti p edlofen ke schválení p edb flný rozpo et, který odhadoval stavební náklady na 260 tisíc zlatých. Nejnákladn j–í m la být hlavní budova vycházející na více nefl 100 tisíc zlatých, bo ní pavilony by stály po 27 tisících zlatých a ob kolonádová k ídla 44 tisíc zlatých.²¹⁶ Do rozpo tu byly zahrnuty i dv samostatné postranní budovy vedle pavilon , které v–ak nakonec v bec nevznikly.

Za zahájení stavby m flme považovat 18. listopad 1805, kdy se pod vedením novodvorského zednického mistra Ond eje Mosera za alo s vym ováním základ a výkopem rýh.²¹⁷ Kv li zim v–ak byly práce p eru–eny a pokračovaly afl na ja e následujícího roku. V ervnu pak byla vystav na vodní v fl, zdymadlo a soustava trubek vedoucí na návr–í k hospod U Husy.²¹⁸ Na podzim p í–lo na adu zd ní základ z ejm pod osobním dohledem hrab te, který trávil zimu na novodvorském panství,²¹⁹ a pokračovalo se v n m je–t následujícího roku. V první etap stavby m la vzniknout podsklepená hlavní budova a kolonádová k ídla.²²⁰

Ufl v ervnu 1807 se projevil nedostatek stavebního kamene z d vod , které byly zmín ny vý–e. Aby se nemusela stavba zastavovat, vybíraly se pouflitelné kvádry z okraj

²¹³ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 7.

²¹⁴ Georg Fischer (1768 – 1828) byl významný architekt a první profesor stavitelství a architektury na pražské polytechnice. Podílel se na stavebních projektech v západních Čechách, v Praze spolupracoval na přestavbě domu U Hybernů. Od roku 1811 zastával funkci zemského stavebního ředitele a od roku 1817 funkci inspektora zemského stavebního ředitelství.

²¹⁵ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 8.

²¹⁶ tamtéž, s. 8.

²¹⁷ tamtéž, s. 9.

²¹⁸ SOA Praha, RA Chotek, kt. 114, inv. č. 1468.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 10.

silnice vedoucí k sv. Mikuláši a z hráze nedaleké umělé vodní nádrže.²²¹ Problémy se tím podařilo nakonec zaféhnat, ale bylo zapotřebí dovézt další kámen. K tomu poslouffilo několik více či méně vzdálených kamenolomů, celková kvalita dováženého materiálu však byla kolísavá a v pozdějších fázích výstavby způsobovala problémy.

Poměrně špatná byla i pracovní morálka dělníků najímaných sezónně z Nových Dvůrů. V jednu chvíli na stavbě obvykle pracovalo od deseti do dvaceti tovaryšů, kteří měli k ruce kolem deseti až dvaceti píkladů, v některých letech jich však na stavbě působilo i tisíc.²²² Jejich počet se mohl v závislosti na finančních možnostech hraběte. Nekvalifikovaní dělníci byli levnější, a proto si hrabě mohl dovolit zaměstnat jich víc. Bohužel se často musel potýkat s pomalým pracovním tempem a špatnými výsledky. Objevily se dokonce snahy přetáhnout dělníky na jiný, lépe placený stavební projekt mimo panství.²²³

V září 1807 Georg Fischer usoudil, že stavba zámku je pro něj časově příliš náročná a neslučitelná s jeho dalšími povinnostmi. Jako adekvátní náhradu za sebe navrhl jednoho ze svých fláků Johanna Philippa Jöndla.²²⁴ Hrabě Chotek s ním na konci měsíce podepsal dekret o jeho jmenování do pozice chotkovského stavebního inženýra a nechal ho rozpracovat plány na železnou kolonádovou kádnici, jejíž stavba měla být zahájena. V říjnu téhož roku se začalo s vykopávacími základy.²²⁵

Jan Rudolf Chotek si zpočátku příliš nedokladil své ambiciózní stavební projekt v co možná nejkratší době. Z toho důvodu vydával pravidelné instrukce a nechával rozpracovávat různé rozpisy zachycující průběh stavby. Například hlavní budova a železná kolonádová kádnice měly být v hrubé stavbě dokončeny ve dvou sezónách. Touha hraběte po urychlení prací se projevila i v množství zaměstnaných lidí. V roce 1808 pracovalo v hlavní sezóně (tedy od léta do pozdního podzimu) na staveništi až padesát kvalifikovaných i nekvalifikovaných dělníků.²²⁶

Aby se předešlo lajdáctví, navrhl vedoucí stavby Moser najmutí vojenských zedníků, kteří byli disciplinovanější a odváděli proto poctivější práci. Hrabě Chotek s tím souhlasil až jako s poslední možností, protože jejich zaměstnání by stavbu prodražilo.²²⁷

²²¹ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 10 – 11.

²²² MACKOVÁ, Libuše. *Zámek Kačina*, s. 6.

²²³ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 11.

²²⁴ Johann Philippe Jöndl (1782 – 1870) byl českým architektem a žákem Georga Fischera. Roku 1811 se stal c. a .k. ředitelem staveb v Praze, kromě toho působil ve službách několika významných šlechtických rodin (Chotkové, Dietrichsteinové, Desfourkové,...). Rovněž je autorem několika učebnic o architektuře.

²²⁵ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 11.

²²⁶ Tamtéž, s. 12.

²²⁷ Tamtéž, s. 13.

V hrabcích sluffbách tak nadále z stávali především místní dlníci. V roce 1809 jich zde bylo necelých tisíc.²²⁸ V tému roku se vyzdívala levá část hlavní budovy a p ízemí pravého kolonádového k ídla.

V souvislosti s postupujícími pracemi navrhl Jöndl v beznu dílí úpravy Schurichtových plánů. Hrab Chotek je však odmítl schválit, dokud se ke zm nám nevyjád í sám autor.²²⁹ Povařoval je patrn ě za p ílí-ný zásah do architektonických p edstav a mofná doufal, že plánované zm ny by mohly Schurichta kone n p ívést do Nových Dvor ů, aby zkontroloval postup stavby. Náv-t va se nakonec skute n odehrála, nicmén ě o dva roky pozd ěji.²³⁰

Práce z ejm pokračovaly pom rn ě rychle, protože ufl v ervenci 1809 m lo dojít k provizornímu zast ěn ění hlavní budovy a následujícího roku m la být tato část zámku dokon ěna, stejn ě jako pravé kolonádové k ídlo.²³¹ Z vyú tování je patrn ě, že p vodn ě navržený rozpo et z ejm nebude mofné dodrřet. Jen za rok 1809 dosáhly výdaje na stavbu více než 54 tisíc zlatých, v rozpo tu na dal-í rok se p ítalo s necelými 18 tisíci, ov ěm ty m ly padnout pouze na dokon ění hlavní budovy a pravého kolonádového k ídla a vn ějí výzdobu.²³²

I p es p vodní plán se nepoda ilo v ěchny pot ěbné práce dokon ět v as a práce na hlavní budov ě pokračovaly je-t roku 1811, kdy se na nich podíleli dokonce vojáci. Z v t-í části pracovali uvnit ě, jejich úkol spo íval ve vyzd ění p í ek v prvním pat ě.²³³ Navíc se pomalu začaly projevovat finan ní potíře. Práce i materiály byly drařší, než se ěkalo, proto docházelo k provizorním úpravám, které m ly být dovedeny do kone ěné podoby, jen co to finan ní situace majitele dovolí. Na konci stavební sezóny v listopadu 1811 do Nových Dvor ů kone n zavítal autor projektu Schuricht. Zhodnotil postupující práce p ímo na stavení-ti a sepsal poznámky k celkovému zlep ění kvality stavby. N které z nich se týkaly vnit ěního za řízení dosud nedokon ěných reprezenta ních místností situovaných v p ízemí hlavní budovy.²³⁴

V následujících dvou letech dolehla na hrab te finan ní krize v plném rozsahu a práce na zámku Husa, jak se mu začalo íkat, byly z v t-í části pozastaveny. Nadále se pokračovalo jen v pom rn ě levných úpravách hlavní budovy a pravého kolonádového

²²⁸ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 15.

²²⁹ Tamt ěž, s. 14.

²³⁰ Tamt ěž, s. 18.

²³¹ Tamt ěž, s. 15 – 16.

²³² SOA Praha, RA Chotek, kt. 116, inv. ě. 1795.

²³³ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 17.

²³⁴ Tamt ěž, s. 18 – 20.

k ídla, z ejm jedinou v t-í investicí byla zakázka na parkety do reprezenta ních místností.²³⁵ Zatímco na jiných d ev ných ástech stavby se –et ilo, parkety m ly vypovídat o postavení svého majitele, proto bylo d evo na n objednáváno z ciziny a zahrnovalo i exotické kusy. První zásilka byla doru ena ufl roku 1794, tedy více nefl deset let p ed samotným zahájením stavby.²³⁶ Vzhledem k drobným stavbám zahradní architektury, které hrab Chotek budoval na v-ech svých panstvích, se v-ak dá p edpokládat, fle toto d evo bylo efektivn vyuffito jinde.

Nová stavební sezóna p inesla i obnovení prací na stavení-ti. Bylo v-ak znát, fle se hrab stále je-t potýká s finan ními problémy, protofle program zahrnoval znovu jen hlavní budovu a pravé kolonádové k ídlo. Navíc zde bylo v jeden moment zam stnáno maximáln patnáct lidí, cofl je mén nefl polovina d lník , kte í zde pracovali zpo átku. Aby se v-ak nezdálo, fle se práce nehýbá z místa, byl zahájen výkop základ druhého kolonádového k ídla.²³⁷

Rok 1815 se nesl v duchu dostaveb hlavní budovy a budování levého kolonádového k ídla. Kone n se také za alo s pavilóny, jako první p í-la na adu knihovna. Korespondence o její budoucí podob probíhala ufl od roku 1812, takfle není pochyb o tom, fle majiteli na ní hodn záleffelo.²³⁸ Vezmeme-li v potaz rozsáhlost chotkovské sbírky, není p ekvapivé, fle pro ni cht l Jan Rudolf co nejreprezentativn j-í prostory.

V roce 1816 se práce na stavb op t zintenzivnila, cofl se projevilo p edev-ím zvý-ením po tu d lník .²³⁹ V t-ina plánu se týkala interiéru a fasád, vyno ily se v-ak problémy s e-ením vnit ní dispozice n kterých reprezenta ních sál . Nejzásadn j-í se jevila otázka kulatého vstupního sálu, v n mfl m ly být pravd podobn z finan ních d vod vynechány p vodn navrflené sloupy. Vedoucí stavby Jöndl proti tomu ost e protestoval, p edev-ím z d vod statiky. Byl si jistý tím, fle st ny samy o sob bez podpory pilí neudrffí plánovanou kupoli.²⁴⁰ Hrab Chotek se proto rozhodl pro konzultaci s víde ským architektem Pichlerem, jenfl pro sporné otázky navrhl efektivní e-ení, která byla p ijata. Kupole podle nich m la být namísto vyzd ní pouze d ev ná a omítnutá, ímfl by se podstatn odleh ila.²⁴¹

²³⁵ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 21.

²³⁶ SOA Praha, RA Chotek, kt. 116, inv. č. 1795.

²³⁷ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 22.

²³⁸ Tamtéž, s. 24.

²³⁹ Tamtéž, s. 27.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 25.

²⁴¹ Tamtéž, s. 26 – 27.

V t-ina prací vedených od roku 1817 měla dokonovací charakter. Začalo se s výmalbou, -tukovou výzdobou a osazováním oken. Ta byla vyráběna v dílnách venkovských truhlářů podle pražských vzorů, protože to tak bylo levnější.²⁴² Konečně také začala výstavba druhého pavilonu, v něm měla být umístěna kaple a divadlo. Práce na něm však pokračovaly pouze zvolna a hlavní pozornost byla stále zaměřena na protější pavilon knihovny.

V roce 1818 se pracovalo především uvnitř zámku a na výzdobě. Došlo však rovněž k osazení dvaceti osmi sloupů, díky čemuž si stavba vysloučila nový název *Säulenschloss*, neboli Sloupový zámek.²⁴³ Na jaře následujícího roku pokračovaly úpravy interiéru, byla vyvrtána nová studna a vyzdily se základy pavilonu kaple. Poprvé od zahájení stavby se také začalo pracovat v okolí zámku na drobných stavbách zahradní architektury.²⁴⁴

V dubnu 1820 byla hlavní budova téměř dokončena a mohlo se začít s vnitřní výzdobou, na podzim se povedlo dostavět pavilon knihovny. Jedinou částí, na níž je stále pracovali zedníci, tak zůstával pavilon kaple. Bylo rozhodnuto, že podlaha v něm bude mramorová, ovšem z úsporných důvodů byl použit materiál z druhé ruky. Konkrétně šlo o mramorové desky z vyhořelého zámku na dalším choťkovském panství v Blučicích. Jan Rudolf usoudil, že jeho oprava by byla zbytečně nákladná, nemluví o tom, že sídlo ani neplánoval v budoucnu využívat. Vydal proto příkaz k jeho stržení a převezení použitelných stavebnin na nový zámek. Kromě již zmíněného mramoru tak připutovaly i dřevěné parkety.²⁴⁵

V roce 1821 už bylo jasné, že práce na staveništi finišují. Čeily se především vnější dekorace obou pavilonů a prováděly poslední úpravy hospodářského zázemí. V polovině listopadu bylo vydáno rozhodnutí stran stájí umístěných pod levým kolonádovým kídlem, které byly dokončeny na jaře následujícího roku. Listopad 1821 s sebou však přinesl i jisté komplikace. Na jeho konci se nad novodvorským panstvím přehnala vichřice, která strhla část stěhy a lucerny obou kupolí, takže bylo zapotřebí je opravit.²⁴⁶ I přes tím způsobené zdržení však mohl být zámek v krátké době připraven k obývání.

²⁴² LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 29.

²⁴³ Tamtéž, s. 31.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 35.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 38.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 41.

Po átkem kv tna 1822 byl do hrab cích slufleb p ijat jako stavební ú edník a správce zámku Anton Arche.²⁴⁷ To s sebou p ineslo problémy, p edev-ím pokud jde o spolupráci s Jöndlem. Ten si na nového kolegu dokonce st floval, fle odvádí nekvalitní práci a ne ídí se jeho návrhy.²⁴⁸ Z ejm práv z toho d vodu byl Arche pov en hlavn pracemi na parkových stavbách a hospodá ském zázemí zámku.

Jan Rudolf zhodnotil na konci roku 1822 situaci na stavení-ti a usoudil, fle zámek ufl je vhodný k obývání. Jöndl proto dostal v dubnu 1823 rozkaz p ipravit obytné pokoje a kuchy , kaple m la být provizorn z ízena v jednom z hostinských pokoj . Její pavilon totifl stále nebyl dokon en. Hrubá stavba byla dokon ena teprve toho roku a v ervnu do-lo k jejímu zast e-ení.²⁴⁹ V srpnu potom dorazili sami majitelé, aby na novém zámku strávili sezónu, a stavba i její okolí je nadchly.²⁵⁰ Sídlo nabízelo p ekrásné výhledy na okolní krajinu a rozlehlý park skýtal adu mořností k trávení volného asu.

I p es p ítomnost majitel práce na stavb pokračovaly, upravovaly se totifl oba bo ní pavilony. Pro knihovnu m ly být navrženy police, kam by mohla být umíst na rozsáhlá chotkovská sbírka knih. Z úsporných d vod se v-ak upustilo od p vodních plán na celod ev né regály a jejich zadní ásti p íléhající ke st n m ly být vytvo eny z papíru.²⁵¹ Knihy postupn odvářené z novodvorského zámku byly do chvíle dokon ení pavilonu knihovny uskladn ny vedle kávové kuchyn v levém kolonádovém k ídle.²⁵²

Zá í 1823 s sebou p ineslo katastrofu v podob zran ní vedoucího zedníka Ond eje Mosera. Ten spadl z le-ení a jeho úraz byl natolik vážný, fle mu neumohl oval návrat do práce. V b eznu následujícího roku Moser z ejm na následky poran ní zem el.²⁵³ Bohufel to nebyla jediná smrt, která toho roku p í-la. Na konci srpna zem el hrab Jan Rudolf, jehoř poslední pokyny stran zámku byly stavitel m doru eny 16. téhoř m síce.²⁵⁴

Nejstar-í syn Jana Rudolfa Jan Nepomuk Chotek zem el je-t p ed svým otcem, proto se novým majitelem panství stal vnuk starého hrab te Jind ich Chotek, který byl v té dob nezletilý. To s sebou p ineslo adu komplikací, protofle vzhledem k nedostate nému v ku nemohl sv j majetek sám spravovat. Byla proto ustavena skupina poru ník , kte í v íjnu vydali na ízení o zastavení stavby, a to afl do d dicovy zletilosti. V dubnu

²⁴⁷ Antonín Arche (1793 – 1851) byl architektem a studentem Georga Fischera. Na Kačině vedl dokončovací práce, později ho zaměstnal syn majitele Ferdinand Chotek jako arcibiskupského stavitele v Kroměříži.

²⁴⁸ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 43 – 44.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 43.

²⁵⁰ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 455 – 456.

²⁵¹ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 45.

²⁵² Tamtéž, s. 47.

²⁵³ Tamtéž, s. 44 a s. 46.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 46.

následujícího roku byl tento příkaz pozmeněn a práce mohly pokračovat, ovšem pod podmínkou, že množství výdajů na stavbu nepřesáhne dvacet zlatých.²⁵⁵ Vešchny v této investici se musely konzultovat s poručníky, kteří rozhodli, jestli k nim dojde, nebo ne.

První poručníkou správou schválená investice bylo dokončení stěch, podílníků a studny na jaře 1825. Kvůli omezeným výdajům pokračovaly tyto práce ještě v následujícím roce a v květnu 1827 se pozornost stavebníků zaměřila na pavilon knihovny, který bylo nutné nově zastřešit. Zároveň bylo dokončeno levé kolonádové křídlo a zadní schodiště.²⁵⁶

V prosinci 1828 zasáhla panství vichřice a ufl podruhé poničila stěchu. Provodní návrh na pokrytí glazovanými taškami byl zamítnut, protože značně přesahoval finanční možnosti majitele. Jako náhradní řešení byly zvoleny šindele, které měly být umístěny na hlavní budovu ve třech etapách v letech 1830 a 1832.²⁵⁷ Tím byly hlavní stavební práce v zásadě ukončeny a v následujících letech docházelo ufl jen k drobným úpravám především na výzdobě, které byly hrazeny z rozpočtu na údržbu zámku.²⁵⁸

Poslední v této investici bylo dokončení divadla, které nemufl došlo v polovině 19. století.²⁵⁹ Svou roli zřejmě sehrál syn Jindřicha Chotka Rudolf Karel, který byl nadaným dramatikem a ufl od dětství sepsával své vlastní hry. Díky jeho touze svá dramata inscenovat se divadelní prostor na Kačíně dokal své finální podoby. Kaple umístěná ve stejném pavilonu však zůstala nedokončená dodnes.

Vzhled a výzdoba zámku

Zámek Kačina je postaven na principu tří hlavních hmot vzájemně propojených bočními křídly, což bylo ve své době nesmírně populární architektonické řešení. V průběhu 18. století vznikla celá řada staveb postavená na podobném půdorysu, z nichž některé nepochybně mohly posloužit jako inspirační zdroj pro hraběte Chotka a jím placené architekty. Z těchto známých měžeme uvést anglické zámky Stoke Bruerne Park²⁶⁰

²⁵⁵ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 47.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 48 – 49.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 50.

²⁵⁹ BARTŮŠEK, Antonín. *Zámecká divadla*, s. 254.

²⁶⁰ Stoke Bruerne Park je prvním projevem palladiánské architektury v Anglii. Byl vybudován v první polovině 17. století pro sira Francise Cranea, který nápad na podobu domu přivezl z Itálie. Projekt byl zadán významnému architektu té doby Inigo Jonesovi. Dispozice Stone Bruerne Parku byla stejná jako v případě Kačiny. Hlavní budova byla propojena se dvěma bočními pavilony, z nichž jeden sloužil jako knihovna a druhý jako kaple. Právě pavilony jsou tím jediným, co se z původní stavby dochovalo až do současnosti.

v hrabství Northamptonshire nebo Kedleston House²⁶¹ v hrabství Derbyshire.²⁶² Hrab Chotek mohl obě stavby znát zprostředkovaně z díla architekta, které v druhé polovině 18. století hojně vycházely, architekt Schuricht je možná osobně navštívil při svých cestách do Anglie.

Dalšími inspiračními zdroji mohly být u nás zmíněné ruské zámky Pavlovsk²⁶³, Gatčina²⁶⁴ a Kamennoj Ostrov²⁶⁵. Všechny tři vznikly v průběhu 18. století a svou dispozicí hlavní budovy a dvou připojených pavilonů nebo zvoleným architektonickým stylem odpovídají Kačině. Navíc zámek Gatčina se přímo nabízí ke srovnání vzhledem k podobnosti jmen obou staveb, což byl ostatně důvod, proč byly v minulosti dávány do souvislosti. Název je však s největší pravděpodobností odvozen od staršího označení místa, na němž zámek stojí, tedy Kačina, a pouštět se za alibi za Jindřicha Chotka.

Hlavní budova je dlouhá téměř dva a půl kilometrů (zhruba padesát pět na osmnáct metrů), její průčelí je devatenáctiosé. Do středního dvora z ní vybíhá portikus opřené o ionnův sloupek s pět interkolumnií, do nichž jsou umístěna okna. Sloupky jsou překlenují ionnův kladem s latinským nápisem zachycujícím v novějším stavitele a dobu výstavby.²⁶⁶ Nad ním je umístěn tympanon s reliéfem alegorie lovu a hospodářství. Z obou stran portiku vedou rampy před hlavní vchod, které v minulosti usnadňovaly jízdě kočárů, na zemi je položená kamenná dlažba.

Hlavní budova na konci 19. století vyhořela, načež byla nahrazena rozměrnou budovou ve stylu anglické neorenesance, která však byla zničena během druhé světové války.

²⁶¹ Kedleston House byl vybudován krátce po polovině 18. století pro sira Nathaniela Curzona jako letní sídlo jeho rodiny. Projekt byl zadán dvojici architektů Jamesi Painovi a Matthew Brettinghamovi, kteří jako inspiraci využili nerealizovaný návrh vily Mocenigo Andrey Palladia. Přestože vnější dispozice hlavní budovy a dvou bočních pavilonů je stejná jako v případě Kačiny, jejich vnitřní uspořádání se lišilo. Hlavní budova sloužila pouze k reprezentačním účelům, zřejmě nejhonosnější místností je kruhový salón zaklenutý kupolí. Zde zřejmě inspirace pro kruhový vstupní sál na Kačině. Boční pavilony propojené s hlavní budovou půlkruhovými kolonádami sloužily soukromým potřebám rodiny. V jednom byly obytné místnosti, v druhém hospodářské zázemí.

²⁶² KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 52.

²⁶³ Pavlovsk vznikl v druhé polovině 18. století nedaleko Sankt Petěrburgu. Parcela, na níž stojí, byla darem carevny Kateřiny II. jejímu synu Pavlovi u příležitosti narození jeho dědice Alexandra. Na stavbu byl najat skotský architekt Charles Cameron, který se inspiroval italskými vilami Andrey Palladia a rovněž anglickou podobou palladiánské architektury. Dispozice zámku zhruba odpovídá Kačině, uvnitř hlavní budovy je navíc kruhový kupolí zaklenutý sál.

²⁶⁴ Zámek Gatčina byl vystavěn v druhé polovině 18. století pro hraběte Orlova. Autorem návrhu je italský architekt Antonio Rinaldi, který stavěl především ve stylu neoklasicismu. Podobnost s Kačinou je v případě tohoto paláce minimální, navzájem si odpovídají pouze vnější dispozice hlavní budovy a dvou pavilonů připojených kolonádovými křídly.

²⁶⁵ Kamennoj Ostrov je další ze sídel carské rodiny nedaleko Sankt Petěrburgu. Vznikl v sedmdesátých letech 18. století pod dohledem dvorského architekta Jurije Feltena a s Kačinou ho pojí pouze klasicistní styl.

²⁶⁶ Joan. Rud. Comes Chotec sibi amicus et posteris MDCCII-XXII, tedy v překladu Jan Rudolf hrabě Chotek sobě, přátelům a potomkům. 1802-22.

Zahradní prělí hlavní budovy je rovněž ozdobeno portikem o čtyřech sloupech, nad nímž je umístěn kladí s výšivkami²⁶⁷ a tympanon s motivem Flory, který vytvořil A. Schroth.²⁶⁸ Do interkolumnií umístěná francouzská okna umožňují vstup do parku, který je s portikem propojen schodištěm o dvanácti stupních.

Oba pavilony dosahují stejné výšky jako hlavní budova. Jejich vnitřní dispozice je podobná, výzdoba se však liší v závislosti na tom, kam byla budova určena. Oba dva jsou na obdélném půdorysu. Prělí směřující do zádního dvora je trojosé se vstupem na střední ose, kam se vede pěti schody. Přední prělí je sedmiosé, zdobené dórickým portikem o čtyřech sloupech.

Jižní pavilon knihovny má zdobené všechny tři tympanony (umístěné na předním a bočních prělích). V předním je umístěna hlava boha Apollóna, patrona umění, z níž vybíhají sluneční paprsky. Tympanon na straně nádvoří je zdoben bohyní moudrosti a umění Pallas Athénou a čtyřmi řeckými postavami zobrazujícími geometrii, astronomii, literaturu a hudbu. Tympanon na opačné straně budovy je zdoben symboly vědy, techniky a umění. Podle nich se v minulosti usuzovalo, že hrab Jan Rudolf Chotek mohl být příslušníkem sdružení svobodných zednářů. Z osobní korespondence a deníku jeho manželky však vyplývá, že tuto skupinu nesnášel, proto se nedá předpokládat, že by k ní patřil.²⁶⁹ Vstup do pavilonu je možný hlavním prělím, kde je umístěn do prostředního interkolumnia, nebo z nádvoří.

Severní pavilon s kaplí a divadlem má stejný jako protější pavilon tři tympanony, ovšem zdobené jsou pouze dva. V tom na předním prělí je umístěn pravidelný kříž zasazený ve vázovém vlnění, od nějž se rozbíhají paprsky. V tympanonu na straně nádvoří jsou zasazeny hodiny, okolo nichž máme vidět ornamentální motivy. Poslední tympanon zůstal prázdný. Vstup do pavilonu umožňují trojice dveří v interkolumniích portiku na hlavním prělí nebo, stejně jako v případě knihovny, dveře z nádvoří.

Pavilony jsou k hlavní budově připojeny tvrtkruhovými kolonádovými křídly o dvacetí toskánských sloupech. Přístup do nich je zajištěn schodištěm o čtyřech interkolumniích a dveřmi umístěnými v každém druhém interkolumniu. Nad vstupy jsou stěny reliéfy rohohojnosti, z nichž se sype ovoce a květy, nebo reliéfy perutí se stylizovanými přetřásími pery. Přímě z kolonády se dá rovněž vstoupit do hlavní budovy.

²⁶⁷ Doplněno na počátku 20. století novým majitelem Quidem Thun-Hohensteinem, který zámek částečně rekonstruoval.

²⁶⁸ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 79.

²⁶⁹ CERMAN, Ivo. *Chotkové*, s. 454.

Vnit ní uspo ádání a vybavení zámku

Vnit ní dispozice ka inského zámku odpovídala p ání jeho majitele ud lat z n j své reprezenta ní sídlo. Snad práv z toho d vodu neskýtaly prostory ur ené soukromému flivotu rodiny tolik pohodlí, kolik by za jiných okolností mohly. Hrab Chotek se cht l svým novým zámkem p edev-ím prezentovat, cofl znamenalo, fe spole enským sál m byla v nována mnohem v t-í pozornost nefl soukromým pokoj m.

V t-ina spole enského flivota rodiny se m la odehrávat v p ízemí hlavní budovy, kam byly umíst ny v-echny d leflité sály. Toto uspo ádání vycházelo z francouzského klasicismu, který reprezenta ní prostory umis oval do p ízemí a patro vyhrazoval obytným místnostem.²⁷⁰ Bylo to zm na oproti p edchozím stavebním sloh m, které významné sály obvykle situovaly do prvního patra.

Do zámku se vstupovalo z p edního portiku, p i emfl první vstupní místností byl obdélný vestibul, z jehofl jedné strany bylo vybudováno bo ní schodi-t a z druhé malá místnost, která m la do asn plnit funkci kaple.²⁷¹ Vzhledem k tomu, fe vnit ek pravého pavilonu, kde se m l nacházet zámecký kostel, nebyl nikdy zcela dokon en, v-ak slouffila k bohosluffbám po celou dobu obývání zámku.

Za vestibulem následuje kulatý slavnostní sál neboli rondel. Tato místnost prochází ob ma patry budovy a je zaklenuta kupolí se zam íflovanou lucernou ve st edu. Výmalba st n je provedena ve dvou odstínech -edé, podlaha je tvo ena parketami z r znobarevného d eva, které ve st edu sálu vytvá ejí motiv hv zdy. Z rondelu je mofné vstoupit do n kolika místností. Naproti vstupním dve ím z vestibulu se nachází tane ní sál, po pravé stran je hlavní zámecké schodi-t a nalevo velká reprezenta ní jídelna. Tento sál je pomyslným st edem stavby a propojuje reprezenta ní prostory umíst né do levého k ídla hlavní budovy se soukromými obytnými místnostmi v pravém k ídle a v pat e.

Tane ní sál podobn jako rondel prochází dv ma patry, místo kupole je zde v-ak pouffita vysoká zrcadlová klenba. Parketová podlaha je tvo ena velkými tverci, které st ídají dva ve své dob módní vzory ó -achovnici a klasicistní šsluncovýö motiv.²⁷² P tice francouzských oken nabízí pohled na zámecký park a zároveň do n j umofl uje p ímý vstup. V letních m sících tak mohla místnost plnit funkci saly terreny a slouffit panstvu procházejícímu se v zahrad k odpo inkou a ob erstvení.

²⁷⁰ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 13.

²⁷¹ LUKÁŠOVÁ, Eva. Proměny interiérů zámku Kačiny. *Zprávy památkové péče* 59, 1998, č. 6, s. 196.

²⁷² LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 87.

Z tane ního sálu je možné vstoupit do levého kídla hlavní budovy, kde se nacházely další tři místnosti v minulosti zejména využívané jako hudební salón, biliárový i hrací salón a pánská pracovna spojená s kůňským salómem.²⁷³ Tyto prostory tak skýtaly možnost zábavy dámské i pánské části společnosti. Skrz další dvě místnosti, z nichž jedna zřejmě sloužila jako jídelna a druhá jako hrabčím ložnicím, byl umožněn vstup do velké ranní jídelny. Ta získala svůj název podle orientace oken na východ, díky čemuž byla celé dopoledne prosluněná. Je proto pravděpodobné, že mimočas podávání jídla sloužila i jako dámský ranní salón, protože poskytovala dostatek světla na ruční práce. V odpoledních hodinách pak mohla flenská část osazenstva zámku využít již popsané místnosti v zadním traktu budovy.

Naproti dveřím do jídelny se nachází vstup do pravého kídla hlavní budovy sloužícího k ubytování hostů a rodiny. V přízemí se nacházela také pokoj pro významnější návštěvy, k nimž patřily malé místnosti pro služebnictvo. Vzhledem k jejich umístění ve středním traktu se musely obejít bez oken vedoucích do exteriéru. Problém s osvětlením, byl vyřešen okny do chodby, díky čemuž se sloužící ve dne obešli bez světel.²⁷⁴ I tak však musely být pokojíky nesmírně tmavé.

Patro hlavní budovy je rozděleno rondelem a tanečními sálem, takže jedinou spojnici mezi jeho severním a jižním kídlem je úzká chodbička mezi hlavním a vedlejším schodištěm vedoucí rizalitem.²⁷⁵ Prostorové řešení severního kídla je shodné s přízemím, tedy chodba pro chůzi i menší místnosti bez přírodního osvětlení a typické pokoje s okny do parku. Jižní kídlo bylo rovněž rozděleno na typické pokoje s předpokojí bez oken vedoucích ven a úzkou chodbu ústící do rohového přízemního pokoje.²⁷⁶ Zatímco severní kídlo zřejmě sloužilo jako hostinské, jižní se využívalo jako pokoje pro děti a jejich vychovatele.²⁷⁷

Nad prvním patrem budovy je jeptárna, kterou využívalo služebnictvo jako sušárnu prádla, případně k uskladnění různých věcí. V přízemí hospodářského zázemí je však umístěna do suterénu, kam se dalo sestoupit po hlavním schodišti. Tento přístup používalo především panstvo a zřejmě sloužili i k přípravě pokrmů z kuchyní, služebnictvo mělo k dispozici vchod z exteriéru.²⁷⁸

²⁷³ LUKÁŠOVÁ, Eva. *Proměny interiérů*, s. 196.

²⁷⁴ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 89.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 94 – 95.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 95.

²⁷⁷ LUKÁŠOVÁ, Eva. *Proměny interiérů*, s. 196.

²⁷⁸ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 97.

Centrálním prostorem suterénu je kruhový prostor s plochou kupolí zvaný rotunda umístěný pod kruhovým sálem, který umožnil vstup do osmi přilehlých prostor, mezi nimi patří například místnost se schodištěm nebo lednice. Pod jižní částí hlavní budovy vybíhá chodba s místnostmi po obou stranách, které se zřejmě využívaly jako komory nebo k ubytování služebnictva. Asi nejzajímavější suterénní místností je koupelna s předsídkou. Ovalný prostor zaklenutý kupolí je schodištěm přímo spojen s obytnými pokoji v přízemí, což panstvu umožnilo ovale pohodlný vstup. Dominantou místnosti je do podlahy zapuštěná vana, stěny jsou ozdobeny iluzorní malbou v pastelových tónech.²⁷⁹ Sousedící předsídkou s parketovou podlahou zřejmě sloužila jako převlékárna.

Podsklepené je rovněž celé pravé kolonádové křídlo, přičemž tento prostor se funkcionalisticky rozdělil na dvě části. V místnostech blízko hlavní budovy byly sklepy a skladiště, v části přilehlé k pavilonu divadla potom stáje pro zhruba dvanáct koní. S parkem byly propojeny krátkou podzemní chodbou, která jezdcům umožnila ovale přímý vstup do volné krajiny.²⁸⁰

Vnitřní dispozice obou kolonádových křídel je ať na drobnosti stejná. Obě jsou spojeny edovou chodbou vedoucí do parku rozdělěna na dvě části a mají nízké polopatro. Část pravého kolonádového křídla přilehlá k pavilonu kaple sloužila jako hostinské pokoje. Do jednotlivých místností se dalo vstoupit přímo z kolonády. Do druhé poloviny blízko hlavní budovy byly situovány pokoje hrabů. Její apartmán se skládal ze čtyř místností a kávové kuchyně, která zároveň sloužila jako salónek pro podávání tohoto nápoje.²⁸¹ Levé kolonádové křídlo v sobě ukrývalo byt knihovníka a další hostinské pokoje, z nichž některé v bezprostředním sousedství hlavní budovy mohly být využívány hrabem.²⁸² Nízká polopatra obou kolonád jsou členěna na řadu drobnějších místností a zřejmě se využívala k ubytování služebnictva.

O zařízeních zámku v době jeho prvních majitelů o tom moc nevíme, protože v té době mobiliářská byla zničena a rozkradena během druhé světové války, kdy zámek sloužil nejprve Hitlerjugend a následně Rudé armádě. Z povodňového vybavení se dochovala řada klasicistních kachlových kamenin pokrytých světlou glazurou napodobující mramor. Vyrobita je firma Hampl a na zámek byla přivezena v roce 1822.²⁸³ Otázkou vytápění zámku se však hrab Chotek začal zabývat už předchozího roku, kdy si vyfádal rady a

²⁷⁹ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 102.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 117 – 118.

²⁸¹ LUKÁŠOVÁ, Eva. *Proměny interiéru*, s. 196.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 41.

doporučení svých známých, tejn jako vzorníky a katalogy jednotlivých firem. Krom nakonec zvolené firmy Hampl tak byla ve h e t e b a i firma Winkler.²⁸⁴ O zadání objednávky tak nakonec z e j m rozhodla cena.

Vzhledem k tomu, že hrab ti Chotkovi –lo p i stavb nového zámku o co nej ist–í klasicistní pojetí, dá se p edpokládat, že tomu p izp sobil i vnit ní úpravu a výmalbu. Pro tento sloh jsou typické pastelové barvy a spí–e studené odstíny,²⁸⁵ takže v t–ina obytných prostor byla z e j m vyvedena ve sv tle modré i zelenkavé. Tomu by nasv d ovalo i jedno z mála zachycení zámeckých interiér na akvarelech z po átku 19. století.²⁸⁶ Obrázky znázor ující z e j m jeden ze salón hlavní budovy p edstavují tento pokoj v mentolově zelené výmalb . Nábytek sestávající ze sedací soupravy a n kolika stolk je podle dobového zvyku narovnan podél st n, takže ve st edu místnosti vzniká pom rn velký otev ený prostor. Jako dekorace slouží dlouhé záclony, kv tiná e s rostlinami a sbírka vedut ve zlatých ráme cích pov –ených na st n ve dvou rovnob řných pásech. O vybavení zbytku místností nemáme záznamy, nicmén dá se p edpokládat, že výmalba i výzdoba se nesly v podobném duchu. Rodina Chotk vlastnila velkou adu obraz a um leckých p edm t , které ur it ráda vystavovala.²⁸⁷

Nábytek byl velmi r znorodý. ást v cí se vyráb la na míru p ímo na míst a dal–í kusy se objednaly v Praze nebo ve Vídni. Specifickou skupinou jsou kusy p evezené na Ka inu z novodvorského zámku. Protože z v t–iny se jednalo o k esla, řidle i drobné stolky, m ěme p edpokládat, že –lo o oblíbené kusy jednotlivých len rodiny, s nimiž se necht li rozlou it, a proto je nechali p evézt do svého nového sídla.²⁸⁸

Kv li ztracenému mobiliá i se ufl z e j m nikdy nepoda í v úplnosti rekonstruovat vybavení ka inského zámku za jeho prvních majitel . V pr b hu 19. a 20. století navíc docházelo i ke zm nám ve výzdob , p vodní výmalba byla ásto p ekryta tapetami nebo novým nát rem a m nila se i funkce jednotlivých místností. Dobov nejautenti t j–ím prostorem tak z stává zámecká knihovna umíst na v jílním pavilonu.

Knihovna

Jan Rudolf Chotek si nesmírn zakládal na své sbírce knih a p ál si vystav t pro ni vhodné úto i–t , k emufl mu projekt nového zámku poskytl ideální p ěflitost. Pavilon knihovny

²⁸⁴ SOA Praha, RA Chotek, kt. 116, inv. č. 1794.

²⁸⁵ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 16.

²⁸⁶ KŘÍŽOVÁ, Květa. *Šlechtický interiér 19. století*. Praha 1993, s. 120 – 121.

²⁸⁷ LUKÁŠOVÁ, Eva. *Proměny interiérů*, s. 196.

²⁸⁸ Tamtéž.

byl koncipován jako chrám v d a um ní a m l poskytovat úto i-t kafdému, kdo by si cht l etbou roz-í it vzd lání.

Samotná koncepce knihovny je monumentální. Hrab Chotek cht l nejen poskytnout d stojný domov rodinné knihovn , ale rovn fl ohromit p ípadné náv-t vníky. Dojem musel na p íchozí ud lat ufl jenom vstup z nádvo í. Po projití dve mi se p ed lov kem otev el prostorný obdélníkový sál, skrz n jfl se mezi dv ma adami sloup pro-lo do samého srdce knihovny, kruhové rotundy. Ta je zaklenuta kupolí s lucernou, pro nifl bylo kv li statice zvoleno stejné e-ení jako v kruhovém sálu hlavní budovy. Kupole je d ev ná, omítnutá a opat ená iluzivní výmalbou.²⁸⁹ Podél st n rotundy se vine galerie podpíraná dvanácti sloupy s egyptskými hlavicemi a ob patra jsou opat ena regály na knihy ze sv tlého d eva. Podlaha rotundy je tvo ena ernými a -edými kamennými dlafdicemi, na galerii byly z d vod nosnosti pouflity d ev né parkety. Dominantou místnosti je sádrová antikizující váza s reliéfem zalofení íma umíst ná na kovové ty nofke uprost ed místnosti.²⁹⁰

Za rotundou následuje je-t men-í sál, který v minulosti slouflil nejprve jako pracovna a pozd ji k ulofení sbírky map a plán .²⁹¹ Z galerie je moflné vstoupit do n kolika nízkých pokoj vymalovaných v pastelových odstínech, které mohly v minulosti slouflit jako ítárny i studovny.²⁹² Sedací nábytek byl umíst n i p ímo v rotund , ov-em pobývat zde del-í dobu se patr n dalo jen v lét , protofle prostor se nedá vytopit.

Potenciální tená , který by knihovnu nav-tívil, si mohl vybírat z nep eberného mnofství knih, protofle chotkovská sbírka byla a dodnes je velmi p sobivá. Zakladatelem fondu se stal Jan Karel Chotek, který si knihovnu z ídil krátce po koupi novodvorského panství, ale nejvíce p ír stk pochází z doby jeho syna Jana Rudolfa. Ten rodinnou sbírku roz-í il na n co málo p es sedm tisíc titul ,²⁹³ a rovn fl dal-í generace rodu do fondu p ísp ly, takfle na konci 19. století, kdy byl proveden soupis, knihovna ítala tém deset tisíc titul ve více nefl dvaadvaceti tisících svazk .²⁹⁴ Hodnota celého fondu byla odhadována n kolikrát. Poprvé po smrti hrab te Jana Rudolfa roku 1824, kdy byla cena vy íslena na více nefl 17 tisíc zlatých.²⁹⁵

²⁸⁹ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 108 a s. 110.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 108.

²⁹¹ ŠTECHEROVÁ, Alena. *Chotkovská knihovna na Kačině*, nepublikovaný rukopis, s. 1.

²⁹² LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 109.

²⁹³ ŠTECHEROVÁ, Alena. *Chotkovská knihovna*, s. 1.

²⁹⁴ Šlo přesně o 9970 děl. LORENCOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna*, s. 71 – 72.

²⁹⁵ ŠTECHEROVÁ, Alena. *Chotkovská knihovna*, s. 1

Složení knihovního fondu je nesmírně reprezentativní, protože obsahuje celou řadu známých jmen. Je tu k nalezení například kompletní dílo francouzských encyklopedistů nebo první vydání Erasma Rotterdamského.²⁹⁶ Nejvýznamnějším titulem choťkovské sbírky potom bezpochyby je kolorovaný osmnáctisvazkový *Popis Egypta*²⁹⁷, který Jan Rudolf získal darem od císaře Františka I. Jednalo se o monumentální dílo zpracovávající poznatky a objevy v deské expedice doprovázející Napoleona při jeho tažení do Egypta. Napoleon dal vyhotovit dvanáct skutečně reprezentativních exemplářů a obdaroval jimi jednotlivé evropské panovníky. Do dnešních dnů se z původního tuctu dochovaly pouze tři exempláře.²⁹⁸

Většina fondu má encyklopedický charakter, což není nijak překvapivé vzhledem k osvícenskému smýšlení Jana Rudolfa. Jeho primárním zájmem bylo nashromáždit veškeré dostupné vědomí, dokonce sám sepsal staletý, v němž se vyjadřoval k dobovému vědeckému poznání.²⁹⁹ Odhadovali-li bychom zájmy majitele knihovny na základě zastoupení jednotlivých vědních disciplín, pak byla nejvýraznější zálibou Jan Rudolfa historie a přírodní vědy (přidevším pomocné vědy historické).³⁰⁰ Bohatě je zastoupena také geografie³⁰¹, přírodní vědy³⁰² a umění³⁰³.

Po jazykové stránce je rovnoměrně zastoupena němčina a francouzština, což jsou jazyky, jimiž Jan Rudolf i jeho rodina prokazatelně mluvili. V menší míře je pak možno najít i díla v italštině, angličtině a španělštině, přičemž není jisté, zda poslední jmenovaný jazyk hrabě Chotek ovládal a případně na jaké úrovni. Anglicky a italsky byl nepochybně schopen se domluvit, protože v obou jazycích vedl korespondenci.³⁰⁴ Pouze okrajově jsou zastoupeny i některé další jazyky, jako například ruština, novohébrejščina, dánština a hebrejščina.³⁰⁵ Jak se tyto svazky v knihovně ocitly, není zcela jasné, protože Chotkové nejspíše ani jeden ze zmíněných jazyků neovládali. Je možné, že knihy připutovaly jako dar od etnických přátel Jana Rudolfa, nelze však prokázat, zda je někdy někdo přeložil.

²⁹⁶ LORENCOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna*, s. 66.

²⁹⁷ *Description de l'Égypte*, Paris, 1809 – 1822.

²⁹⁸ Kromě již zmíněného choťkovského, který byl původně věnován Františku I., se jedná o anglický výtisk určený Jiřímu IV. dnes uložený v londýnské Národní knihovně a francouzský výtisk pro Napoleona samotného.

²⁹⁹ LORENCOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna*, s. 68.

³⁰⁰ Dohromady něco přes dva tisíce titulů. Tamtéž, s. 71 – 72.

³⁰¹ Téměř devět set titulů. Tamtéž.

³⁰² Více než sedm set padesát titulů. Tamtéž.

³⁰³ Téměř sedm set titulů. Tamtéž.

³⁰⁴ Podrobnější informace poskytuje korespondence Jana Rudolfa Chotka uložená v SOA Praha.

³⁰⁵ ŠTECHEROVÁ, Alena. *Chotkovská knihovna*, s. 2

Divadlo a kaple

O severní pavilon se mly podle p vodního návrhu d lit dva na první pohled neslu itelné prostory ó kaple a divadlo. Ten ící se finan ní rezervy i smrt stavitele v-ak nakonec umofnily dokon it pouze polovinu interiér pavilonu. Nabízí se otázka, nakolik byli Chotkové, a p edev-ím stavitel zámku Jan Rudolf, zbofíní, kdyfl p ed kaplí a v ní umíst nou kryptou dali p ednost ryze sv tskému divadelnímu prostoru.³⁰⁶ Zdá se, fle p inejmen-ím hrab Chotek byl v duchu svého osvícenského smý-lení v otázkách víry benevolentní, o emfl ostatn sv d í i jeho zám r umístit kapli, tedy šchrám boflíů, do sousedství pohanského šchrámu múzů.

Jan Rudolf se dokon ení pravého pavilonu nedoflil. Kdyfl v roce 1824 zem el, byla stavba dokon ena pouze v hrubých rysech a nic nenasv d ovalo tomu, fle se na ní bude pokračovat. P estofle p edb flný návrh interiér pocházel ufl z roku 1819, kdy ostatn vznikl i projekt na vnit ní úpravu kaple,³⁰⁷ minimáln do poloviny t ícátých let 19. století nikdo nev noval dokon ení pavilonu pozornost. Dostavba divadla nakonec z ejm prob hla afl t sn p ed polovinou 19. století, protofle první p edstavení bylo na zdej-ím jevi-ti uvedeno 9. listopadu 1851.³⁰⁸ I p es pom rn pozdní dokon ení se majitelé zámku snaffili vdechnout divadlu klasicistní ráz, aby korespondovalo s celkovým pojetím zámku a ideou Jana Rudolfa Chotka. Interiéry tak propojují prvky barokního divadelního prostoru s klasicistní výzdobou.³⁰⁹

Divadlo je umíst no na obdél níkovém p dorysu a zabírá n co málo p es polovinu celkové rozlohy pavilonu.³¹⁰ Prostor byl rozd len na jevi-t a hledi-t , p i emfl p irozenou hranici mezi ob ma prostory tvo ilo asi metr a p l -íroké orchest i-t odd lené od divák nízkou p epáfkou.³¹¹ Hledi-t sestávající z p ízemních prostor, hrab cí lófle a dvou galerií bylo schopno pojmout více nefl t i sta divák ,³¹² nedá se v-ak p edpokládat, fle by tato kapacita byla n kdy pln vyuffita.

Technické vybavení divadla bylo na svou dobu velmi moderní. Hledi-t bylo opat eno elevací, takfle i zadní ady pohodln vid li na d ní na jevi-ti, a sám hrací prostor

³⁰⁶ Náboženství v životě rodiny jistě hrálo svou roli, přestože s postupujícím 19. stoletím se nepochybně zmenřovala. Rozhodnutí dát přednost dokončení divadla před kaplí mohlo mít celou řadu důvodů včetně finančních. Přestože v druhé čtvrtině 19. století panství relativně prosperovalo, bylo nepochybně levnější vybudovat celodřevěný interiér divadla než kapli, jejíž výzdoba by si vyžádala podstatně dražší materiály.

³⁰⁷ LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 33 – 34.

³⁰⁸ BARTŮŠEK, Antonín. *Zámecká divadla*, s. 254.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 255.

³¹⁰ Konkrétně je 15,5 m dlouhé a 12 m široké, výška je zhruba 9 m. VADLEJCHOVÁ, Ivana. *The Theatre*, s. 21.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Tamtéž.

disponoval celou sadou kladek, táhel a kolejnic, které umožňovaly rychlou výměnu kulis i celkovou přestavbu.³¹³ Herci měli k dispozici celkem dvacet dva různých scén, mezi nimi například lechtický salon nebo ideální bukolickou krajinu. Tyto dekorace se skladovaly v suterénu za jevištěm a v podzemních prostorech.³¹⁴

Představení se v roli herců nezastavilo samo panstvo a proto si přalo co nejvyšší podmínky. Jeviště sousedilo s hereckou kabinou, takže inkubující se mohli připravovat prakticky na místě a v divadle se navíc díky systému vytápění dalo hrát i v zimě. Rourové topení bylo vedeno pod jevištěm a ústilo do orchestru, takže horký vzduch byl vháněn na jeviště i do hlediště a ani sedící diváci se nemuseli bát chladu.³¹⁵

Repertoár chotkovského divadla byl různorodý. Panstvo hrálo obvykle v němčině a vybíralo si díla klasiků, mezi uváděnými kusy se však dostalo i několik her z pera Rudolfa Karla Chotka³¹⁶ a v pozdějších letech zde zámecké sluffebnictvo inscenovalo hry v němčině.³¹⁷ Představení se nekonala pravidelně, obvykle byla uváděna k různým speciálním příležitostem jako fíkovní jubilea, výročí nebo svatby.³¹⁸

Kaple sousedící s divadlem zůstala v podobě, v jaké se nacházela při smrti Jana Rudolfa Chotka v roce 1824. Do svatostánku na trojlístém portálu se mohl vcházet z nádvoří, takže přímo naproti příchozímu by se nacházelo kněžiště.³¹⁹ Toto rozvržení bylo sice zachováno, ovšem kaple stojí pouze v hrubém zdivu a není ani zaklenuta. Ani to však nezabránilo jejímu vysvěcení, které mufl došlo zřejmě po polovině 19. století. V květnu 1861 se zde totiž slouffila mše, což by bez vysvěcení nebylo možné.³²⁰ Něst let nato se pravděpodobně v kapli odehrála svatba jedné ze sester tehdeffého majitele Rudolfa Karla Chotka.³²¹ Zda však byla kaple i přes svůj nedokončený stav rodinou bffn využívána není možné zjistit.

³¹³ BARTŮŠEK, Antonín. *Zámecká divadla*, s. 255.

³¹⁴ V bezprostřední blízkosti jeviště byly zřejmě uloženy ty kulisy, které se při během představení používaly nejčastěji. Méně vytížené dekorace se skladovaly v komorách pavilonu nebo dokonce v půdních prostorech. BARTŮŠEK, Antonín. *Zámecká divadla*, s. 255.

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ Rudolf Karel Chotek (1832 – 1894) byl synem Jindřicha Chotka. Zastával funkci poslance říšské rady, ovšem více než politickému životu se věnoval hospodářské správě svých statků. Když v roce 1864 zámek zdědil, zaslouffil se o převedení celé hospodářské správy z němčiny do češtiny. Byl velkým obdivovatelem divadla a dokonce psal své vlastní divadelní hry, které jsou dnes uloženy v SOA Praha.

³¹⁷ Jednalo se o původní autorské hry nebo díla českých obrozenců, např. J. K. Tyla. VADLEJCHOVÁ, Ivana. *The Theatre*, s. 24.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ To znamená u stěny oddělující kapli od divadla. LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 113.

³²⁰ Tamtéž, s. 51.

³²¹ Karolína Isabela (1846 – 1933) se provdala za Emanuela Thun-Hohensteina (1836 – 1888). LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 51.

Zámecký park

Zámek byl umístěn na prasečích krajinných osách, čímž se stal střešní dominantou ucelené parkové kompozice, kterou Jan Rudolf na novodvorském panství vytvářel už od konce 18. století. Jeho cílem bylo zformování takzvané okrasné farmy, tedy scénérie, která by v sobě propojovala užitek a dekorativní funkci. K tomu bylo zapotřebí péče o základních prvků terénních úprav, stromové výsadby, vodních ploch, skal a drobných staveb.³²² Zámecké okolí disponovalo velmi a efektivně je propojovalo. Hrab Chotek nepochybně toužil podle dobových zvyklostí vytvořit krajinu, jež by byla odrazem jeho životního postoje a společenské úrovně a zároveň poskytovala možnost zábavy a odpočinku jemu, jeho rodině i hostům.³²³

Park začal na královském návrší vznikat už před lety, nebyl položen základní kámen nového zámku. Dřevem byla skutečnost, že změny v prostředí probíhají mnohem pomaleji nežli v přírodě lidskou činností. Jan Rudolf si přál, aby ve chvíli, kdy se do svého nového sídla nastěhuje, v jeho okolí už rostly dospělé stromy, které krajinu rozdělí na úseky. Na vhodných místech pak měly být umístěny zahradní stavby, altánky a sochy. Část parku byla vyhrazena exotickým rostlinám, které si hrab Chotek nechal posílat z Berlína.³²⁴ Ve stejném prostoru se pěstovaly také květiny a vinná réva,³²⁵ z níž se přímo na zámku vyrábělo víno servírované i na panský stůl.

Stromová výsadba byla většinou dvojího typu. Buď se jednalo o souvislé lesní porosty, nebo o solitéry uprostřed otevřené krajiny. Z tohoto schématu vybojoval pouze takzvaný rondel, což byla skupinka stromů uspořádaných do dvou soustředných kruhů, v jejichž středě se nacházel kruhový rybníček o průměru šestnáct metrů.³²⁶ Skladba dřevin byla poměrně roznorodá. Pěstovaly javory, topoly a duby, ovšem mezi listnatými stromy se objevilo také několik druhů borovic nebo poměrně vzácný jinan dvoulaločný. Rondel měl rovněž ke své patře zastoupené například řeřichy, ostružiníky a rybízem a hrab Chotek si vedl rovněž soupis travin a plevelných rostlin, které se nalézaly v okolí studového bazénu. Z kvetoucích porostů měly jmenovat například plamének i

³²² STEJSKALOVÁ, Eva. *Knihy o zahradách*, s. 224.

³²³ KUPKA, Jiří – LÍČENÍKOVÁ, Michaela – VOREL, Ivan. *Slavné zahrady a parky Středočeského kraje*. Praha 2011, s. 78.

³²⁴ FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy chotkovských úprav*, s. 64. Dá se předpokládat, že Jan Rudolf vedl korespondenci s tamními botaniky a kromě užitečných informací o zahradnictví od nich dostával i vzorky semen a stromů. V případě stromů navíc poměrně krátká vzdálenost do Berlína eliminovala možnost, že budou při převozu poškozeny.

³²⁵ KUPKA, Jiří. *Slavné zahrady*, s. 102.

³²⁶ FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy chotkovských úprav*, s. 66.

vojt –ku.³²⁷ Pro tento krajiná ský prvek se vřilo oznaení Jacquinø Platz odkazující k botaniku Jacquinovi, který se spolupodílel na celkové koncepci parku.³²⁸

Park byl rozd len do ty krajiná ských celk , jejichž centrální ásti byly tvo eny souvislým lesním porostem.³²⁹ Jeho skladba byla pom rn r znorodá a zahrnovala p edevím listnaté stromy, nicmén na pís ítém ka ínském návr–í pokrytém lesem Libu–e se dobe da ilo i borovicím. T i z vý–e zmín ných les slouřily jako bařlantnice, proto v nich byla provád ná pravidelná údrřba, kácení starých a nemocných strom a výsadba nových jedinc .³³⁰

D leřitým prvkem krajiny byly rovn ř aleje, kterých bylo na panství vysázeno k dvacíte. Hrab Chotek si vedl podrobné záznamy o tom, jaké stromy a v jakém mnořství v nich rostou, a na základ t chto soupis vydával p esné pokyny stran pé e o jednotlivé skupiny d evin.³³¹ Informace o tom, jak se o r zné druhy strom správ n starat, erpal z rozsáhlé botanické literatury ulořené v rodinné knihovn .³³²

Krajiná ská kompozice by nebyla úplná bez drobných staveb zahradní architektury. Hrab Chotek m l zku–enosti s jejich výstavbou ve Veltrusích a v Radvan ících, pro okolí nového zámku v–ak zvolil podstatn skromn j–í koncepci. Krajiná ská kompozice novodvorského panství m la co nejvíce p ipomínat volnou p írodu, kterou by p íli–né mnořství um lých ozdob pouze naru–ovalo. Jan Rudolf se proto spokojil s vytvo ením ty men–ích objekt rozdíl ných funkcí, z nichř t i se zachovaly do dne–ních dn .

Jedinou z vý–e zmín ných staveb, která uř neexistuje, byl Templ stojící nad vodní nádrří zásobující zámek uř ítkovou vodou.³³³ Na míst , kde kdysi stál, jsou dnes k vid ní pouze kamenné základy. Nadzemní ást objektu byla ze d eva, tudřř snadno podléhala pov trnostním podmínkám a nakonec byla strřena. P vodn v–ak chrámek plnil funkci letohrádku, emuř nahrávalo i jeho umíst ní v blízkosti p ístavi–t lod k.³³⁴

P vodním hrab cím zám rem bylo po vzoru p edchozích v ř níkovských úprav protkat park sítí kanál , které by propojovaly v–echny významné body a umoř ovaly je

³²⁷ SOA Praha, RA Chotek, kt. 115, inv. č. 1793.

³²⁸ Z pramenů nelze vyvodit, zda se jednalo o ředitele vídeňské botanické zahrady Nicolaue Josepha Jacquina (1727 – 1817) nebo jeho syna Josepha Franze (1766 – 1839), protože ve všech dobových dokumentech je uváděno pouze příjmení. Vzhledem k tomu, že Joseph Franz Jacquin si s Janem Rudolfem CHotkem dopisoval, zdá se jeho zásah do návrhu parkové koncepce pravděpodobněřší. LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 83.

³²⁹ Tamtéř, s. 80.

³³⁰ SOA Praha, RA Chotek, kt. 114, inv. č. 1468.

³³¹ SOA Praha, RA Chotek, kt. 115, inv. č. 1793.

³³² LORENCOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna*, s. 74.

³³³ LIPSKÝ, Zdeněk. *Vývoj krajiny*, s. 82.

³³⁴ KUPKA, Jiří. *Slavné zahrady*, s. 102.

návštěvníkům zhlédnout z pohodlí malých lůžek. Cílem výletu by potom byl Mikulášský rybník s četnými ostrůvky, na nichž by byly umístěny další odpočinkové stavby. I z toho důvodu nechal Jan Rudolf Chotek tuto vodní plochu roku 1823 obnovit,³³⁵ k realizaci stavebních projektů však ufl nedošlo. Svou roli v tom sehrála smrt stavitele roku 1824 i zhoršující se finanční situace rodiny.

S vodou souvisela i další stavba umístěná do zámeckého parku. Je jí takzvaný Platanový mostek, který si své jméno vysloužil podle řady platanů vysázených po dvou na každém břehu. První návrh pochází z roku 1815, nicméně k jeho realizaci došlo až o dva roky později. Most je kamenný a disponuje jediným obloukem. Zábradlí je vyplněno kovovým ornamentálním motivem, například v centrální části byla umístěna dvojice delfínů, která se však ztratila v druhé polovině 20. století. Stavební náklady činily 440 zlatých, což byla pouze polovina plánované částky. Vzhledem k nutnosti soustředění financí na jiné části stavby však hrabě Chotek usoudil, že bude nutné použít levnější materiál, a výdaje na most omezil.³³⁶

Těžištěm z parkových staveb byla malá kaplička umístěná na jednom ze dvou uměle navršených kopců v blízkosti zámku. Jednoduchá kvádrová stavba s trojúhelníkovým štítem a výklenkem pro umístění sošky Panny Marie mohla sloužit jako zastávka například při procházkách parkem. Díky vyvýšené poloze poskytovalo místo rozhled do širokého okolí, především však na uměle jezírko, síť nejbližších vodních kanálů a bažantnici.

Louka za zámkem přecházela v souvislý lesní porost bažantnice protkaný sítí cest. Ty se spojovaly přesně uprostřed v rozcestí tvaru osmicípé hvězdy. V jejím středu byla umístěna ozdobná kamenná váza ryze dekorativního charakteru skládající se ze dvou částí – kamenného soklu a z něj vyčníhajících kovových plátů připomínajících okvětní lístky. Do dnešních dnů se však dochovala pouze první zmíněná část, kovové listy zmizely zřejmě spolu s výše zmíněnou plastikou delfínů z Platanového mostu.

Za hranicemi zámeckého parku se běžně pásly na panství chované ovce, což dotvářelo iluzi ideální bukolické krajiny. Aby bylo zvířatům zabráněno ve vstupu do okrasné zahrady, ale zároveň nebyl narušen pohled do volné přírody, byl celý park

³³⁵ Rybník byl vypuštěn v roce 1810, zřejmě aby bylo možné uskutečnit přípravy na budoucí výstavbu v jeho okolí. V rozmezí let 1810 – 1823 byly pravděpodobně navrženy a osázeny umělé ostrovy, na nichž měly následně vzniknout stavby odpočinkového charakteru. FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy chotkovských úprav*, s. 67 – 68.

³³⁶ SOA Praha, RA Chotek, kt. 115, inv. č. 1793.

obehnan tak zvaným ha-ha p íkopem.³³⁷ Jedná se o p vodn francouzský typ asymetrického vojenského p íkopu, který byl poprvé poufít na konci 17. století v Levens.³³⁸ Je tvo en dv ma ástmi, svislou vyzd nou st nou a následným pozvolným stoupáním. Vý-ka vyzdívané poloviny se ur ovala na základ toho, p ed jakým druhem zví at m l p íkop okrasnou zahradu ochránit. Vzhledem k tomu, fle ovce neská ou p íli- vysoko, mohl být ha-ha p íkop na Ka in relativn nízký. Kdy p esn se za alo s jeho výstavbou, není známo, v úplnosti byl v-ak dokon en roku 1828.³³⁹

S úpravami parku se pokračovalo i po smrti Jana Rudolfa Chotka, jeho d dci se v-ak ne ídili danou koncepcí a zacházeli s ní dosti voln . P vodní zám r okrasné farmy tak vzal brzy za své a ve dvacátém století byl park ponechán napospas p írod . Thun-Hohensteinové, kte í Ka inu roku 1911 zd dili, nem li dostatek financí ani na údrfibu zámku, natořpak na okolní anglický park. Obrat ve vývoji nep ineslo ani povále né d ní, kdy byl zámek i s okolím sv en pod správu zem d lského muzea. Teprve v posledních letech odstartovaly projekty, jejichř cílem je obnovit park v jeho p vodní podob a tím vrátit Ka in místo krajinné dominanty, jeř jí na po átku 19. století pat ilo.³⁴⁰

³³⁷ Název údajně vznikl v Anglii, kde se šlechtic neznalý tohoto architektonického prvku při procházce do příkopu zřítíl. Svou situaci okomentoval citoslovcí ha ha, což se následně vřilo jako označení pro tento typ ohrazení.

³³⁸ HENDRYCH, Jan. Ha-ha v parku u Kačiny. In: *Zprávy památkové péče LV*, č. 95, 1995, s. 362.

³³⁹ KUPKA, Jiří. *Slavné zahrady*, s. 102.

³⁴⁰ Podrobnější informace je možné dohledat na internetových stránkách Národního zemědělského muzea. URL: <http://www.nzm.cz>.

Závěr

Zámek Kačina měl být oslavou osvícenství a zároveň připomínkou osobnosti Jana Rudolfa Chotka, který ho chápal jako svůj odkaz budoucím generacím. Namísto toho se však stavba stala pomyslnou koulí na noze svých majitelů, protože už krátce po dokončení přestala vyhovovat dobovým standardům bydlení. Móda velkolepých zámku a palác minula a před reprezentativností se dávala přednost pohodlí. Rozlehlá lechtická sídla tak svým majitelům spíše přeflovala, protože jen málokterý rod byl natolik bohatý, aby si mohl dovolit přestavbu či modernizaci.³⁴¹

Jan Rudolf Chotek prožil svůj život v období společenských změn, což se nepochybně podepsalo na jeho potřebě jistoty a stability. Narodil se krátce před polovinou 18. století a už v době svého dospívání mohl sledovat, jak se poměry v monarchii měnily. Díky vlivným příbuzným měl informace o chystaných reformách z první ruky a dostal možnost sledovat jejich provádění z bezprostřední blízkosti. Patřil ke generaci lechticů, u nichž na kolik desítek generací urozených předků už nehrálo hlavní roli, ale cenily se především schopnosti a vzdělání.

Otec i strýc Jana Rudolfa měli možnost působit v císařských službách, proto doukali, jak mladíka přivést na úřednický život. Slibná naplánovaná kariéra mladého Chotka však zbrzdily časté změny na trůně na konci 18. století, proto se rozhodl realizovat jiným způsobem. Památkou na něj neměly být slavné sloupy, ale monumentální klasicistní zámek, který v sobě snoubil jeho osvícenskou smýšlení i touhu po patřičném uznání.

Hrab Chotek si vytvořil představu o tom, jak by mělo vypadat jeho ideální sídlo, a dalo se proto očekávat, že se mu podaří ji realizovat. Příležitost se mu naskytla na sklonku 18. století, kdy nejprve zemřel jeho strýc Rudolf, který mu odkázal rozsáhlý fideikomis, a pár let nato i jeho otec Jan Karel, po němž Jan Rudolf zdědil panství Nové Dvory. Hmotně zajištěný mladý hrab neviděl důvod, proč se svými plány otálet, a oslovil francouzského architekta Bernarda Poyeta, aby pro něj vytvořil návrh nového zámku. Ten byl skutečně dodán, ovšem ukázalo se, že architektova umlecká iniciativa byla v té době, než by bylo hraběti milé. Plán počítal s mnohem velkorysejší dispozicí sídla, a tím pádem i s nepoměrně vyššími náklady. Jan Rudolf ho proto vrátil a rozhodl se oslovit jiného architekta. Tím se stal saský dvorní stavitel Ch. F. Schuricht, který nabídku hraběte na spolupráci přijal a vyprojektoval pro něj návrh nového zámku, jenž byl s drobnými úpravami schválen.

³⁴¹ Mezi ty šťastnější, kteří disponovali dostatečným majetkem, patřili například Schwarzenbergové.

Jako ideální místo pro výstavbu nového hrabčího sídla bylo zvoleno kačínské návrší, na němž se započalo s terénními úpravami a výsadbou dřevin, které se později staly základem rozsáhlého krajinářského parku. Samotná stavba byla zahájena v roce 1806 a pokračovala až do roku 1823, kdy byl zámek z větší části hotov. Hrab Chotek v té době dokončil spáchal, proto se přišel strávit podzimní sezónu ve svém novém sídle. I přes řadu nedostatků, především v interiéru, tak byla část zámku připravena k obývání. Jan Rudolf Chotek se sem spolu se svou rodinou nastěhoval v srpnu 1823 a zůstal zde do listopadu, kdy se přesunul do města. Byl to jeho jediný pobyt na zámku, jehož výstavba byla jeho celoživotním snem.

Vzhledem k tomu, že nejstarší syn Jana Rudolfa zemřel ještě před ním, byl novým dědicem ustanoven vnuk Jindřich. Ten však dosud nedosáhl zletilosti, proto byl zámek svěřen poručníkové správě, která se rozhodla dokončovací práce výrazně zbrzdit, respektive téměř zastavit. Veškeré výdaje musely být schvalovány několika osobami, přičemž pokladě vyvstala diskuze o tom, zda je investice skutečně potřebná, nebo se může prozatím odložit. Situace se příliš nezlepila ani ve chvíli, kdy zámek převzal již dospělý Jindřich Chotek. Ten totiž s jeho dokončením nespáchal a veškeré stavební úpravy měly být prováděny pouze v rámci pravidelné údržby. Pomalý postup závěrečné fáze stavby měly být vysvětlovány zhoršující se finanční situací rodiny.

Jindřich Chotek na rozdíl od svého dědečka nezvolil úřednickou kariéru, ale rozhodl se naplno věnovat správě svých statků. To vše zahrnovalo především celkovou modernizaci zemědělství, zvýšení výnosů a omezení prodávajících hospodářských aktivit. Veškeré tyto zásahy hraběti Chotkovi pomohly k financím, které mohl investovat do dokončovací práce. První přibyla na řadu knihovna, jejíž interiéry byly podle návrhu stavitele Jöndla dokončeny po roce 1830.³⁴² Jindřich Chotek se pro jižní pavilon rozhodl kvůli narůstajícímu objemu knih, které byly skladovány v nedostojných podmínkách v pravém kolonádovém křídle. Na své právoplatné místo v šchrámu v dílně a umělníci byly umístěny nejspíše v roce 1831. V následujících letech pak byla sbírka rozšířena o řadu dalších titulů především z oblasti hospodářství a podnikání,³⁴³ což je vzhledem k zájmům majitele pochopitelné.

S dokončením druhého pavilonu se dlouho váhalo a interiéry byly nakonec upraveny pouze zčásti. Konečné podoby se tak dočkalo divadlo, kaple však zůstala rozestavěná. Můžeme se pouze dohadovat, proč tomu tak je, přičemž nejpravděpodobněji

³⁴² LACINGER, Luboš. *Zámek Kačina*, s. 48 – 49.

³⁴³ LORENCOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna*, s. 69.

se jeví finanční stránka v cí. Zatímco divadlo je až na detaily technického zázemí celodělné, kaple by vyfladovala nákladnější materiály, jako například mramor nebo zlato, aby získala dostatečně reprezentativní punc. V polovině 19. století se tak Chotkové rozhodli její dokončení odložit na dobu, kdy budou mít více peněz, a nemohli tu-ít, že jejich finanční situace se jenom zhorší.

V roce 1864 převzal panství a tím i zámek Kačina Jindřich v syn Rudolf Karel. Ten se rozhodl jít v otcových krocích a usadil se na venkov, aby se mohl naplno vnovat správě statků. Provedl na panství další reformy, například ustanovil správním jazykem češtinu, což nebylo ve své době příliš obvyklé a způsobilo to komplikace, protože chotkovští hospodářští správci neovládali češtinu na dostatečné úrovni. Pro běžné obyvatelé panství to však znamenalo značné zjednodušení života, protože nově mohli všechny žádosti adresované správě panství sepsávat ve svém rodném jazyce.

Prosperita panství bohužel neměla dlouhého trvání, protože u majitele se naplno projevila hrůzná vášeň. Poté, co roku 1886 ztratil syna, se navíc dostavila i jistá důvěrná nevyrovnanost, pro níž byl nakonec Rudolf Karel zbaven správy, a ta přešla na jeho mladšího bratra Emericha. V tu chvíli však ušlo bylo panství na pokraji finančního krachu. Rudolf Karel ztratil o věčnou dnu na Novodvorskú zájem a odjel do ciziny, kde se skandálně oženil se ženou o třicet let mladší. Pro celou rodinu tak bylo ulehčením, když důvěrný nepříteľ majitel v roce 1894 zemřel.

Emerich Chotek se sice snažil panství dostat z nejhoršího, ale bylo jasné, že především silně zadlužená Kačina pouze nepříjemně zatluje rodový rozpočet. Chotkové ušli si nemohli dovolit sídlo této velikosti, když se roční náklady na jeho údržbu přehly k tisícím zlatých. Na konci 19. století navíc zámek, co se technické vybavenosti týče, nepříjemně zaostával. Chybělo zde ústřední topení, potrubím rozváděná voda i elektřina a na modernizaci nezbyvaly peníze. Namísto pohodlného sídla pro rodinný život, jímž Kačina je téměř století byla, tak Chotkové vlastnili monstrózní zámek příliš velký a drahý k běžnému obývání, s nímž si nevěděli rady.

Emerich Chotek neměl potomky, proto po jeho smrti přešel zámek poátkem 20. století na příbuzné jeho manželky zastoupené osobou Quida Thun-Hohensteina. Toho ddictví zřejmě nepříjemně, ale přesto se o zámek postaral. V letech 1927 až 1930 nechal provést řádnou rekonstrukci,³⁴⁴ ovšem ušli záhy nato začal pomýšlet na možný prodej zámku nebo aspoň části jeho vybavení. První nabídka byla hodnotná chotkovská

³⁴⁴ Datum spolu s latinským nápisem zmiňujícím obnovu zámku za Thun-Hohensteinů jsou umístěny na tympanonu zahradního portiku.

knihovna, která v té době měla přes tisíc svazků, k prodeji však nakonec nedošlo a zámek v nezměněné podobě zůstal ve vlastnictví Thun-Hohensteinů až do roku 1945, kdy byl zestátněn. V období Protektorátu byla nicméně na panství pro zadluženost uvalena nucená správa a v roce 1942 se dostalo do nucené dražby, po níž zámek připadl organizaci Hitlerjugend.³⁴⁵ Následně se zde usídlila SS, která byla na jaře 1945 vystředána Rudou armádou, což mělo na zámecký mobiliář a hrabčí sbírky devastující vliv, protože ani jeden z předchozích majitelů se k památce nechoval s péčí a úctou, která jí náležela, takže tato perla českého klasicismu byla po válce značně poškozena.

Po poválečném znárodnění stát nejprve nevděl, co si se zámkem počít. Nakonec jej dal roku 1950 k dispozici Zemědělskému muzeu, které prostory využilo k instalaci zemědělské a hospodářské expozice, která zde v prakticky nezměněné podobě zůstala až do poloviny devadesátých let. Následně byla rozdělena oň které další zajímavé aspekty venkovského života, přičemž informace o životním stylu v 19. století a byla zřízena chatkovská expozice mapující přebývaní tohoto rodu na novodvorském panství a především na samotném zámku Kačina.³⁴⁶

Jan Rudolf Chotek si přál postavit sídlo, díky němuž by na něj přetrvávala generace nezapomněly. To se mu sice povedlo, ale nepřímo tím přivodil finanční úpadek svého rodu, když svou osobní touhu postavil nad jakékoliv ekonomické myšlenky. Jeho nedostatek prozíravosti se ukázal pro Chotky fatálním a Kačina se stala objektem spíše proklínaným než obdivovaným. Teprve přelomem 20. a 21. století přinesl zámku pozornost, kterou si po právu zasloužil, a tím konečně naplnil zámyšl svého stavitele. Kačina se stala jedním z nejobdivovanějších klasicistních zámků u nás především díky naprosté stylové čistotě, kterou nenaružily ani pozdější úpravy. Díky tomu zámek nadále zůstává odkazem Jana Rudolfa Chotka šlechtě, přání a potomků.³⁴⁷

³⁴⁵ HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích. In: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan. *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Praha 2011, s. 193.

³⁴⁶ Podrobnější informace k expozicím jsou k dohledání na webových stránkách Národního zemědělského muzea www.nzm.cz/kacina.

³⁴⁷ Věnování na tympanonu hlavního portiku.

Použití prameny a literatura

Prameny

Státní oblastní archiv Praha

Fond Rodinný archiv Chotk

kt. 2, inv. . 32

kt. 105, inv. . 1519

kt. 114, inv. . 1468

kt. 114, inv. . 1470

kt. 115, inv. . 1793

kt. 116, inv. . 1794

kt. 116, inv. . 1795

Literatura

- BARTŮŠEK, Antonín. *Zámecká a kolní divadla v eských zemích*. eské Budjovice 2010
- BÍLEK, Tomáš. *Djiny konfiskací v eskách po roce 1618*. Praha 1882
- BOUZKOVÁ, Barbora. eská lechta a její pokus o offvení eského umleckého flivota na konci 18. a na začátku 19. století. In: *Documenta Pragensia IX/1*, 1991, s. 269 a 295
- CERMAN, Ivo. *Chotkové. Příběh úřednické lechty*. Praha 2008
- FLEKALOVÁ, Markéta. *Stopy chotkovských úprav krajiny Kutnohorska*. Diplomová práce. ZF MZLU Brno, Lednice na Moravě 2004
- HENDRYCH, Jan. Ha-ha v parku u Kačiny. In: *Zprávy památkové péče LV*, . 95, 1995, s. 362
- HOŠŤEK, Miloš. lechta a nacistická pozemková politika v eských zemích. In: HAZDRA, Zdeněk a HORÁK, Václav a FIUPANI, Jan. *lechta st ední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Praha 2011
- CHYTIL, Karel. Doba klasicismu a empíru v Praze. In: *Dílo VI*, 11 a 12, 1908 a 1909, s. 33 a 60
- KŘÍŤOVÁ, Květa. *lechtický interiér 19. století*. Praha 1993

- KU A, Karel. *Msta a mste ka v echách, na Morava a ve Slezsku*. Praha 2000
- KUPKA, Ji í ó LÍ ENÍKOVÁ, Michaela ó VOREL, Ivan. *Slavné zahrady a parky St edo eského kraje*. Praha 2011
- KUTHAN, Ji í ó MUCHKA, Ivan. *Aristokratická sídla období klasicismu*. Praha 1999
- KUTHAN, Ji í. *Aristokratická sídla v eských zemích 1780 ó 1914*. Praha 2014.
- LACINGER, Lubo–ó VILÍMKOVÁ, Milada ó HEROUTOVÁ, M. *Zámek Ka ina. Stavebn historický pr zkum*. Strojopis SÚPRMO, Praha 1982
- LAUDÁT, Jan. *Ka ina. Zámecký park, Ka ina* 1999
- LEDR, Josef. *D je panství a m sta Nových Dvor . Kutná Hora* 1884
- LEDR, Josef. *Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína. Studie rodopisná*. Kutná Hora 1886
- LIPSKÝ, Zden k ó MANTR KOVÁ, Markéta ó WEBER, Martin. *Vývoj krajiny Novodvorska a fiehu-icka ve st edních echách*. Praha 2011
- LORENCOVÁ, *Zámecká knihovna na Ka in v kontextu vybraných zámeckých a palácových knihoven p elomu 18. a 19. století*. Praha, 2003. 105, [25] s. p íl. Diplomová práce. Vedoucí práce Milena erná
- LUKÁOVÁ, Eva. *Prom ny interiér zámku Ka iny*. *Zprávy památkové pé e* 59, 1998, . 6, s. 194 ó 198
- MACKOVÁ, Libu-e. *Zámek Ka ina*, Praha 1956
- NOVÁK, Pavel. *Pam krajiny. Novodvorsko-fiehu-icko*. Kutná Hora 2001
- PAPROCKÝ Z HLAHOL A PAPROCKÉ V LE, Bartolom j. *Diadochos: posloupnost knížat a král eských, biskup a arcibiskup pražských a v-ech t í stav slavného Království eského, to jest panského, rytí ského a m stského*. Brno 2005
- PETRASOVÁ, Ta ána. *Architektura štátního klasicismu, palladiánského neoklasicismu a po átk romantického historismu*. In: *D jiny eského výtvarného um ní III/1*. Praha 2001, s. 28 ó 61

- STEJSKALOVÁ, Eva. Knihy o anglických zahradách na zámku Kačina. In: MĚCHTEROVÁ, M. *Kamenná kniha. Sborník k romantickému historismu a novogotice*, Sychrov 1997, s. 222 a 235
- MĚCHTEROVÁ, Alena. *Chotkovská knihovna na Kačina*, nepublikovaný rukopis
- TYWONIAK, Jiří. Ústřední správa chotkovských velkostatků a její archiv. In: *Sborník historických prací*, 23, 1973, s. 3 a 105
- VADLEJCHOVÁ, Ivana. The Theatre at the Kačina Chateau (1821 a 1823). In: *Interscaena 73 a Acta Scaenographica 2/III*, 1973, s. 20 a 26
- WEBER, Martin a MĚCHTEROVÁ, Markéta a STROBLOVÁ, Lenka. Dobový odkaz osobnosti Jana Rudolfa Chotka v krajinářských úpravách Kačiny na Kutnohorsku. In: *Acta Pruhonica*, 95, 2010, 15 a 26
- WIRTH, Zdeněk. Architektura klasicismu a romantismu. In: WIRTH, Zdeněk a MÜLLEROVÁ, Augusta (eds.). *Architektura v českém národním dědictví*. Praha 1961, s. 139 a 155
- FIUPANI, Jan. a FIALA, Michal. *Praha 1648: nobilitační listiny pro obránce pražských měst roku 1648*. Praha 2001
- FIUPANI, Jan. a FIALA, Michal. a KOBLASA, Pavel. *Technický archiv c. k. ministerstva vnitra: erbovní listiny Národního archivu, Státního oblastního archivu v Praze, Archivu hlavního města Prahy (dodatky), Archivu Národního muzea (dodatky)*. Praha 2014

Elektronické zdroje

MAREK, Miroslav. Genealogy.eu. [online]. [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/austria/clary2.html>.

FIUPANI, Jan. Scheidlern. *Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online]. 2009 [cit. 2014-06-20]. Dostupné z: <http://www.novanobilitas.eu/rod/scheidlern>.

Seznam obrazových příloh

- 1) Stoke Bruerne Park, Northamptonshire, Velká Británie. Pevzato z internetu: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Stoke_Park_Pavilions_2008_08_16.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 2) Kedleston House, Derbyshire, Velká Británie. Pevzato z internetu: <http://www.jaguarfairs.com/images/fairs/kedleston1.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 3) Gatčina, Rusko. Pevzato z internetu: <http://palytra.com/upload/wysiwyg/files/Gatchina%20palace%20view.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 4) Pavlovsk, Rusko. Pevzato z internetu: <http://www.filmapia.com/sites/default/files/filmapia/pub/place/zpavlovsk%20palace.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 5) Kamenný Ostrov, Rusko. Pevzato z internetu: http://www.intgr.ru/images/projects/86_file.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 6) Hrab Jan Rudolf Chotek s plány Kačiny. Pevzato z internetu: http://s1.web-rychle.cz/356/Jan_Rudolf_Chotek_1.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 7) Zámek Nové Dvory, nádvoří se zámeckým kostelem sv. Martina. Pevzato z internetu: http://honzamisinger1.borec.cz/obrazky/hrady_zamky/nove_dvory.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 8) Zámek Nové Dvory, schodiště do bývalého parku. Pevzato z internetu: http://img5.rajce.idnes.cz/d0511/0/989/989587_8ce120429179cee311d97255ad20b340/images/NOVE_DVORY_7_.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 9) Kamajka, letohrádek v maurském stylu. Stav z počátku 20. století. Pevzato z FLEKALOVÁ, Markéta. Stopy úprav, s. 94.
- 10) Kamajka, současný stav. Pevzato z internetu: http://arl2.library.sk/pamatky/pamatky_obr1/1700+04.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 11) Mauzoleum na Kačce. Foto: autorka.
- 12) Umělecká síň Libuše. Pevzato z internetu: <https://d1u1p2xjjahg3.cloudfront.net/d9fb91c8-803f-4c30-b6df-9032c2a9397d.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 13) Zámek Kačina, letecký pohled. Pevzato z internetu: http://middleczech.kr-stredocesky.cz/wp-content/uploads/PAM_012_Zamek_Kacina.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 14) Zámek Kačina na počátku 19. století. Ze sbírky Národního památkového ústavu.
- 15) Zámek Kačina, průčelí hlavní budovy. Foto: autorka.
- 16) Zámek Kačina, zahradní průčelí hlavní budovy. Foto: autorka.
- 17) Zámek Kačina, kolonádové křídlo. Pevzato z internetu: <http://www.kacina.cz/galerie/v22.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.

- 18) Zámek Kačina, taneční sál. Pevzato z internetu: <http://bohemia-trip.cz/wp-content/uploads/2014/11/tane%C4%8Dn%C3%AD-s%C3%A1l.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 19) Zámek Kačina, akvarel salónu hlavní budovy. Pevzato z KÍFI OVÁ, Květa. Technický interiér, s. 120.
- 20) Zámek Kačina, akvarel salónu hlavní budovy. Pevzato z KÍFI OVÁ, Květa. Technický interiér, s. 121.
- 21) Zámek Kačina, pavilon knihovny. Foto: autorka.
- 22) Zámek Kačina, interiér knihovny. Pevzato z internetu: <http://www.provenio.net/PROVENIO/AUTHORITY/KACINA/kacina.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 23) Zámek Kačina, pavilon kaple a divadla. Foto: autorka.
- 24) Zámek Kačina, interiér nedokončené kaple. Pevzato z internetu: http://img16.rajsce.idnes.cz/d1602/2/2620/2620499_e90cd3c46bc0b16f42463e24f81a6b2b/images/IMG_5581.JPG, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 25) Zámek Kačina, interiér divadla, hledí-t. Pevzato z internetu: <http://www.theatre-architecture.eu/res/data/115/012980.jpg?seek=1>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 26) Zámek Kačina, interiér divadla, jeví-t. Pevzato z internetu: http://jirikrcmar-photography.cz/architektura/kacina/slides/Kacina%20-%20divadlo_4.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 27) Zámek Kačina, vstup do hospodářského zázemí zámku. Foto: autorka.
- 28) Ha-ha pískop v zámeckém parku. Foto: autorka.
- 28) Platanový mstěk v zámeckém parku. Foto: autorka.
- 29) Platanový mstěk v zámeckém parku. Foto: autorka.
- 30) Platanový mstěk v zámeckém parku. Foto: autorka.
- 31) Tempel v zámeckém parku, p vodní podoba. Pevzato z internetu: <http://s1.webrychle.cz/356/Louisa1.jpg>, vyhledáno 8. 5. 2015.
- 32) Tempel v zámeckém parku, dnešní stav. Foto: autorka.
- 33) Kamenná váza na rozcestí v zámeckém parku. Foto: autorka.
- 34) Kaplička v zámeckém parku. Pevzato z internetu: http://segrynsson.rajsce.idnes.cz/Kacina_reloaded/?order=create&src=1#IMG_3547.jpg, vyhledáno 8. 5. 2015.

Přílohy

Příloha . 1: Stoke Bruerne Park, Northamptonshire, Velká Británie

Příloha . 2: Kedleston House, Derbyshire, Velká Británie

Příloha .3: Gatčina, Rusko

Příloha .4: Pavlovsk, Rusko

Příloha .5: Kamenný Ostrov, Rusko

Příloha .6: Hrab Jan Rudolf Chotek s plány Kašiny

Příloha . 7: Zámek Nové Dvory, nádvoří se zámeckým kostelem sv. Martina

Příloha . 8: Zámek Nové Dvory, schodiště do bývalého parku

Příloha . 9: Letohrádek v maurském stylu na Kamajce

Příloha . 10: Kamajka, současný stav

Příloha . 11: Mauzoleum na Kačuku

Příloha . 12: Umělá zícenina Libuše

Příloha .13: Zámek Kačina, letecký pohled

Příloha .14: Zámek Kačina, podoba na počátku 19. století

Příloha .15: Zámek Kačina, průčelí hlavní budovy

Příloha .16: Zámek Kačina, zahradní průčelí hlavní budovy

Příloha .17: Zámek Kačina, kolonádové kídlo

Příloha .18: Zámek Kačina, taneční sál

Příloha .19 a .20: Zámek Kačina, akvarel salónu hlavní budovy

Príloha . 21: Zámek Kačina, pavilon knihovny

Príloha . 22: Zámek Kačina, interiér knihovny

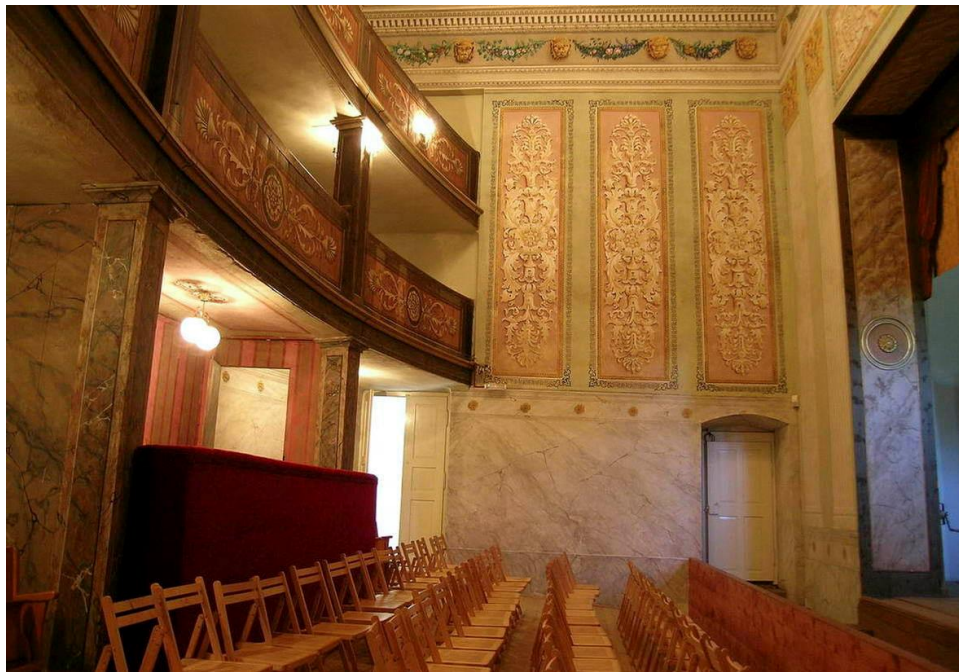
Příloha .23: Zámek Kačina, pavilon kaple a divadla

Příloha .24: Zámek Kačina, nedokončený interiér kaple

Příloha .25 a .26: Zámek Kačina, divadlo

Příloha .27: Zámek Kačina, vstup do hospodářského zázemí zámku

Příloha .28: Ha-ha příkop v zámeckém parku

P íloha .29, .30 a .31: Platanový m stek v zámeckém parku

Příloha . 32: Templ v zámeckém parku, povodňová podoba

Příloha . 33: Templ v zámeckém parku, současný stav

P íloha . 34: Kamenná váza v zámeckém parku

P íloha . 35: Kapli ka v zámeckém parku

